ISKRICE
IZ SVJETSKE
KNJIŽEVNOSTI.

ISKRICE

IZ

SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI.

PREVELA I SAKUPILA

JELICA BERNADZIKOWSKA-BELOVIĆEVA.

U ZAGREBU.
NAKLADA HRV. PEDAGOGIJSKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.
1896.

POGLAVITOMU GOSPODINU

JUBOJU DLUSTUŠU,

TAJNIKU BOSANSKE VLADE, UREDNIKU ŠKOL. VJESNIKA,
VITEZU REDA FRANJE JOSIPA I. I T. D

POSVEĆUJE

OVU KITU ŠAROLIKA ČEDNA CVIJEĆA.

HARNO ODANA

JELICA BERNADZIKOWSKA-BELOVIĆEVA.

Mnogocijenjeni prijatelju!

Dobro znadem, da ne volite nikakva odlikovanja, dakle ni ovakovih posveta, a ipak je valjalo, da na čelo ove svoje kitice stavim Vaše dično ime. Evo zašto!

Još kad sam imala dječje cipele na nogama najvoljela bih skakutati po vrtovima, verati se po grmlju i između drveća i brati šaro cvijeće . . . Među cvijećem mi je lijepo bilo . . . Poslije — kad se nije više «pristojalo» da skačem, da se verem, a ja u bujnoj mašti svojoj nasadih vrtić i nastavih tu svoje izlete, potražih sebi naslade . . A bilo mi je i tu lijepo, to ljepše, jer sam vazda našla mnogu dobru dušu, koja mi je dovela novoga i ljepšeg i mirišljivijeg sjemena, da ga posijem u svoj vrtić. O kako je tu bilo vazda lijepo boraviti! Koliko tu bijaše cvijeća! I domaćega i tuđega, i poljskoga i kalamljenoga — prava milota! Svaki je rado dolazio u moj vrtić — i moje drugarice, a i stranci — pače pogdjekada bi se našao i «kakov veliki gospodin», koji bi moj vrtić pohvalio. Jednoga dana — baš sam sjedjela u hladu svoje najmilije ruže s punim krilom dražesne djece Florine . . . kad al' sva začarana — kao obično — podignem oči, da pogledam u modro nebo — i opazim Vas, predobri prijatelju. Onda Vas još nijesam poznavala, znala sam samo, da ste «veliki gospodin» i da Vam se po svoj prilici moj

vrtić sviđa. Zar ne, tu je bilo malko i sujete s moje strane? Oprostite! Vi ste onda prijazno zatražili u mene dva tri cvijetka od onoga, što mi je bilo na krilu, a ja sam Vam sva ponosna i razdragana pružila najljepši stručak... Od onda ste se Vi puni dobrote često udostojili, da pohodite moj čedni vrtić zanimajući se za svaki busen i raspitkujući o svakoj i najsitnijoj biljčici moje baščice... A meni je to bilo jako drago. Davali ste mi i sjemenja, koje sam sadila i sijala, te mi je vrtić bio već gotov mali perivoj... I tako danas ima u tom vrtiću ne samo cvijeta, već i ploda. — Zar da ja ne budem presretna? I ako sam danas savila kiticu i veću i šareniju i mirišljiviju od sviju, koje sam god dosele savijala, zar da se ne radujem od svega srca? Možete li mi Vi, predobri prijatelju, može li mi itko živ zamjeriti, ako sam danas blažena, te Vam razdraganija od onda — prvi put — pružim svoju kiticu s vrućom željom:

«Mirisala Vama, mirisala milomu rodu i dragoj omladini našoj!»

U Mostaru na dan sv. Julija 1896.

Jelica Bernadzikowska-Belovićeva.

Predgovor.

Samo dvije tri riječi mojoj knjizi mezimici na »sretan put«! Mezimica mi je, jer se bavim sakupljanjem aforizama gotovo otkako počeh razumijevati ono, što čitam. Većina citata prevedeno je iz originala, a odabirala sam ponajviše takovih, koji se tiču omladine, njenih ideja, misli, želja i osjećaja. Kako mi je omladina srcu draga, ništa više ne želim, nego da se mojom čednom mezimicom što više okoristi i pozabavi. U to ime »sretan ti put!« draga mezimice!

Spisateljica.

I. Djeca i uzgoj.

Žića knjiga još t' je b'jela sva,
Zlatan rub tek mladosti je kruni,
Gledaj jednoć, kada se napuni,
Da za naslov ne bude te strah!

Petar Preradović.

Pa što su dakle djeca? Samo svakidašnja navika na njih i njihove gdjekad neugodne potrebe sakrivaju pred okom našim slatki čar duševnih im bića, za koje i nema dosta slađanih riječi u čitavom rječniku ljubavi. Da, djeca su cvijeće, kapljice, rosice, zvjezdice, lepirići, zefirići. Samo kad ih cjelivate, kad ih milujete, je li, onda ćutite sva ta imena!?

Jean Paul.

Nikad život ljudski djeci ne valja prikazivati ni pretežak ni odveć lagodan, jer isto tako slabo vrijedi za zabludeno mezimče sreće, kao i izmučeno pastorče njeno.

Zimmermann.

Čovjek se pomladi uspomenama iz djetinjstva, kao što se pomlađujemo uz prvi dašak pramaljeća .... Dječice, u snu — kažu — da razgovarate s anđelima razgovor najslađi! Oni vam kazuju mila proročanstva, koja će poslije u životu da vam tješe dušu!

Beranger.

U proljeća žiću, krasno čedo moje,
Sličila ta knjiga knjizi sudbe tvoje!
Prijateljstva sad ti u njoj pišem v'jesti,
Posl'je će tu ljubav pisat ispov'jesti.
O, da s njih ti budu vazda vedri dani,
Posramljene suze na posljednoj strani.

Lafontaine.

Kao što na putu,
Pa u p'jesku žutu
Brežuljke nasade,
Tako glave male
Kule — istom šale —
U oblaku grade.

Kralji autokrati
Mami će i tati
Metnut jaram kruti
Taki tiran mili
Pod svoj ih prisili
Despotizam ljuti.

Marcel Delorme.
Preveo *Lj. D.*

U djetinjstvu slični smo žitnomu klasju na polju. I ono isprva glavice svoje diže bodro i pravo, jer su prazne i lake, al' kad dođe doba zrelosti, onda se i klasje više prigiblje k zemlji, kao i ljudi, o kojima se kaže, da su mudri i da sami ne znaju, koliko znadu!

Mackay.

Najdražesniji je i najpoetičniji onaj časak u životu, kad se u djetetu budi prvo čuvstvovanje. Misli se tu subjektivno i svijesno njegovo čuvstvovanje, koje je različno od onoga, što ga i najmlađe dijete izražava pukim podražavanjem starijih. U tom času nebesa čudo stvaraju ... Upravo osjećaš ono prvo svitanje srca djetinjega, kao da varnica od srca k srcu skače. Duboke slutnje sjaje mu se u očima svetim plamečkom, koji ti kaže, da shvaća ozbiljnost, radost i tajinstvenost života. Tada mašta djevojčice lijeta po ružičnim grančicama, tada u srcu plane čeznuće za radom, za požrtvovnošću, za borbom života!

Puškin.

Dušice majčina, dušice slatka,
Još ti je ručica malešna glatka.
Sve teškoće i potrebe
Još plivaju sad vrh tebe,
Ko vrh vode lako ulje;
Al' kad primiš štap u ruke
Kroz ljudske se bijuć' muke
Radi kruha i košulje,
Na ruku ćeš mnoge žulje
Osjetiti, sinko dragi,
Bog ti dao samo blagi,
Da svi trudi tvojih ruku
Plodni budu tvome puku!

Preradović.

Najčešće i najčišće radosti djetinjega doba — jesu religiozne.

Fénélon.

Dječije sposobnosti priliče u prvom razvitku prostomu crtežu, koji samo u glavnim crtama prikazuje sliku, a duševna moć samo je slikar, koji prima sve, što mu se daje. Dadnu li se dobre i skladne boje, slika će lijepo izaći. Nestane li valjanih boja, slika će izaći zamrljana i pokvarena.

Josip Milaković.

Dušice majčina, dušice moja.
Još ti je čeoce čisto od znoja;
Danak tebi stoprv sviće,
Sumrak još ti krije žiće,
Ali kad se tvog predjela
Sunce digne, vidik steče
Tu usplamti i pripeče,
Osut će se s tvoga čela
Mnogo kaplja znoja vrela,
Po tvom licu, sinko dragi!
Oj Bog dao samo blagi,
Da Ti žića sunce bilo
Domorodno sunce milo!

Preradović.

Podajte dječaku ideju, koja se u srce zavriježi, n. pr. ideju poštenja, pa će biti podoban, da postane mužem.

Više je za tim stalo, da se djetetu nijedan stalež ne čini nemoćan i ni od kojeg da ne zazire, nego da ni za kojim s nadom ne teži i ne žudi za to, što je sjajan.

Vazda neka u dječaku vlada jednovitost: ako je n. pr. želio što god raditi ili imati, prisilite ga, da to mora raditi i učiniti.

Jean Paul.

Oh dā, dā! to je smiješak djeteta; tako bi se samo ružica nasmijala da može! Sve nekud ćutiš onaj anđeoski miris, što se iz tih poluotvorenih ustanaca kâdi — sve nekud osjećaš onu mirišljivu toplinu, što te iz tih nasmijatih očiju grije! O dā, dā! tako se smiješiti može samo čista duša, koja kan' da jošte osluškiva nebesku muziku kora djevičanskih, koja kan' da jošte prelijeta onim presretnim krajevima, gdje je sve: ljubav i blaženstvo.

Speriani.

Sjećaš li se dobe zlatne,
Dana sreće, zadovoljstva,
Dobe, jao, nepovratne,
Drobna djeca gdje smo bili?
Gdje nas svatko milovao,
Majka gdje nas zadojila,
Slatkim glasom svak nas zvao,
Tam mi misô, tamo krili.

Klemenčić.

U djece ima živo vrelo svakovrsna života — tek su ga zastrle pahuljice i maglica. Njihova je duša poput ružina pupoljka, u kojoj je skriven čitav bujni budući cvijet. Ne rastvori ga radoznalom rukom prije vremena; pusti neka se razvije postepeno, polagano u zelenim grančicama. Nenaknadiva je šteta, razdereš li mio, djevičanski pupoljak, koji mora da gine i vene za sav život! Kako da ne ćutiš prve slasti sunašca, dok sviće? Čekaj, čekaj — veličanstveno će ga naslijediti sunce!

Herder.

Što je to, što nam djetinjstvo naše toliko pozlaćuje, što nam ga u slatkim sanjama prikazuje poput izgubljenih Edena? Što? Ah ništa drugo, već posve vijeke vedri eter nevinosti, što no struji nad svakom djetinjom dušom; vjera, ljubav, nada — ti ljubazni anđelci čiste duše! Pa onda pogled na divni kraj budućega života, koji ćemo da napunimo krasnim, smionim, čistim plemenitim djelima, djelima tolike vrijednosti, koliko je vrijedila žrtva Abelova! *K.*

Prirodu poznati, znači poznati, da mora biti Bog. Ali zar to treba, da ispitaš metodu i arhitekturu stvaranja? Kad pogledam čisto srce, pa ma ono bilo još tako neuko i djetinjasto, onda mi se čini da vidim onog uzvišenog, bestjelesnog Jednoga jasnije nego u svjema vidljivim krugljama svemira, koje po njegovoj zapovijedi prostorom kruže. *Bulver Zánoni.*

O sretne li djece! Na čitavom svijetu nema ništa, što se s njihovom srećom može da isporedi! Ta zar bi zemlja i ljudstvo u opće moglo biti bez djece? Zar nije život djece naše ujedno i naš život? Da smo prolazni, da stanujemo u mrtvačnici zemaljske nestalnosti, na sve to zaboravljamo gledajući dječicu, koja ostaju i kad nas više nema. Njima je sav život — miljenica ljubav, koja se smješka na njih iz slatkih očiju majčice. Sunce, mjesec, odlazak i svitanje pramaljeća, zar to da gane srce djeteta? Ne, njegov je svijet na krilu majke, s ručicama u rukama brižljiva oca — tu je ono malim bogom, tu najsretnijim bićem! *Vallardi.*

Život djeteta pravo je ogledalo, u kojem se jasno vidi unutarnji život i osjećanje majčino. Njena se riječ ne zaboravlja. Kako majka dijete uči i odgaja u prvo doba, kakovim ga putem povede, onakovo većinom ostaje i poslije, onakovo je u školi, u životu, takovim se pokazuje u radu i mišljenju. Mnogo i mnogo srce ostaje mrtvim i hladnim, jer ga u prvoj mladosti ne grijaše materinja ljubav, jer što majka ne probudi u srcu djetinjem, to ostaje spavajući možda za uvijek; što dijete osjeća za svoju majku, ćutjet će za Boga i svog iskrnjega!

Dr. Blaž Lorković.

Oh zalud jauk, zalud uzdisanje,
Jer nikad, nikad na tom sv'jetu veće
Blaženstvo ono, ona rajska sreća
Djetinjstva moga — vratit mi se ne će . . .

Klemenčić.

U tišini kućnog praga
Majka svoje zlato draga,
Ponajmlađi srca cvijet;
U okolu njenu dvoje
Izvodeći igre svoje,
Cio njezin šuška svijet.

Ilijašević.

Djeca su za čudo oštroumna u svem, što ih u mladim srcima — boli. Ona se mnogo više zapredu u tužne misli, nego odrasli, pa ako išta ima, što im duševne bolove olakšava, to je ono neponjatno čuvstvo basnovita mučeništva, što ga nedužno trpe. *Lermontov*

Kad se dijete pomoli na kućnome pragu, — sva se porodična sreća prelije u jedan razdragani poklik »čedo! dušice!« Njegov slatki pogled zapali iskru žarke ljubavi u svjema očima, razvije slatki čemerni nabor na čelu zabrinuta oca, razvedri i najtužnije srce ljudsko!

Ili ljeti, ili jeseni, ili za ljute zime — čedo mi je moje sunce moje! Kad ga gledamo sva se kuća smije, doziva, razgovara, a majčica mu podrhtava od slasti gledajući ga, kako trči — skače; gledajući te punane ručice, te nestašne nožice, tu plavu, zlaćanu aureolicu od kovrčastih prama oko rumena lišca! O kako je lijepo svako dijete! Njegov medeni smiješak, njegovo toplo povjerenje, njegov srebrni glasak, njegove brzo utažene suzice, njegov zaneseni pogled, njegova odana, iskrena duša i njegova vazda na poljupce otvorena, slatka ustanca! Blažena li doma, gdje no ima djece. *Viktor Hugo.*

Što manje poznajemo svijet i život, to smo sretniji baš kao i djeca, a po tome smo i veseliji s istoga razloga kano i hruštovi; t. j. jer još ne znamo za kratkotrajnost sreće.

Demokrit.

Često kvare lijepu djecu, kad hoće da se njom zabavljaju. Pri tom se nauče govoriti sve, što im na um pade, pa i o onim stvarima, kojih još točno i ne poznadu. Odavle ostane djeci za sav život navika, te će prenaglo suditi i govoriti o stvarima, o kojima nemaju jasnih pojmova. To sve daje duhu djetinjemu vrlo rđav značaj.

Fénélon.

U toj dobi, gdje dijete nailazi samo na odobravanje, a nikad na prigovore uljulja se u jalove nade, koje mu pribave hiljadu obmana za cijeli život. Vidio sam djece, koja bi mislila, da se vazda o njima govori, kad bi se god šta tajna govorilo. Bila su tomu navikla s toga, što se i zbilja o njima odviše govorilo. Mislila su, da je u njih sve vanredno i divno. Treba dakle, da se za djecu brinemo, ali neka ne opaze, da mnogo na njih mislimo. Dokažimo im, da zato na njih pazimo, jer ih ljubimo i jer treba da im pomognemo, a a ne jer se divimo duhu njihovu. *Fénélon.*

Škola je prva proza u poeziji djetinjega života.

Dostojevski.

Igraj se, d'jete, na majčinu krilu! Na ostrvu svetom
Ne će te stići jad, ne će te naći skrb!
Dobra te majka na rukama drži, nad ponorom tebe,
S nevinim osmjehom ti gledaš u valova grob.
Igraj se, čedo bezazleno, još u Arkadiji ti si,
Nespetu narav ti još vodi tek radosti glas.
Bujna ti snaga ne pozna druge već mišljene stege,
Smjelo ti srdašce još niti zna dužnost ni cilj!
Igraj se! Skoro će posao doći ozbiljni, mrki,
Dužnost pak tražit će hman srce sokolsko, mar!

Schiller.

Korisnu hranu treba da djeci ošećerimo dobrotom, a škodljivu opaprimo žučju. *Montaigne.*

Ne ubijajte radosti dječje! Ništa nije tako lako, kao razveseliti nevino srdašce, ali je isto tako lako i da otruješ tu radost. Zašto! Jer dijete ne poznaje svu onu množinu utješnoga oružja; što no se u nas odraslih zove: umjetnost, znanje, iskustvo, predsude itd. Tä, ono nema ništa do svog malog, nedužnog, slabašnoga srdašca, koje se isto tako lako razvedri kao i rastuži. Pa kad promislite ozbiljno ovo pitanje: »Šta mogu da vratim nevinomu djetetu za lakoumno ubijeni cvijetak radosti za hladno, nemilo i kržljavo djetinjstvo uzrokovano mojom krivnjom?« Dä, promislite! *Horn.*

S djecom treba da se postupa upravo onako, kao što dobri Bog postupa s nama. Najvećma nas usrećuje onda, kad nas zaljulja u blažene nade. *Goethe.*

O kako rado osluškujemo slatke glase, koji zvuče iz davnoga djetinjstva, iz doba blistavih dragulja, iz one riznice, što se zove srce naše! Treba da ih očutimo, te slatke razkoši djetinje i u kasnijem životu sve do grohota oraha u božićnjim vrećama, sve do mirisa božićnjega drveta — samo onda bit ćemo vazda zadovoljni! Al' da — otkud u borbi života, otkud da sačuvamo djetinju ćud?! Zar nam onda ne bi trebala narav vilinska uz ćud anđeosku! *Baccini.*

Ne dajte da djeca plaču! Dugotrajne kiše toliko škode milome cvijeću. *Jean Paul.*

Djeca još ne pogledaše nesreći okom u oko. I o sreći imadu tek vrlo nejasne pojmove. Za to i ne čeznu za srećom, kao što se i ne boje nesreće, pošto ni jedno ni drugo ne poznaju, niti im slute golema zamašaja. Je li čudo, što se titrajući laćaju kocke, što šaleći se puste neka se kotrlja i neka odluči njihovu sudbinu?

Kraszewski.

Kad kćeri svojoj . . . .
gladi čelo i pram krasan,
Tad prizre mu se divno naše more
Kad tihano lelija se za zore.
Kad cjelovom joj milo čelo takne,
Mah srce mu se stisnuto razmakne,
Ćud kruta mah mu bude golubinja,
I druga doba sviće mu djetinja.

Franjo Marković.

Djetinjstva kadgod se zlatnih sjetim bajka
Bjegućeg, milog: sjetim i dragog se tajka,
Gdje počiva od truda glavica sijeda;
Al curče nestašno mirovat mu ne da:
Te s tiha (po malo) uz njegovu grud se tište,
Dok razvedrene oči sm'jehom mu zablište.

Malczewski.
Prijevod *Markovičev.*

Neosporno je pravo djetinjstva, da vjeruje u čarobne basne i u bajne priče, a svaki je vandal — tko se drzne, da mu krnji to slatko vjerovanje. *Zerbini.*

Vazda je nemilo i bolno vidjeti u djece tako jasan pogled na zle strane života, jer kad taj pogled jedan put pronikne, u duh i srce, onda takovu biću za uvijek oduzme onu laku nebrigu, da je nadomjesti preranom gorkom i pečalnom samilošću s jadima neharnoga svijeta.

Giusti.

U čarobnom sjaju rumene zore lebdi duša naša u blistavoj i krilatoj odorici čista i jasna na vršici brijega obasjana prvim tracima jarkoga sunašca. O kako je nevina, kako milolika kao anđeo! Slatki sanak rajske slutnje jošte podrhtava na vjeđama našim, još ga ne može da svlada java zemaljštine. Nesvijesna čarobno slatka čuvstva još nam provijavaju slabe grudi, čuvstva nebeska slična posljednjim blaženim glasovima iz života puna čiste nepomućene sreće, puna najdivnije harmonije! Dijete, jedino dijete pravo je sveto biće. Drugih i većih svetaca kan' da i ne može da bude na zemlji. Uz glavicu mu sjaje danica zvijezda, pa mu čeoce opliće najnježnijom aureolom. Poslije — kad zvijezda zađe — i aureola izblijedi pred danjom svjetlošću, a griješni duh zemaljštine mami kojekakve napasti u čisto svetište djetinje duše, dok bijednica napokon ne propane u dubljinu bolnoga očajanja. Je li čudo, što tad pruža ruke za blaženim rajem djetinjstva?! . . . .

Stroch.

Više sam se u blaženom djetinjstvu divio rumenoj zorici, jer onda nijesam analizovao krasota nebeskih . . . Luča znanja lakomo je proždrla bogolike silfide, koje su me onda uljulale u blagi sanak.

Béranger.

Smijemo se mi djetetu,
Kad igračke plače štetu
I uzdahnut znamo tad:
Oj mladosti, oj ludosti,
Radi kakve ništavosti,
U tolik se daješ jad.

S našim plačem isto ti je:
Viši mu se razbor smije
I kukavce žali nas,
Da po umu tako plitkom
Ništetnijim za gubitkom
U nebo nam vapi glas.

Preradović.

Gledi l', sanja l' — osjeća li?
Želi l' čega, žali l' za čim?
Malo čedo, nevinašce,
Na kriocu mile majke?
Zna li, da ga ljubi mati?
Oh, slast ga je pogledati,
Punan ti je kô kap rose
U šarenom
Razvijenom s'vjetu — —
Kô da nema nevolje na svijetu.

Zmaj.

Ne zapovijedajte nijednome djetetu za prvih šest godina, da što god taji, pa makar se to ticalo i radosti, koju spremate kome dragome biću; otvoreni raj djetinje iskrenosti ništa neka ne zatvora, pa ni sama zora sramežljivosti, jer će djeca inače uz vaše tajne doskora naučiti, kako će s v o j e skrivati.

Jean Paul.

Cijela vasiona neka je knjiga djetetu mome!

Shakespeare.

Otkad me radoznalost i vrijeme trgnu iz sna miloga djetinjstva; otkad se igrom zamorene ručice moje pojagmiše za knjigama; otkad mi je prazna glavica oteščala teretom — oj — što sam sve od onda stekao? Nema dana, kad ne naučih mnogo toga, kad se ne nakljukah duševne hrane, pošto je već jesti više nijesam mogao! *Lessing.*

Vihar sav burni sv'jet potresa
Razganja srdaca divlji taj boj
Samo nad zipkom su nebesa
U nevinom srcu samo pokoj.
Zato mi spavaj mali anđelu
O spavaj kano proljetni cv'jet!
Crne bure grozotu c'jelu
Ne trebaš dugo još razumjet!

S. Gregorčić.

U neku ruku — više možemo da naučimo od djece, nego djeca od nas. Tko umije da promatra — upoznat će u njima čovjeka. Jer sunce, kad se rađa, lako možemo da gledamo. Tko može da u njega gleda, kad je o podnevu visoko nad nama? *Hippel.*

Kolike prilike, koje nijesu u svezi s knjigama i nastavnicima, pripomažu, da se obrazuje duša ljudska! Zemlja, nebo, ocean bili su učitelji Evelinini.

Bulwer Alice.

U dječjem svijetu stoji sav pozniji svijet pred nama, u koji mi gledamo, kao Mojsije u obećanu zemlju, ali ne možemo da dođemo u nj. *Jean Paul.*

Igrajte, djeco, jer pramaljeće
Života toga brzo odl'jeće.
A posl'je njega dolazi zima,
Ta mjesto sm'ješka suzice ima.

Carducci.

Kao što se bršljan ne ovija oko ledena stupa, tako se ni srce dječje ne savija oko ledena srca, koje ne osjeća nikakve ljubavi spram povjerene mu mladeži, tuj je sve puka šeprtljanija i zavaravanje samoga sebe.

Dr. Kellner.

Dijete neka vam je svetije od sadašnjosti, koja se sastoji od stvari i odraslih. *Jean Paul.*

Igre, t. j. radnja, a ne užici podržavaju radost djetinju. *Jean Paul.*

S napretkom u znanju napreduje i dvoumnica u srcu našem. Najljepše su godine djetinjstva, onda nam razum ne prelazi granica njihovih. *Hippel.*

Igrajte se, igrajte se šarena dječice! Kad odjednom opet budete djecom, prigibat će vas slabost i nemoć staračka . . . Da i u večer života zasja se na istoku i na zapadu Aurora, ali se oblačine nakupe — pa sunce ne može da se pomoli. O igrajte se, dječice, o zori cvijećem okićenoj, na sunašcu za vas stvorenome!

Jean Paul.

Pedant i uzgajatelj kažu po prilici isto, ali onaj prvi govori svakom prilikom, a ovaj posljednji samo onda, kad je siguran, da će biti uspjeha. *Rousseau.*

Romanopisac i pisac kazališnih komada, to su dva trovatelja čovječanstva, — ne trovatelji tijela, ali tim gore, — trovatelji duša. Krivi su nebrojenim ubistvima duše, koja su ili u istinu počinjena, ili bi se mogla počiniti.

Racine.

Uzgajatelj treba da u svom učeniku probudi ljubav i štovanje spram znanja i da mu pokaže putove, kako će moći sam stjecati i usavršiti znanje, kad god ushtije.

Locke.

Ja velim, želimo li mlada čovjeka učiniti razumnim, moramo dobro obrazivati njegove sudove, umjesto da mu utuvimo svoje.

Rousseau.

Vazda sam ljubila djecu, pa mislim da mi je to čuvstvo sam Bog usadio u srce. Ja ne mrzim odviše na tako zvanu zlu djecu, t. j. na veselu, živahnu, malko svojeglavu i brbljavu . . . . jer se te pogrješke mogu ispraviti pobožnošću, pače gotovo samom dobom.

Madame de Maintenon.

Brate učitelju, nikad neka se k sanku ne sklopi oko tvoje, a da se okom razuma ne obazreš na prošli dan, pa srce neka ti dade račun. Kako si danas živio? Kako ti protekoše dnevni časi: u radosti ili u tuzi? Kakav si napredak stekao za um i srce? Je li se slika božanstva u tebi poljepšala i razbistrila? *Mijat Stojanović.*

Nastojmo domovini uzgojiti značajne sinove i kćerke, tà znamo, da će joj jedino uz takove sinuti sunce sreće; jer su u svijetu od prijeke nužde ljudi, u kojima su vječni zakoni pravo i dobrote čvrsti kao klisurine, jaki odoljeti bujici, koja milijune za sobom u zloću povlači; — ljudi, koji ne štede ni najvećih žrtava, što no ih zahtijeva dužnost, koji doista plemenito i uzvišeno misle i rade ne držeći ništa izgubljenim, dokle im je samo još krepost sačuvana i neokaljana. *Vittorino da Feltre.*

Znajte, da ste djevojci dale uzgojem veliko blago, ako ste joj ucijepile volju za red.

Madame de Maintenon.

Što se tiče nagrada i kazna, neka je uzgajatelj nalik na sunce, koje obično šalje svjetlost i toplinu, često kiše i vjetrove, a rijetko kad munje i gromove. Strogost i blagost djeluju uzajamce, kao što na ribarevim mrežama olovne krugljice vuku dolje, dok pluto mrežu gore podržaje. *Komensky.*

Onaj, koji se nema ničim drugim da hvali, već svojim predima, nalik je na korun: sve što je u njega dobro — pod zemljom je. *Fielding.*

Duša je čovječja kao glatka ploča. Svaki u nju može da piše, štogod mu se prohtije . . . Tek razlika između duše i ploče stoji u tome, što na ploči možeš pisati samo do ruba njezina — dok u dušu ljudsku možeš da pišeš bez prestanka i granica, jer je ona neizmjerna.

Aristotel.

Učimo djecu što više narodnih poslovica. U našim je narodnim poslovicama mnogo mudrosti i zdrava morala u krasnu obliku; one su alem-kamenje u zlatnu okviru. Kad imamo tako dragocjeno narodno blago, kad nas narod sam u tako lijepu obliku uči, što je mudro, što li pravo i pošteno, čemu da našoj djeci tražimo za te struke učitelje strance? Neka se uče na narodnu misliti i suditi, neka prisvoje ukus i poimanje svoga naroda!

Ljuboje Dlustuš.

Uzgoju je jedna od prvih zadaća nastojati, da nam se mladež ne raznarodi. A to bi mogla uza svu vještinu u hrvatskom jeziku, uza sve znanje i uza sav zanos za povjest, ako se ne uzme obzir na duševne osebine našega naroda, pa ne udesi uzgoj naše omladine prema tim osebinama. Te se osebine izražuju osobito u narodnim pripovijetkama, u narodnim pjesmama, narodnoj glazbi, narodnim poslovicama i u narodnim igrama.

Ljuboje Dlustuš.

Sveta je i hiljadom dokaza potvrđena istina, da mladeži najprije i najizvrsnije valja svoj jezik (materinski) učiti i da se mladež nipošto tuđim jezikom, nego prirođenim materinskim jezikom treba naučati, ako je želimo pravo i pristojno othraniti.

F. Jan Swoboda.

Čovjek se ne usavršuje prevladom jedne moći duševne, nego usporednim razvijanjem sviju.

Strossmayer.

Iz svakoga se drveta ne da izdjelati Merkur, ali se dade iz svakoga čovjeka — načiniti čovjek.

Komensky.

Tko je mladež dobro uzgjio, taj je učinio veće djelo, nego što ga je učinio pobjednik Troje.

Melanchton.

Na temelju prirođenih našemu narodu krasnih svojstava valja nam razvijati u njemu plemenitu dušu, usaditi mu plemenita načela i to nam valja smatrati glavnim zadatkom pučke škole, a ne kao što nam gdješto i iz uglednih krugova znaju doglasiti, samo da djecu učimo čitati, pisati i računati. *Ljuboje Dlustuš.*

Tko na dobro napućuje, kao da to i sam radi.

Hadisi-šerif.

Samo učitelju povjerava se učiteljevo čuvstvo s bezuslovnom odanošću. Samo u učitelju naći će učitelj čovjeka, koji mu može dati ono, što ne dostaje njegovu umu, njegovu srcu, njegovoj volji. *Diesterweg.*

Ne sapinji nikad sviju učenika u okove kakva sistema, već prema individualnosti učenika uređuj sistem.

Diesterweg.

Ljudi hrle u najdalje krajeve, da s mukom i trudom izruju majci zemlji zlato iz nutrinje. Ali da u vlastitom duhu potraže blago i dragulje, pa da ga iznesu svijetu na vidik, tomu se dosjeti između milijuna jedva jedan. A ipak to već moralno dostojanstvo čovjeka zahtijeva, da pozna svoje vrline i da se u svjema prilikama po njima vlada.

Manzoni.

Bez krajnje nužde ne budi nikad mrka i oštra lica kod djece, jer ih to plaši. Kod mnogih je učitelja to afektacija i pedanterija. Djeca su i bez toga odveć bojažljiva i sramežljiva. Time bi im zatvorio srce i uzeo pouzdanje u sebe, bez kojega se ne nadaj plodnu uzgoju! Gledaj im omiljeti. Neka budu s tobom slobodna, i neka ti se ne boje pokazati svojih mana. *Fénelon.*

Najbolji je onaj, od koga je narodu korist.

Hadisi-šerif.

Stecimo ljubav svojih učenika. To nije umjetnost. Ljubi ih, pa će i oni tebe ljubiti. Predobismo li njihova srca, osvojismo njihove matere, a jesu li one za nas, ne će ni muškarci već tako žestoko oponovati. Ta utvrđeno je u povjesti ljudskoj, da sve dobro i zlo na svijetu u posljednjem redu dolazi od žena; one su pravo reći vladarice svijeta. *Ljuboje Dlustuš.*

Koristite se sa pet stvari prije drugih pet: mladošću prije starosti; zdravljem prije bolesti, odmorom prije truda, rada; bogatstvom prije siromaštva; životom prije smrti! *Hadisi-šerif.*

Filozofija je kano ljestva, po kojoj se ljudi penju. Ne valja, da ostanemo na najdônjoj ljestvici, ali ne treba ni da težimo za najvišom i posljednjom. *Pitagora.*

Ljubav za naš narod neka nas oduševljava na rad o njegovu blagostanju; poznavanje njegovih svojstava i zakona ljudskoga razvitka neka nam bude kažiputom pri našem radu; a povjest inih naroda neka nam daje iskustvo, koje će nam poslužiti, da ga možemo sretno između klisura i hridova provesti i dovesti u luku veličine i sreće njegove. *Ljuboje Dlustuš.*

Čovjek postaje ono, što iz njega učini uzgoj.

Plato.

Materinji uzgoj jest temelj duševnom i moralnomu zdravlju djece; očinski uzgoj može tomu samo pomagati, može ga dalje voditi; ali mu ne može postaviti temelja. To može samo mati, ako je ono, što bi trebalo da bude.

Klenke.

»Da li me voliš?« znao bi upitati Mozart kao dijete, a suze bi mu navrle na oči, kad bi tkogod i u šali to pitanje zanijekao. Blago si ga onoj školi, u kojoj je učitelj čvrst hrast, na koji se penje nježni bršljan srca djetinjega u blaženoj sreći i zadovoljstvu! *Dr. Kellner.*

Imajte pred očima, da je uzgoj veoma polagan posao i da tuj treba raditi svaki dan, ali mirno. Kad posijete sjeme, valja da strpljivo čekate plod, koji će možda požeti druga učiteljica, ili koji drugi razred.

Madame de Maintenon.

Korak iz škole u život nije tako velik, kao što mnogi misle, govore i pišu . . . Zar nije škola živa slika svijeta u malom? Zar nema već ovdje dosta zlo shvaćenoga slavohleplja, zavisti, zlobe i drugih opakosti ljudskoga srca, koje se nalaze i vani u širokom svijetu?

Harleville.

Netko spominje vazda samo pogrješke bližnjega svoga, a netko vazda samo njegove kreposti. Onaj drma drvetom samo zato, da popadaju hruštovi, a ovaj samo zato, da pokupi plodove. Tko umije da u dobar čas učini jedno i drugo, taj će očistiti drvo i uživati plod.

Jean Paul.

Majka je uzgojni sistem u jednoj riječi.

Napoleon I.

Hoćeš li da naukom uzgajaš učenike, ljubi svoju nauku i znaj je, učenici će zavoljeti i tebe i nauku i ti ćeš ih uzgajati; ne ljubiš li je pak sam, onda — pa ma koliko ih ti silio da uče, — nauka ne će biti uzgojna.

Tolstoj.

Škole, koje su posve slobodne, u kojima se direktno ne pačaju u uzgoj, jesu muzeji i javna čitanja. Tu se vidi ukus onih, što slušaju i ljubav njihova spram nauke, koju su izabrali, da slušaju. Tako bi trebalo da radi i škola. *Tolstoj.*

Uzgajatelj postaje kvariteljem, ako mu je oko vazda otvoreno, ako ne umije da zažmiri u dobar čas. Ta prije nego što život od nas zahtijeva stroge dužnosti, već u nas ima veliko obilje sila i snaga, koje dijete u igri upotrebljava, a mladić njima s pomoću čekića i građe vrele fantazije čudesne svijetove gradi i stotinu gluposti ponačinja. A ja vam velim: obijestan čin mladića preteća je velikih djela muževljih. *Georg Ebert.*

Nikad kazna ne smije da bude veća od prestupka, jer će inače onaj, kojega kaznimo, pokraj nepravice u kazni lako zaboraviti na vlastitu nepravicu.

Georg Ebert.

Škola, čini se nama, treba da bude i oruđem obrazivanja i ujedno iskustvom nad mlađim pokoljenjem, koje daje uvjet novim izvođajima. Tek onda, kad iskustvo bude osnovom škole, tek onda, kad svaka škola ne bude — reći ćemo pedagoškim laboratorijem — tek onda ne će škola odstupiti od sveopćega progresa i iskustvo će položiti čvrste osnove nauci obrazivanja. *Tolstoj.*

Nekoć je izdano djelo: »Ljubav i istina svijetle su zvijezde svega uzgoja«. — Ja nijesam našao u tome djelu ništa nova, ali mu natpis kaže onu cijelj, koje nam se držati pri uzgajanju naše mile omladine.

Dr. Kellner.

Ako je život boj, učitelj neka bude pjesnik, koji dječaka oduševljava za boj zgodnim pjesmama. Za to neka ga obikava, da svoju budućnost ne smatra poskakivanjem od jedne bezazlene naslade k drugoj, ili čak uživanjem od proljeća do jeseni, od cvijeta do ploda, nego da u njoj vidi vrijeme, u kome mu valja izvesti neku dugu osnovu. U kratko, neka on sebi svrhom postavi dugotrajnu djelatnost, a ne uživanje. Uživanje za kratko vrijeme iscrpe i sebe i nas, ali nikada težnja za napretkom. *Jean Paul.*

Vrtljara nam dobrih treba,
Ko svagdašnjeg kriška hljeba,
Što će znati
Njegovati
Omladine cv'jeće drago —
Našeg roda skupo blago.
Što će znat ga zaljevati,
Vodom čistom, vrela živa,
Svete vjere — Hrista Boga,
Što se na tom sve osniva:
»Ljubi Boga
I brata svoga«.

Ilija Okrugić.

Ne valja dijeliti nastavu od uzgoja. Jedina je racijonalna nastava uzgojna nastava, koja mora da u jednom pravcu utječe i na razum i na čuvstvo. Znanje samo može se zaboraviti, samo neka ostaje interes za nj.

Dr. Rein.

Nema ništa draženesnijega, nego čitati u duši djeteta. Tko je naučio razumjeti dušu dječju, taj je učinio veliki korak na teškom putu poznavanja ljudi.

Dr. Feliks Poppenberg.

Izmjena je kod obuke nužna. Ne smijemo misliti, da istodobno bavljenje s više stvari zamršava i utrđuje mladenački duh.

Kvintilijan.

Gdje uz »strogost« njega stoji,
S jakošću se blagost spoji,
Tu i dobar glas nastaje!

Schiller.

Nemojte odviše čeznuti za tim, da vas djeca ljube, ni odviše se bojati, da im se zamjerite. Nikad ne klonite duhom, uzdajte se u vrijeme, koje je pored molitve najbolji lijek od zla.

Madame de Maintenon.

Dobro je, ako uzgajatelj imade uzgajanika pred sobom, da može prosuditi, dokle mu dopire snaga, i da razvidi, dokle mu se spustiti, da se prilagodi njegovim sposobnostima Pogriješimo li u tom, sve pokvarismo. Pogoditi pravu žicu, pa se prema tomu valjano vladati, to je najpreča nužda, koju poznam. Samo visoka i vrlo jaka duša vrsna je spustiti se do djetinje naravi, te je voditi. Zar ne idem sigurnije i čvršće uzbrdice, nego nizbrdice?

Montaigne.

Vrijednost je i veličina prave kreposti u lakoći, koristi i ugodnosti njezinih vježba, a tako netegobna, da se je mogu dovinuti djeca, kao i muževi, duhom slabahni kao i duhoviti. Njezin je uspjeh u zakonu, ne u nasilju.

Spielhagen.

Dosadnost je najteži grijeh obuke.

Herbart.

Svaki siloviti pritisak, pa bio fizičan ili duševan, mora da škodi uzgojnoj nastavi, dok neka stanovita mudro primjenjivana i upravljana sloboda nastavu oživljuje i osvježava, a tjelesnu nemoć sprečava.

Ivan Farkaš.

Ono je najbolja država, koja može pokazati najbolje škole.

Simon.

Pedagogija ne može ni jedne jedine rečenice pokazati, koje nije posudila bilo iz psihologije, bilo iz logike ili etike.

Lindner.

Pomisao na to, da smo službenici naroda i da možemo k sreći i moralnomu napretku njegovu vrlo mnogo doprinijeti, može nas zadahnuti ponosom i razgrijat zanosom tako, te nam ne će biti teška nikakva žrtva, koju će valjati prinesti za dobro naroda.

Basariček.

Putovanje u tuđe zemlje posljednja je čest uzgoja. Ono je vrlo korisno. Prvo, jer naučiš jezike, a drugo, jer postaneš mudriji, pametniji promatranjem ljudi i općenjem s ljudima, koji se jedan od drugoga, a osobito od ljudi tvoga zavičaja razlikuju značajem, običajima i načinom života. *Locke.*

Priroda je najbolji učitelj — pedagog. Svaka knjiga djelo je čovječje; priroda djelo je samoga — Boga. *Bernardin de Saint-Pierre.*

Tijelo mora da bude jako, ako će se pokoravati duši. *Rousseau.*

Podite, učitelji, pod zaštitom one duhovne sfere, kojoj je središte svagdje, a obodnica nigdje i koju zovemo Bogom! *Rabelais.*

Mati je i za to najveći učitelj, što je njezina škola i najnježnija. I u tom pogledu, ako je čovjek glava, žena je srce roda ljudskoga; on suđenje, ona osjećanje; on snaga, a ona milost, blago i utjeha. *Smiles.*

Lako je kazniti pogrješke učenika, ali mnogo više vrijedi, da se zapriječe. *Dinter.*

Sreća i moralni napredak naroda, jest idejal, koji može uzgoj sačuvati od onih opasnih stranputica, na koje bi ga rado navratili pusti privrženici kozmopolitizma i individualizma. Te dvije struje, i koliko su na oko udaljene, dodiruju se, kao što to obično biva kod sviju skrajnosti, u jednoj točki, a to je u ovom događaju sebičnost. *Basariček.*

Nemojte se zadovoljiti izvanjskim redom, već nastojte proniknuti ćak do srca i savjesti učenica. Vršite svoj auktoritet, ali ga nemojte upotrebiti ni u veliku oštrinu ni u veliku dobrotu. *Madame de Maintenon.*

Učitelj mora praksom postati gospodar metode. Ona ne smije da je nad njim; učitelj ne smije biti njezin stroj, metoda se mora u njemu uživjeti. *Diesterweg.*

Djeca ništa ne učine dobro, osim onoga, što čine rado. *Wolf.*

Mislim, da u školi ne treba postizavati sjajne uspjehe, nego solidni uspjeh. Sjajni su uspjesi proračunani samo na časovit efekat, a solidan napredak na pravu oplemenidbu, pak ozbiljnu i trajnu korist mladeži. Što je više sjaja u školi, to je manje pravoga znanja i uzgoja. *Filipović.*

Tko suši močvare, gradi ceste, sadi vrtove, osniva bolnice, radi također o dobru čovječanstva; no ipak ne tako intezivno kao uzgajatelj. Onaj poboljšava opće prilike ljudskoga života, a ovaj oplemenjuje samoga čovjeka.

Salzmann.

Ljenost učenikovu treba da nadomjesti učiteljeva marljivost.

Komensky.

Ima li učitelj srca za domovinu, to će i njegova nauka istodobno gojiti domoljublje *Kellner.*

Zabranjujte rijetko; ali ne opozovite nikad!

Rousseau.

Kad u učitelja ima života i duha, kad učitelj svu dušu posveti svomu djelovanju: gledajte, kako se to odsijeva na dječijim licima kao jutarnje rumenilo.

Gotthelf.

Pokaži mi svoju školsku sobu, da vidim, tko si i kakav si.

Kellner.

Najviše treba štovati djetinjsku nedužnost.

Juvenal.

Pažljivo učiteljevo oko najbolje je, najsigurnije i najplemenitije sredstvo za nadzor djece. *Kehr.*

Ne tražimo discipline u krutoj sili već u zanimljivosti obuke, u ljubavi i u vrućem srcu učiteljevu.

Kobali.

Obuka u pučkoj školi treba da bude praktična, t. j. mora se brinuti za opću životnu obrazovanost.

Dittes.

Brzim čitanjem ne nauči se dobro čitati, ali dobrim čitanjem nauči se brzo čitati. *Niemeyer.*

Možemo li ljepši i veći dar pridonijeti državi, nego ako obučavamo i uzgajamo mladež? *Cicero.*

Uzgoj bi bio tiranstvo, kad ne bi vodio k slobodi.

Herbart.

Više od slikara, kipara, ili drugog kojeg sličnoga umjetnika, štujem onoga, koji umije da odgaja mladenačke duše. *Sv. Ivan Zlatousti.*

Učiteljev je život svjetiljka. Pa kad je ona dobro uređena? Kad je zvanična ljubav stijenj, kad je čovjekoljubivost ulje, kad je ljubav prama Bogu plamen.

Schwartz.

Priznajem, da nema govora o uzgoju bez obuke, a isto tako ne priznajem, da ima obuke, koja ne bi i uzgajala.

Herbart.

I duševna žega i duševna studen, kojom mnogi bezdušnici uzgajaju mladež, vazda je rani, često i ubija.

Fabković.

Učitelj je samo dotle sposoban da istinski obučava i uzgaja, dokle i sam pospješuje svoje obrazivanje.

Diesterweg.

Uzgajajući brižljivo svoje sinove doprinosimo mnogo i vlastitoj sreći.

Dvoz.

Nemojte djeci stezati slobode osobito kod zabave i kod odmora. Neka ljube Vašu prisutnost, pa neka se i pred Vama vladaju prostodušno i naravno . . . Znajte zažmiriti, kad vidite njihove lake mane, koje će samo vrijeme ispraviti. Vazda valja da sve vidite, ali nemojte vazda pokazivati, da sve vidite.

Madame de Maintenon.

Nikada ne ćete naći, da onakova djeca afektiraju u školi, koja svoje spoznaje stječu na osnovu realnih predočaba, što su ih stekla neposrednim posmatranjem i samoradom; ona su svoje spoznaje prirodno stekla, pa ih prirodno i prikazuju. Vazda ćete pak naći pjevanje i afektiranje ondje, gdje se samo riječi tuve u glavu, bilo iz učiteljevih usta, bilo iz knjige. Riječi se brzo i bez velike muke utuve, djeca znajući nešto kazati misle, da u istinu nešto znaju, da znaju stvar, pa se u onom pjevanju ističe time pothranjivana sujeta. Posljedica je takovoj obuci ta, da djeca ne misle, jer nijesu na to obikavana.

Ljuboje Dlustuš.

Upravljanje sama sebe čini mi se da mora biti najglavnijom težnjom uzgoja; uzgojiti nekoga reći će priviknuti ga na to, da može raditi sam bez naše pripomoći.

Legouve.

Zlo, što ga mogu nanijeti zle knjige, može se popraviti samo dobrima.

Stäel.

Između sviju živih stvorova nema ni jednoga hrapavijega od čovjeka, pa s toga se ni oko jednoga ne ulaže toliko muke, dok se ugladi, koliko oko čovjeka.

L. A. Seneca.

Bez dobra uzgoja niti mogu matere da budu prave matere, niti žene prave žene.

N. Legouvé.

Prosvjete ne ćemo imati dotle, dok se oci i majke ne budu brinuli, da u cijelom danu nađu časa, u srcu želje, a u razumu sposobnosti, kako da uzgoje i barem djelomično pouče svoju djecu. *N. Tommaseo.*

Život je čovjeka nalik na željezo. Dok oko njega radiš, svjetla se, a kad zapustiš, za'rđa i propane.

M. P. Cato.

Ne valja učiti djecu premnogo i svašta, nego manje, ali što valja, što je potrebno za praktični život, a jasno i razgovijetno obučavajući i nipošto na uštrb dječje samoradinosti. *M. Stojanović.*

Uzgoj djece užasno je manjkav, a većim dijelom s toga, jer u roditelja nema onoga znanja, koje bi ih jedino moglo valjano voditi u uzgoju. *H. Spencer.*

Prava i najbolja škola dobrih običaja, kao što i značaja, jest uvijek kuća, gdje no je učiteljicom žena.

Smiles.

Uzgoj treba da privede čovjeka tomu, da prije svega usreći sama sebe, a zatim ljudsku zadrugu, kojoj pripada kao član. *I. Mill.*

Velika oštrina u kaznama čini u uzgoju vrlo malo dobra, pače mnogo zla; a ja mislim, da su inače u jednakim prilikama djeca, koju su najviše kaznili, rijetko postala najbolji ljudi. *H. Spencer.*

Roditelji ne bi smjeli nikad zaboravljati, da djeca imadu dobre oči i uši, pa vide i čuju sve, što se oko njih čini i govori. *M. Stojanović.*

Naši su se oci mučili, kako da nam sakriju svoju ljubav; vi pak ljubite svoje sinove sasvim otvoreno. Pazite međutim, da iskrenost vaših milovanja ni za čas ne zastre vaše strogosti. *Belgijoso.*

Kamen do kamena palača, novčić do novčića forintača. Ovu bi poslovicu trebalo napisati nad vratima svake kuće, uvrstiti je na prvome mjestu u »Početnici«, koja dolazi školskoj djeci u ruke. *B. Lorković.*

Ja sam tvrdo uvjeren, da općega blagostanja ne postigosmo sve dotle, dok ne naviknemo mladež na razboritost i krepost. *B. Franklin.*

Uzgoj, koji ne pripravlja djevojku, da postane pravom ženom i majkom, krivi je uzgoj. *Ricotti.*

Oni, koji se trude, da se opskrbe znanjem, pribavljaju sebi neprocjeniv imutak; jedini pače imutak, što ga čovjek bez ikakva srama smije sve većma prikupljati i najstrožije čuvati.

Giusti.

Varaju se oni, koji misle, da jednaka uzgojna sredstva vrijede jednako kod svakoga djeteta. Samo dijete treba da nam nacrta put našega postupanja s njim.

Clorinda Ravasio.

Glavna je dužnost učitelju usađivati za rana kreposti, a pokraj toga priopćivati znanja. Nauka će učiteljeva doskora odprnuti iz glave učenikove, ali kreposti ne će mu nikad nestati iz srca.

Rieger.

Škola treba da bude ogledalo dobre obitelji; obitelj treba da bude ogledalo uzorne škole.

Sacchi.

Ako hoćemo, da domovinu ljubimo pravim čuvstvom ljubavi, treba, da nastojimo o tom, da joj sami sobom podamo takovih građana, kojima će se ona moći uvijek podičiti, nikad zastidjeti.

Descuret.

Najveći dio onoga, što znamo, jest najmanji dio onoga, što ne znamo.

Temistij.

Ljudsko je znanje slično šiljniku ili stošcu s preširokom podlogom, a preoštrim vršKom; podloga prikazuje narodno znanje sadržano u jezičnom rječniku dotičnoga naroda; vršak usuprot ono posebno znanje ili posebni zanat, komu se posvetio pojedinac.

G. A. Rayneri.

U uzgoju sve je potrebno i svemu ima lijeka; ovo je istina, u koju bi trebalo da vjeruju svi uzgajatelji.

V. Troya.

Neka se nijedan narod u tom ne vara: škola će istom onda postati školom u pravom smislu riječi, kad u svem i po svem bude imala narodni karakter.

Carlos Soler-y Arque's.

Uzgoju žene jedna je jedina svrha u svjema društvenim slojevima, naime ta, da se navikne, kako će se sama po sebi dobro vladati.

Sauvan.

Kad se govori o uzgoju, ne smije se nikada zaboraviti na to, da on uz ostale podloge, mora imati i podlogu narodnu.

Lorković.

Najvjernija fotografija ženina uzgoja jest njezina kuća; tamo ćeš je najbolje spoznati.

M. Erison.

Narod, čijim žilama ne kola zdrava krv, pročišćena i ojačana pravim uzgojem, ne može da poda jakih sinova, niti da ih pripravi za velika poduzeća civilizacije.

Ruiz de Salazar.

Kad bi naša djeca bila rođena, da žive kao robovi, morao bi ih što prije privikavati na ropstvo; no pošto će doskora postati slobodnim ljudima, gdje ne će nitko nadzirati njihovo svakidašnje vladanje, to valja da ih — dok ih imaš pod svojim okom — što većma privikavaš na to, da sama sebe nadziru.

Spencer.

Školama je zadaća, da državi podadu umnih glava, a ne gramatičara i prepirača po javnim kavanama; da stvore ljudi milosrdnih, pravičnih, poštenih i prijateljskih.

Genovesi.

Vrijeme, da riječima poučimo dijete, jest onda, kad vidimo, da se ne upravlja po primjeru, ili kad bi se i htjelo po njemu upravljati, da toga ne razumije.

J. A. Komensky.

Tko hoće da uzgaja čovjeka, mora ga poznati, a tko hoće da bude pedagog, mora to dokazati na živu čovjeku. Uzgajatelji ljudî treba da budu i poznavatelji ljudî. Glede toga moći je doduše u učiteljskoj školi premalo učiniti, ali nikada previše.

Kehr.

Reklo se, da je vještina u uzgajanju dar naravi, jedna vrsta nagona i da se ne može poboljšati ni iskustvom ni naukom. Ja mislim, da je to mišljenje krivo, jer vještina tako uzgajanja, kako i druge radnje, nije drugo nego vještina, koja se pripravlja s velikom vježbom.

C. Casares.

Kadgod učitelj ne nastoji, da u djeci pobudi interes za ono, o čem je naumio da govori; kadgod ne nastoji, da djeca sama otkriju istinu, o kojoj je govor, onda uvijek pretvara dječju pamet u posudu od jednoga ili dva litra, u koju može uliti samu tu stanovitu količinu tekućine, ali ni kapi više. *David P. Vage.*

Ljudi se moraju što više privoditi tomu, da svoje znanje stječu ne iz knjiga, već iz razumna promatranja neba i zemlje, t. j. treba da se upoznaju sa samim stvarima.

J. A. Komensky.

Učiteljska škola neka je učiteljskim pripravnicima kuća, gdje vlada ljubav; učiteljska radionica, u kojoj budući učitelji s veseljem rade; kuća, u kojoj vlada božji mir i sveto oduševljenje. *Kehr.*

Što djeca uče, to treba da razumiju, i da se upute, kako će to upotrebiti. *I. Felbiger.*

II. Vjera.

Tko da pojmi, Bože, mudrost tvoju,
Kojom ravnaš tuštu svojih sv'jeta,
Kojom daješ svakom stazu svoju,
Njom hodeći drugom da ne smeta!

Tko da pojmi neizmjernost, što ju
Zauzimlješ, u kojoj raspeta
Po stvorova silnome bezbroju
Tvoja moć je, tvoja ljubav sveta!

Petar Preradović.

Savjest bez Boga jest sudište bez suca.

Lamartine.

Ja bih bio postao bezbošcem, da ne bješe jedne uspomene . . . uspomene onih dana, kad bi mi pokojna majka znala sklopljene ručice stavljati među svoje, da klečeći molim: »Oče naš!«

J. Roudolph.

U nizinama i dubinama bez srca i bez Boga svaka je bol dugotrajna, na visinama religije te stigne doduše po koja tuga, ali je svaka kratka. *Jean Paul.*

Čovjek bez vjere imao bi mudrost, koja ga ne čini mudrim, snagu, koja ga ne čini jakim, slobodu, koja ga ne čini slobodnim. *Georges Sand.*

O Bože! tko da smogne izn'jeti na
Vidik vrlina tvojih svekoliko
Obilje, tko da suncu sv'jeta
Sve izbroji blagotvorne zrake?

Na koncu svaka pjesma umorna na
Podnožje pada tvom veličanstvu i
U skrušnji svojoj samo jošte
Tepati može moleć' se tebi.

Petar Preradović.

Kolikogod više slušam, gdje govore proti vjeri, toliko se više u njoj učvršćujem; a pogrde i poruge poluvjeraca čine me još gorljivijim. *Petrarca.*

Najveća zasluga kućne svećenice — majke — treba da je religija, koju ona mora da umije čuvati u srcima djece kao najveću svetinju. *Josip Milaković.*

Što je dakle religija? O — dete izgovorite odgovor na to pitanje pobožnim srcem. Religija je vjera u Boga, ona nije samo spoznaja, da ima vječnost, da ima nadzemaljski život, ona nije tek prazna vjera u neizmjernost; Ona je slutnja onoga, bez čega čitav ljudski život i čitav svijet ne bi imao smisla.

Jean Paul.

O Bože silni! sićušan crvak tvoj
Kojemu sijeva glavica s iskrice
Tvojega vječnog svjetla, otaj
Crvak miče se na slavu tebi

Dahom mu svojim iskricu tu rasjaj,
Da tebi sija on što većom ljeskom
I krijesnicom bar da bude među
Svjetilonoscima tvoga slavlja!

Preradović.

U jednoj se slažu pametni i razboriti uzgajatelji i učitelji sviju vremena i vijekova, kojega se god pravca držali, da je religijski uzgoj temelj svemu uzgoju. I ne može da bude drukčije, jer šta je sve znanje bez pravoga poznavanja Boga i njegovih čudesnih djela. S religijskoga uzgoja tek vrijedi ostali uzgoj, bez njega je sve varka i obmana.

Bujher.

Jesi li male vjere, onda si i plašivica; to jedno slijedi iz drugoga. A jesi li plašivica, onda si i slabić.

Dräseke.

Religijska čuvstva oduševljavaju mladića za rad na polju časti i napunjanju srce djevice svetim čeznućem; religijski osjećaj diže muža nad zemaljske boli, obuzimlje ga snaga nekog višega svijeta, a žena se tješi na grobovima svoje mile dječice.

Kehr.

Da nema Boga, valjalo bi ga stvoriti.

Cesare Cantù.

Boga vidi, tko mu gleda stvore,
Boga čuje, tko ne će da nijeka
Živa glasa kroz svijeta prostore.

Preradović.

Religija tješi čovjeka kroz sav život. A kad se sunce života spušta na počinak, onda je slabom starcu, što se poštapa, religija najdragocjenija luč, koja mu svojim blagim sjajem osvjetlava tminu budućnosti i koja ga kao prethodnica vodi na velikom putu od vjerovanja k istini. Kad sve popusti, kad se i sam život uskoleba, onda se čovjek pun nade hvata još za sidro vjere i u tom glasniku s onog svijeta traži snage, utjehe i pomoći.

Kehr.

Vjera nije ni znanje, ni slutnja, ni isprazno ufanje, ni pusta želja, – vjera je blaženo povjerenje u jedno veliko, najveće i najmoćnije biće — u Boga.

Herder.

Bez religije? Tà kako je moguće, da se bez nje održite u tom svijetu punu smrti, bijede i dušmanskih strasti? Čim se na kojoj grudici tužne ove zemlje malko udomiš, eto već te napadaju zavist, zloradost, kleveta i zloba . . . Kud god pobjegneš — svuda je nepravda i pakost jača od tebe . . . I sam sebi nijesi vjeran! Ne možeš da održiš vjeru nijednoj lijepoj pomisli, nijednoj plemenitoj težnji, nijednoj na oko čvrstoj odluci svojoj! . . . A bez religije?! O ne reci, da bez vjere može igdje da cvate sreća . . .

F. H. Jakobi.

Dragi Bog postupa s nama, kao što mi postupamo s dječicom svojom: najprije nas opominje, onda nas lako udari, a najposlije nas istom ozbiljno gurne u leđa.

Newton.

Religija je drugo, a različna mnijenja o religijama opet su drugo. Ima samo jedna religija, (kao što je i našoj zemlji jedno sunce dosta); ali ima mnogo mnijenja o religijama (sunčanih zraka).

Jean Paul.

Vjerom gradimo most preko ponora smrti. Kako bi nam bez toga mosta teško bilo da prijeđemo preko burnih valova neumoljive silnice prirode, koja je u tim posljednjim časovima kao najnemilosnija, najstrašnija! . . .

Young.

Vjera je jezik božji u duši našoj, no ovaj je jezik u porodu nijem. Nebeski glasovi romone u duši našoj od poroda pa do groba zvučeći tiho — tihano poput neizrecive uspomene, poput slatke slutnje na buduću sreću. »Oh, kako zvuci ovi preobražavaju dušu našu u živom blaženom zanosu; ali duša naša ne umije da govori! Mislimo dakle na Boga s vrućim, srdačnim osjećajima, budimo kano djeca priprosti i uzdajmo se u sv. vjeru njegovu, pa ćemo se dostati najljepše sreće iz oba svijeta«. *Silvio Pellico.*

Religija je jedna od najkrasnijih i najrazumljivijih otkrivenja božanstva. *Krummacher.*

Uz raku milog pokojnika — tu, gdje si tako osamljen, gdje ni u kojem ljudskom srcu nema dosta sućuti za srce tvoje — tu, gdje se pred očajnim okom tvojim razjazuje strašni ponor između bivanja i nebivanja svjetskoga; tu, gdje se sve pretvara u laž, što ti se dosele prikazalo istinom, činjenicom, povješću — tu, gdje i posljednja iskrica razuma ugasne sred široke, puste — gorke zbilje — ah — tu je vjera nada sve dragocjena!

Lessing.

Što je vjera? Ljubav, koja se u tvrdo nada.

Baccini.

Lađa vjere, vazda je lađa Kolumbova.

W. W. Menzel.

Kao što se svijet odrazuje u oku našem, tako se ogleda svetost u duši našoj. U nekoga je više milosti, u nekoga manje, jer će dragi Bog u srcu našem sebi tim ljepši žrtvenik sagraditi, nađe li u njemu čvršća ova tri stupa: ljubav, krepost i dobru volju. Moja vjera moj je mir, moja utjeha, moj zanos, moje blaženstvo, moje sve!

Huie.

U vjeri je ljubav, u vjeri je mir, u vjeri je snaga. Vjeruj, vjeruj — spast će te vjera! *Mažuranić.*

Duh naš, ćud naša i volja naša samo onda rade glasno i napredno, kad su svezane svetim svezama utješušnice vjere. Onda čovjek živi najvišim životom, što ga ima, jer mu duh može da upozna ono, što je najviše, a ćud mu je sposobna, da to zavoli, a volja, da za tim ustrajno teži.

Heinroth.

Samo hladno srce teži za uvjerenjem, dok nam ljubav rado daje i v j e r u.

Raupach.

Sveta je vjera kao obzorje nebesko. Što ga više ispituješ, to više nailaziš na sve veći broj zvijezda. Ona je kao more; što ga više promatraš, to ti se beskrajnijim čini. Ona je kao zlato; što ga više nosiš i što se više njime služiš, to sjajnije biva.

Tolstoj.

Jedan kamećak za drugim ruše se sa hrama sujevjerja . . . O, kad bi se tako revno gradilo na hramu vjere, kao što se revno ruši taj basnoviti hram sujevjerja.

Pestalozzi.

Nije li čudnovato, kako ljudi rado za religiju vojuju, a tako nerado žive po njezinim propisima?

Lichtenberg.

Religija i filozofija dva su anđela čuvara čovječanstva . . . Idu jednom stazom, a samo se time razlikuju, što o n a čovjeka za ruku vodi, a o v a pred njime korača. O n a m u ne daje prilike, da bi se naučio sam snaći na trnovoj stazi života, kad bi ga ona slučajem ostavila, a o v a ga opet svom snagom svojom ojunači, da ne bi posrnuo ili zabludio, kad u mraku više pred sobom religije ne bi raspoznavao. Za to ljudi valja da obadvije ljube i objema da se povjeravaju. I najmudriju glavu stignu neprilike, gdje joj ne pomaže mudrost njena, i gdje joj je jedina religija vjernom tješiteljicom i vodilicom.

Grävell.

Samo ondje, gdje ti razum svijetli, a srce te grije, može da se nađe prava religija. *G. Kappel.*

Tko vjeruje, tomu je svetinja sasvim blizu.

Schiller.

Na tom svijetu ima mnogo cvijeća, koje je niklo iz nadzemaljskoga sjemena; pa za to u tom podneblju nikada pravo uspijevati ne može. To je cvijeće kao bogoliki heroji, kao oni glasnici, koji dozivaju bolji život. Među tim glasnicima najljepši su: religija i ljubav. Najveća je sreća, kad znadeš, da su sve tvoje najmilije osobe kreposne, a najveća ti budi briga, da uznastojiš, kako bi vazda sačuvale plemenitu dušu i Bogu odano srce.

Novalis.

Gdje ne sjaju dvije nerazdružive zvijezde vasione: filozofija i religija, tamo je vječna noć. *J. Fessler.*

Ni u kojoj struci ne ćeš biti junak, ako prije svega nijesi junak u vjeri. *F. H. Jacobi.*

Religija je najbolja vodilica na putu života, najmilija pratilica u sreći, a najblaža tješiteljica u nesreći. Temelj je svakoj religiji čvrsto i neslomljivo uvjerenje o bitisanju božanstva, o njegovoj providnosti, o nada sve vrijednoj kreposti, o besmrtnosti bića našega i o plaći poslije smrti za zemaljski naš život. *Seume.*

Vjera pristaje najbolje onomu, koji je ujedno visoko napredovao u znanju. *Menzel.*

Koji čovjek ima u svom srcu to dragocjeno blago (religiju), taj će se lako sačuvati od neuputnih želja i zlih djela, taj će se s malim zadovoljiti i ne će očajavati ni u najgorim prilikama života. Ničim se u opće ne može čovječje srce tako sačuvati od iskvarenosti, kao pravom religijoznošću. — Bez religije ne bi čovjek bio ino van nešto razumnija i lukavija životinja. Ona je po tom najviše dobro; a pošto joj je predmetom sam Bog, s kojim nam se valja združiti, to nam ona ujedno označuje i glavnu svrhu uzgoja.

Basariček.

Bol je majka čuvstvu pobožnomu
Teretom nas na koljena shara,
A uzdahom uskrili k Onomu,
U kom sva moć i milost se stjeca
Na utjehu i pomoć svakomu.

Preradović.

Najbolja je učiteljica religije — čista priroda božja.

Cicero.

Religijozni indiferentizam ili vodi k materijalizmu, ili čini od čovjeka automata, ili privodi besnačelnosti. O automatu nije vrijedno govoriti, tu je utrnuo duševni život u tjelesnom, on bi zbilja mogao materijalistama služiti za primjer, da se čovjek kreće samo po fizičkim zakonima. Na beznačelnosti pak ne mogu se temeljiti nikakova moralna načela. *Ljuboje Dlustuš.*

Protiv materijalizma nema izdašnijega sredstva od one nauke, koja nas uči, da nada sve valja slaviti i dičiti vječno, beskrajno savršenstvo, da nema uzvišenijega zadatka, nego nastojati, da se što bliže primaknemo savršenstvom svojim beskrajnomu praliku savršenstva; koja uči, da pojedinac nalazi spas svoj u tome, ako podredi svoju volju onoj volji, koja vlada svemirom vasionim; koja nas u tom svijetu, gdje nam je ograničena spoznaja, gdje ništa ne nalazimo posve savršena, tješi nadom u drugi, beskrajni sretni život, pred licem praliku i izvoru svega savršenstva; one nauke, koja nas uči, da nam valja krušac dijeliti s gladnima, a nevoljnicima navještati radosnu vijest s višega svijeta; i dok je svijeta i vijeka vazda će ovakva nauka konačno održati pobjedu nad društvom, koje misli, da je postiglo svrhu, ako mu je pošlo za rukom, te je valjano uredilo redarstvo, koje će mu čuvati nagomilani imutak i ako umije uvijek novim izumima udovoljavati uvijek novim potrebocama.

Ljuboje Dlustuš.

Što je sva mudrost današnjega vijeka, kad je isporedimo s duševnim mirom i zadovoljstvom, kojim pobožnik kleči pred drvenim kipom i štuje skrušenom molitvom nedokučivo božanstvo u mrtvoj tvari? . . Znanost može doduše u nas uskolebati svaku vjeru, no ona je ne može, niti će je ikada moći nadoknaditi. *Becić.*

Tijek je našega života kao i morska voda. Prije ne može da bude slatka, dok se ne digne k nebu.

Jean Paul.

U pitanja vjere ne smijemo podnipošto drskom rukom dirati, jer su sasvim riješena i uzvišena nad svaku sumnju. *Tolstoj.*

Najljepše i najplemenitije jest religijozno čustvo, koje spaja čovjeka s božanstvom, s vječnom istinom i pravdom. U religijoznom čuvstvu javlja nam se ruka božja, koja nam kazuje put, kad smo skrenuli, koja nas miluje, kad smo učinili kakvo plemenito djelo.

Josip Milaković.

Vjera, ljubav, požrtvovnost
R'jetke li su danas stvari
Na tom sv'jetu bolje prođe
Tko se bolje propazari.

U vrtlogu tog života
Tek nas jedna drži nada:
Tamo gore nad oblaci
Da još onaj isti vlada.

Jovan Hranilović.

Baš čudnovato! Vjera, koja se reći bi bavi samo oko blaženstva drugoga svijeta, pribavlja ga već i na ovome svijetu! *Montesquieu.*

Bez žive vjere u Boga nikada naša čuvstva ne dođoše do one silne snage, da mogu odoljeti mnogo jačim napasnim čuvstvima. *Dr. Turić.*

Božanska se snaga vjere najbolje očituje, kad nas ostavi cio svijet . . . Kao da se baš time naslađuje — eto ti onda divne vjere, pa te tješi, pa te sokoli, pa te junači! I sam se sebi čudom čudiš, kako je moguće, da si mogao usred tolike bijede, što se nemilice na te survala, izići pobjednikom sa smiješkom na tužnim usnama. O što je sve blago prema tebi — vječna, besmrtna, sveta — čista vjero!

Young.

*

Sve što niče, što se samo miče,
Sve što cvate, opominje na Te,
Sve što rodi, od Tebe dohodi,
Sve što zrije, bez Tebe nam nije,
Što je mira iz Tebe izvira;
Nema veće osim Tebe sreće,
Nema prave osim Tebe slave,
Ni radosti, nego s Tobom dosti,
Ni pokoja, gdje nij' ruka Tvoja:
Jaki Bože, sve se s Tobom može.
Blažen taj je, tko Ti se podaje
Tko te štuje, tri put blago mu je,
Tko Te moli, ne zna, šta su boli,
Tko Te slavi, tu mu raj se javi,
Tko Te ljubi, on se ne izgubi,
Jaki Bože, sve se s Tobom može!

Mato Topalović.

U vjerozakonu stoji uzdržavačko načelo i vjera prosvjetljuje ljude i čini ih domoljubnima.

Gregorec.

Molitva — sveta — usrdna — ustrajna molitva — to su one Jakovljeve anđeoske ljestve, na kojima pobožna duša uzlazi do samoga prijestola nebeskoga.

Silvio Pellico.

Radi, kao da ćeš sto godina živjeti, a moli se Bogu, kao da ćeš sjutra umrijeti. *Nar. riječ.*

*

Blaga misli pobožna razuma,
Inokosna bjegunice mila,
Koja no se kloniš općeg druma
Po ravnicam svjetskog ništavila,
Zapuštenom stazom pojedinih
Samo hodiš, kô samica vila,
U vis težeć' po hridnoj strmini
K onom vrhu, s koga tek se vidi
Sv'jeta obzor u pravoj istini,
Koja uzgred po kršu i hridi
Cv'jeće kupiš ono blagoslovno.

Preradović.

Što je disanje plućima, što nauka umu našemu, to je molitva srcu. Kao što nam čisti uzduh održaje tijelo zdravo i čilo, tako molitva krijepi naš duševni život.

Bührlen.

Molitva je sidro ljubavi. *F. Horn.*

Mi smo ljudi. Dar pobožnosti nije vazda u našoj moći. Na nebu je želja za molitvom također molitva.

Lessing.

Najljepše riječi, što je drug nezaboravnom drugu na rastanku reći može, jesu: »Daruj mi spomen u molitvi svojoj!«

Byron.

Velik si Bože! to se mora reći,
Al si još veći, kada istok gori
O rujnoj zori, kad sunce grane
Te dan osvane.

Tad istom Tvoje Veličanstvo sine,
Kô dan iz tmine, kad kroz zoru sviće,
Te svako biće živo ustaje,
Slavu Ti daje.

Tko Te, o Bože, tada ne priznaje,
Za Te ne haje, prem vidi i čuje,
Da Te sve štuje, Tebi se divi —
Nek i ne živi!

Ilija Okrugić.

Molitva je pravi cvijetak pobožnog, djetinjega srca.

F. A. Krummacher.

Kô što tamjan oživljuje život žeravice, tako oživljuje molitva nade srca našega.

Goethe.

Molitva je najljepši anđeo u kolu anđela. Kraj nje stoji anđeo mira, pred njom anđeo povjerenja, za njom anđeo ufanja — anđeo ljubavi i predanja u volju božju.

Bührlen.

Divno l' stereš veličanstvo svoje
Silni vječni Bože!
Gdje je zemlja, gdje je nebo, koje
Njeg da opseć' može?!
Slaba, jaka,
Pamet svaka,
Kano rose nježna kaplja gine
Zarone li njeg've u miline.

Ti si more bez dna i valova;
S jutra do na veče,
Krišem brda i krišem dolova
Sve iz tebe teče,
Al u biti,
Mijene niti,
Krunjena ti od v'jekova slava
Nit se manji, nit se povećava.

Ilijašević.

Čovjeku, koga božja zraka nikad ogrijala nije, svijet je gola pustoš ili jedva kakva galerija slika; dok je čovjeku prosvijetljenu i religijom nadahnutu i najzabitniji kutić pun sjaja.

S. Smiles.

III. Jezik.

Ljubi rode jezik svrhu svega,
U njem živi, umiri za njega!
Po njem tebe sv'jet poznaje živa,
Na njem ti se budućnost osniva.

Preradović.

To je baš onaj blagoslov, koji počiva na svem, što je narodno, da se njime može postići mnogo i veliko, ma kako se neznatna činila ili u istinu bila njegova sredstva, i da nam je komad domaćega hljeba zdraviji, nego tuđi kolači; jer narod, ako hoće da bude narodom, mora prije svega da pozna sebe sama i svoju narodnost, koja se najživlje očituje u jeziku, mora da ljubi i poštuje svoje, ako hoće, da ga drugi poštuju, jer tko sam svoje zametava, neka se ne čudi, ako ga drugi zametavaju i zanemaruju. Poznaj sebe, imalo bi u pogledu jezika biti lozinkom svakomu, koji u istinu ljubi svoj rod, te se svojom narodnošću ponosi

J. Grimm.

Jezik je tumačitelj svega onoga, što čovjek misli, ćuti i vjeruje. On je dragocjeni onaj dar neba, koji nas s njime u uži savez dovodi, i u njemu uzdržava. Jezik je svetinja naroda: dokle on živi i dokle se cijeni i poštuje, upravo dotle i narod živi, dotle se razumjeti i ujediniti može. Oko općega predmeta narodne dike i oko ovog jasnoga središta naše slave neka se skupe svi, koji umiju ćutjeti i misliti i neka ga vjerno i složno sve više i bolje obrazuju.

Dr. Gaj.

Ah slatki moj materinski glase! Što su mi te više neznalice i pridošlice prezirali, to si ti većma srcu momu omilio. U višim kruzima zanemaren, našao si srećom utočište u njedrima prostog naroda našega, koji te je kano čedo jedinče njegovao. O ti si mi tako lijep, da je samo Bog ljepši, koji te je stvorio, samo narod krasniji, koji te je izumio i sačuvao,

Strossmajer.

Svako novo znanje, što ga prihvatimo, ključ je, koji nam otvora novi svijet, koji nam otkriva novih krajeva, koji nas obogaćuje novom snagom i novom sposobnošću. Tako je i sa svakim jezikom, sa svakom umjetnošću, sa svakim novim obrtom, što dodademo našemu mišljenju.

Pavao Mantegazza.

Jezik je duh čovjeka, a taj duh čovjeka dobiva svoj pravi značaj u školama, jer je škola temelj na kom se uzdiže divna zgrada prosvjete.

Dr. Gaj.

Svaki neka dobro prosudi, kolika je vrijednost jeziku, i da svatko, tko jezik koji zavoli i nauči, naravno mnogo i od sklonosti i od duha onoga naroda prisvoji, koji jezikom tim kao materinskim govori. Ne će zaista ni stablo ono uspjeti, koje s jedne strane afrički žar pali, a s druge ljuto samojedska zima bije. Jezik je božanstveno oruđe, da se njime pouči, prosvijetli i obrazuje svaki, koji za to ima ćut i uši. Jezikom se svaki narod uzgaja i obrazuje, jezikom nauči ljubiti i cijeniti red i poštenje, biva poslušan, krepostan, slavan, marljiv i silan

Dr. Gaj.

Ni s čega duša ne bude tako tupa, nebistra, mlitava, dremljiva, teška i nepospješljiva, koliko s nauka na jeziku tuđem. Nauku bez jezika domaćega cvijeta nema, jer u onom pravoga sina nema, koji se na matere hrvatske glas tuđim glasom ozivlje. Tko rodbini svojoj i plemenu svomu tuđi jezik nameće, od svoje krvi i od svojega se mlijeka odmeće, te po tome gadnu laž i studeno srce društvu podmeće: taj društvo i sreću ovoga svijeta razmeće.

Kurelac.

Samo jezik rasvjetljuje veliku, jednobojnu kartu vasione, samo jezikom dolaze u nju boje, sjene i svjetlost, samo po njemu zablisnu zvjezdice, nastaju zvijezđa u beskrajnom svemiru.

Jean Paul.

Čuvaš li jezik svoj — onda čuvaš ključ, koji će ti jednom raskinuti lance robovanja.

Baccini.

Tko jezik kojega naroda podigne i tako izdjela, da bude podesan za najkrepčije izraze svakoga čuvstva, svake bistre i plemenite misli: taj pomaže, da se najmudrija i i najljepša općina širi ili da se kao takva ujedini i čvršće utemelji. Jezik mnogo više obrazuje ljude, nego ljudi jezik.

Dr. Gaj.

Jezik hrvatski ujedno je bogat i krasan, krepak i blagozvučan. Jednako se lijepo preljeva u ustima obojega spola, te može da isto tako dobro posluži pri pjevanju slatke ljubavi, kano i u silnim i krvavim davorijama Martovim.

Sommier.

Po mome sudu sav se duševni uzgoj i njegov produkat obrazovanost temelji na znanju jezika, i o takovu, koje se ne steže na sam materinski jezik.

Momsen.

Gdje materinski jezik ne gospoduje, tamo vladaju i gospoduju nepravednosti, tamo vlada nevjera, lijenost, nepravda, razuzdanost, neposlušnost, tvrdoglavost i ine opačine. Dakle jedinim materinskim jezikom valja sve naučati, jer jezik s družicom religijom čovjeka prati od kolijevka do groba.

F. Jan Swoboda.

U učenju tuđih jezika je finoća ukusa, oštroumlje, zdrav sud, u opće jednostavna i savršena harmonija naravi i umjetnosti.

Hodgson.

Dan danas teško, da će biti pedagoga, koji ne bio uvjeren, da narodnomu jeziku (materinskomu) u svjema učilištima valja prvo i najodličnije mjesto ustupiti i kao nastavnome predmetu, a i da bude nastavnim jezikom.

Dr. F. Maiksner.

Što materinskim jezikom u uha zazvoni, što od srca k srcu ide, što je naravlju ustanovljeno, to vjeruj, da se srca najbolje prima, to najbolje i najbrže raste i ploda donosi. Hiljadugodišnje iskustvo uči nas, da za materinski jezik nema surrogata u pravom uljudnom svijetu.

Dr. Amerling.

Mili jeziče moj, da ništa drugo u tebi pisano nije do naših narodnih pjesama i poslovica, zaslužio bi, da te svi sinovi i kćeri naroda ljube kao oči u glavi; zaslužio bi da se u tebi sve znanosti, sav javni život odziva, kao što se u tankim sunčanim tracima rana zora rumeni i bijeli dan odsijeva. Iz naših narodnih pjesama lako bi duh poetički slavjansku Ilijadu i Odiseju sastavio, a poslovice naše s poslovicama Salamona takmiti se smiju. To su rude još pune zlata i dragoga kamenja, ali svjema nama još treba kopati i znojiti se, da ih imovinom svojom učinimo.

Strossmajer.

Tko hoće, da dijete nauči prije tuđemu jeziku nego materinskomu, taj isto tako radi, kao onaj, koji hoće da dječaka nauči prije jahati nego hodati.

Komensky.

Koji narod živo ne uznastoji, da svoj maternji jezik uljepšava, taj pokazuje, da mu je više stalo do tjelesnoga uživanja, nego do duševnoga. Nikoji se narod ničim toliko ne obrazuje, kao kad njeguje materinji svoj jezik.

Schams.

Crni oblaci puni dažda i grada vise nad nama i domovinom našom, silne vode opkoljuju nas od sviju strana i groze nam se strašnom poplavicom; kako se možemo mi od nje osloboditi, nego ako jame i kanale kopali budemo, po kojima se vode ocijede, i ako tvrdi most sagradimo, po kojem ćemo na suhom preko njih prijeći i izbaviti se od svake opasnosti. Taj je most naš materinski jezik!

Kukuljević.

Oj, jezika preumilna,
Kog sisasmo majke u ml'jeku,
I od kog milinja teku,
U tih mudrih poslovicah
I nebrojnih tih pjesmicah, ...
Novije i starodavne,
Povjesnice naše slavne.

Ilija Okrugić.

Jezik je najfinije crtalo najnježnijih crta u neizmjernosti, on je kraljevska vodica, koja razlučuje sličnine od počela u kaosu, a znanost toga razlučivanja pokazuju nam divljaci, kod kojih često jedna riječ ima da znači čitavu rečenicu.

Jean Paul.

Jezici su čovječanski kao i lire, koje zajedno zvone, i šalju k nebesima glas narodâ, koji želi otadžbinu rajsku. Može jedan jezik da se s drugim ne miješa i da se ne šteti, kao sestre djevice, koje se ljube čistim cjelovima; kao stabla očišćena, koja ne zasjenjuju jedno drugoga, a goru ukrasuju; kao bistri potočići, koji žuboreći svaki u svome tijeku kvase ravninu.

Tommaseo

Učeć jezik — pazi
Da se maneš praznih teorija
Svih gotovo naših gramatika;
Nego čitaj pjesme i pop'jevke
Poslovice, basne pripov'jetke,
Koje stvori prosti duh naroda,
Da im svijet diviti se mora.

Sundečić.

Kad se raspozna prava vrijednost jezika materinskoga, tad se počnu buditi pravi oblici ljepote; i kad se uredi tako zemlja za sijanje, nije teško usijati koje zrnce, što će doprinijeti mnogo potpunomu razvoju čovjeka i napretka sveopćega. . .

Bleiweiss.

Materinji je jezik najnedužnija filozofija i najprikladnija vježba pažljivosti za djecu. Zašto da dademo prvenstvo u nauci jezika tuđemu jeziku?

Jean Paul.

IV. Idejal. — Veleum.

O mladosti, vječna tebi hvala
Na baštini vedrih idejala!
— — — — — — — — —
Ostadoše divni amaneti,
Blagoslovom duše posvećeni;
Uz njih su mi vileni poleti,
Svete misli, nadi uzvišeni;
Vremena ih ne odn'ješe vali,
Ostadoše — divni i d e j a l i!

Dinko Sirovica.

Ne dajte sebi od svijeta — oteti vaš idejalizam. To je jedino, što nas može da usreći, što nam može život da poljepša. Idejaliste su najveći sretnici na svijetu! Oni ljube svim srcem, zanesu se svom dušom, nadaju se najboljemu, vjeruju u plemenštinu i ljepotu srca ljudskoga — usprkos svemu gorkomu iskustvu njihovu. Pa kad ih sve ostavi, tad u religiji nađu posljednju i najtrajniju sreću svoju.

Chateaubriand.

Karakteristično je svojstvo današnjega materijalizma, da se zanima samo blizim svrhama i da mu je samo do brzih uspjeha. Na šire štogod zasnovati, na dalje što raspredati, klice saditi, iz kojih tek lagano, ali pouzdano treba da se razviju bolje prilike, — za takva šta moderni je materijalizam posve nesposoban, jer nema idejala, niti u njih vjeruje.

Ljuboje Dlustuš.

Mnoga mlada duša goji i njeguje idejale svoje nadajući se čvrsto, da će po njima sav budući život udesiti moći. Pa kad je iznevjeri nada, kad ostane osamljena, kad do idejalnoga neba, o kom je vazda snivala i komu se potpuno žrtvovala, ne uzmože doprijeti, šta onda? Život za nju nema vrijednosti. Zar tako? O ne! Jošte živi stari Bog i njegova sv. tješiteljka vjera!

Ernst Wiechert.

Idejalne radosti i naslade najčišće su od sviju drugih. U tom je vidu idejalizam najplemenitija popašnost za nasladom. — Pa kad onda bogati gourmand na idejalistu sa sučuvstvom pogledava — on je luda — jer idejalista u životu kraj sveg svoga siromaštva više uživa nego — on.

Kurt Adelfels.

Najveći ljudi ne predobiše svijet samo silom i oruđem — ta oni bijahu gotovi svi idejaliste. — Gotovo svaki korak napretka zahvaljujemo idejalistima. Idejalizam je s toga kulturno-istorijski plodan cvijet.

Schäffle.

Najgljuplji je onaj čovjek, kome u poslovima mnogo mašte — mnogo zanosa tinja — a najdivniji je onaj čovjek, kome u djelima idejalna fantazija gori jasnim plamenom.

Jean Paul.

Najpouzdanije je sredstvo da predobiješ za se duševno lijene filistere, — ako im protivnike predočiš kao nepraktične idejaliste.

Karl Bleibtreu.

O nemoj osuđivati idejalne pisce! Tā nijedan ti pisac ne može da stvori nebo na zemlji — zar nije dosta, ako ti pokazuje idejalne ljestve, koje onamo vode? Tko je prelijen, preslab i preplašljiv, da stupi na njihove zlatne, klimave stepenice — tomu će tajanstvena pismena iz vječite knjige idejala za sva vremena ostati mrtva.

Eichendorff.

Zanesena ljubav prama idejalima našim najveća je sreća naša. Komu je duša vazda puna uzvišenih ideja, taj ne može da bude nesretan. Na idejalnim cijeljima počiva blagoslov božji i ako ne vazda blagoslov ljudski.

Dräseke.

Svaki je zdravi idejalizam realističan; idejalan je u cijelji, realističan u sredstvima. Ne valja se dakle nikada rugati idejalistima, kano da su oni svi pusti sanjari, koji love varave utopije.

Kurt Adelfels.

Naš narod po prirođenoj svojoj ćudi nije materijalističan, već mu je duševni smjer idejalističan. Ne pohlepa za bogatstvom, već slavičnost i milokrvnost karakterne su mu crte . . . Posebice ideju pravičnosti ne vidimo nigdje tako razvitu, kao u našega naroda, gdje se od tuđega dojma najčišćim sačuvao. To su temelji, iz kojih niču sve kreposti i duševne krasote našega naroda.

Ljuboje Dlustuš.

Tkogod nije kadar, da u vlastitoj duši idejalne slike posatvara, tkogod nije kadar, da razumije rječite slike divnih idejala, što ih umjetnici pred nama oživljavaju, tkogod nije kadar, da jasno gleda idejale u životu, da ga oduševe: taj je prognanik iz sfere pravoga užitka, taj je podlim slugom prostote i trivijalnosti.

Grassmann.

Bez idejala svaka je nauka mrtvi kapital, koji učeniku narinemo budi strahom, budi antoritetom, budi kakovim god sebičnim motivima, koji nam ne jamče, da će se privremeni legalitet pretvoriti u savjesnost i ljubav prama zvanju i životu.

Ziller.

Idejali pružaju svakoj dobi života po čašu slasti: jednu djetinjstvu, jednu mladosti, jednu zreloj dobi, a jednu starosti. U svakoj je čaši napitak omjeren o snagu i želje duše ljudske. No samo će ti onda prijati nova čaša s napitkom, ako si prijašnju popio polagano i umjereno.

Ewald.

Svatko od nas nosi sa sobom svoje bolje »ja«, svog idejalnoga čovjeka, kojega miluje i pazi još iz mladih dana. Najsjajniji se svakomu čisti duh prikazuje u blaženo doba, kad cvate ljudska snaga, u doba mladosti . . . . Poslije u životu idejalni čovjek od dana na dan gine i vene — a u srcu mu nastaje umornost, težina i pusta sadašnjost s neispunjenim nadama.

Jean Paul.

I u istinu mora da je nečega, što učitelje njihovu zvanju privlači, a to su samo njegovi idejalni momenti, inače doista ne bi ni polovica u njemu ostala, nego bi se bacila na drugo materijalno zahvalnije polje.

Filipović.

Jedan od prvih razloga, što mnogi čovjek zađe s pravog ljudskoga puta tražeći svoj mir i sreću jest taj, što se duševna, idejalna strana ljudskoga bivstva prikazuje, kao da je izvan samog čovjeka, kao nešto nenaravno, t. j. što je proti naravi ljudskoj. Treba svoju narav uništiti, satrti, pa se podići do nečesa, što je izvan samoga njega — do idejala. *Dr. Turić.*

Slatka fata morgana iluzornih idejala bijela je vila, koja mladenačku snagu okrilati, da ustraje u boju nasred ogromne arene sreće ljudske. Pa ako mladost odatle baš i ne odnese prvi triumf — to je ipak nikad ne ostavlja praznoruku.

Kurt Adelfels.

Dva su momenta u životu, gdje svako i najprozaičnije srce ljudsko vjeruje u više moći, u idejale besmrtnika. Prvi je momenat onaj, gdje nam se otvora cvjetna čaška života — u doba prve ljubavi; a drugi, gdje nam se ta čaša zatvora — na smrtnom času . . .

Milleway.

Idejalne su uspomene ponajčešće vodene biljke, koje žive samo od — suza. *Jean Paul.*

Čudno to zuji, da smo puka materija i da se mičemo tek po fizičkim zakonima; a onamo se ipak zakoni vađeni iz idejalnoga svijeta ukazuju puno udesniji za uređivanje našega života, nego oni, koji se osnivaju jedino na fizičkom našem ustrojstvu.

Ljuboje Dlustuš.

Idejalizam je zanos za sve, što je savršeno.

Schäffle.

Običnim ljudima ništa nije tako zazorno, kao osjećaji, što ih zanesena duša žrtvuje na oltar idejala svojih.

Dräseke.

Mladost bez idejala bila bi kao proljeće bez cvijeća.

Niccolini.

Materijalistične struke obrazivanja slične su centripetalnoj sili, koja teži vazda naspram dolje; dok je sam subjekat obrazivanja sličan idejalističnomu pravcu, a po njemu i centrifugalnoj sili, koja bez prestanka teži napolje u beskrajnu vasionu . . . *Komensky.*

Prava idejalna sreća obilazi svijetem kao i mudrost. Ne vide je mnogi, a malo je tko shvaća.

F. L. Stollberg.

Našemu narodu u borbi za njegov opstanak treba moralne snage i kreposti, treba mu značaja, poštenja rodoljublja, požrtvovnosti, zanosa za plemenite ideje, a to su biljke, koje ne niču na tlu nagnojenu materijalizmom i egoizmom . . . Sve što ide u prilog materijalističkomu shvaćanju života, valja nam nemilice trijebiti iz mladeži, jer je to otrov, koji narodu u takovim prilikama, u kakvim se naš desi, mora uroditi sigurnom smrću. *Ljuboje Dlustuš.*

Nema staleža bez poezije i idejalnosti. Svaki stalež, pa bio najplemenitiji, izlazi prost i nizak u nesposobnim i nepoštenim rukama. *Pavao Mantegazza.*

Jedan časak idejalne naslade slađi je, nego hiljadu časaka tjelesnoga uživanja. *Kotzebue.*

Rano jutro osvježava duh ljudski. S tracima zlatnoga sunašca pada na nj alem kiša. U veče pak njegovo se ćućenje rastali i raspline budeći slutnje i neponjatna čuvstva . . . Kao da onda jasnije ćuti, da ima još jedan ljepši, vječni život, a njegov mu nutarnji genij od žarka čeznuća krilima potresa, ne bi li se oslobodio zemaljštine — i poletio onamo u divni rajski kraj nad grimiznim oblacima. *Tieck.*

Tko živi za velike ideje, tko njima i život svoj rado žrtvuje, taj je velikan. *Silvio Pelicco.*

Pravi se genije ne odvraća razočaran i ranjen od nedaće ljudske, niti klone njoj na pogledu, da se zaprede u sanjarije i da propane, kao što Shakespearov Hamlet, u Turgenjeva Bassarov, i Goetheov Werther. Pravi se genij ustrajno bori i ne miruje, dok ne pobijedi prijeki svijet, pa makar i smrću. *Alberti.*

Geniji imadu malo prijatelja, ali mnogo zavidnika. *Manzoni.*

Genij ne smije da bude odviše opterećen materijalnim brigama. Zapregnut u jaram kruhoborstva, prestaje biti slobodnim — polet mu se umara, krila mu klonu. *Tolstoj.*

Geniju se prašta, ako i ne zna sviju onih tisuća stvari, koje svako đače znade. Njega ne čini — velika zaliha pamćenja — o ne — već ono, što on stvara iz sebe samoga, iz svojih osjećaja. *Lessing.*

Prvo i posljednje, što tražimo u genija, — jest ljubav k istini. *Goethe.*

U koga je sile na pretek, koga veseli borba, u koga je neugasiva težnja za poletom od djela k djelu; u toga su glavna svojstva genijalne naravi. Geniju ništa nije neznano do slabosti, do straha i uzmicanja pred tromim, brutalnim, materijalnim svijetom. *Alberti.*

Veleumni su prijatelji najdragocjeniji, ali i najosjetljiviji. *Tolstoj.*

Ima ljudi, kojih ne smijemo uspoređivati s običnim lađama, već s parnjačama. Njima plamti skrovita vatra u grudima, one brode protiv vjetra i bure — njihova zastava od dima vije se poput crne perjanice noćnoga jahača, njihova šiljasto isječena kolesa čine nam se poput kolosalnih ostruga, kojima podbadaju ogromnomu moru valovita rebra, a svojeglavi elemenat mora da ih sluša kao što sluša konj jahača — ali često pukne kotao od parnjače, a nutarnji nas oganj proždre. *Heine.*

O dare genija! Ti si nalik na rosu! U tihoj grudi sačuvan — dugo si svjež i čist; čim pustiš boje i sjaj tvoj da zasine vani u svijetu — onda se rasplineš i ostavljaš klonulo srce.

Jean Paul.

Za velikim cijeljima težiti — znači genijalnim biti.

Ljudevit XV.

Bol je velika kušnja i velika ljudska plemenitost, a genij je umjetnika, kao sve velike stvari ovoga svijeta, djelo vjere i ljubavi.

Paul Bourget.

Što je veći genije u čovjeka, to mu treba veće uzde, da ga zauzda.

Freytag.

Tko nema volje, nije veleum.

Kraszewski.

Genij mudrosti je krepost, koja je jednako uzvišena, divotna, pobjedonosna, ljubežljiva i raskošna, a krvna i nepomirljiva neprijateljica ljutosti, tuzi, bojazni i nasilju. Njoj su družice sreća i slast, a narav je vodi. Budući da se njom neki nijesu nikad ni bavili, slabost ih je zamamila, te je predočuju benastom, turobnom, svadljivom, zagrižljivom, grožljivom i istrošenom, te je postavljaju na samotnu hridinu među trnje za strašilo, da plaši ljude

Montaigne.

Veleumi posmatraju uvrede običnih ljudi kao pahuljice snijega. Tek tamo amo — puste da koja od pahuljica pane na obličje njihovo, i da se pretvori u kap vode — u suzu.

Thomson.

Ljubiti i proučavati velikane duševne — to je prvi korak, koji nas vodi do tajne njihove besmrtnosti.

Enrico Castelnuovo.

Pravi je veleum samo onaj, koji se ne ščinja ni u čem, već se prikazuje naravan — smion i otvoren . . . Svaki, koji nije takov, mora da podražava drugome, a drugome podražavati, reći će ne biti veleum.

M. Michelet.

Veleumi grade sebi sami pravila.

Richelieu.

Kada genij govori — ista se bol smiješi; tako je neodoljiv glas tih rijetkih smrtnika.

Kisfaludi.

V. Ljepota. — Umjetnost.

U svakoj ljudskoj osobi, koja je jednom mogla stvoriti djelo ljepote — imade nešto posvećenoga, što opravdava, i što nam nalaže neko štovanje sprama nje.

Leopardi.

Izim nekih zbiljskih nesreća, obično nam se sve stvari na svijetu pričine onakvima, kakva je duša naša. Vedroj veseloj duši sve se vidi lijepim već i zato, jer je zadovoljna i razmjerno skromna. *W. Humboldt.*

Ljudi, u kojih nema smisla za ljepotu i ljubav, nikad ne mogu da budu kreposni. *Ehrenberg.*

Nevinost te više kiti nego svila, a veselost više do sjajne sujete.

Seume.

Otvorite djetetu za sjajne ljepote naravi više oči, nego srce. Srce samo umije da naiđe u svoje doba na svaku ljepotu kud i kamo lakše, nego što biste ga vi uputili. *Jean Paul.*

U ljepote ima ono svjema počelima dano svojstvo: da je možeš poznati i bez obilježja. Ona jest i pokazuje se, i možeš je pokazati, ali ne dokazati.

F. H. Jakobi.

Znate li što je lijepo? Jedan od najljepših darova duše slatka je ćudorednost. Istina, čuvstveno srce podnosi više puta neke bolove, za koje bešćutnik ne zna, ali se ono za to prečesto naužije rajskih slasti, o kojima bešćutnik ni pojma nema. U grudima punim čuvstva kraljuje ljubav, a s njom rajsko čedo zanos. Ama -- jao takvom lijepom srcu, ako dođe u onakove prilike, gdje mu plemenitomu čustvovanju nema hrane, gdje mu cvijeće nada njegovih neplodno opada . . . Jadnik će onda u vječnim težnjama, u gorkom nezadovoljstvu sa sudbinom svojom propasti zatvorajući bolji dio duše svoje bešćutnomu svijetu, koji prezire. Blago njemu, nađe li prijateljsko srce, koje ga ljubi, pa ga poima, koje ga razumije, pa ga tješi. *Dostojevski.*

Duševna ljepota nadvlada tjelesnu. Arhitektonskoj se ljepoti možeš diviti, ona će ti se svidjeti, ali trajno se ljubiti može samo duševna gracija i milota.

Schiller.

Krepost ima toliko neodoljive ljepote u sebi, te svatko voli da nosi makar samo livreju njezinu, ako i ne mari, da bude zbilja kod nje u službi. *Fielding.*

Pravoj ljepoti ne treba tuđega nakita; ona je bez svakoga uresa najljepše nakićena. *J. Thamson.*

Da li vrijedi tjelesna ljepota? Mà — vrijedi kao i trepetljika, — koja u velike duše nikad velike vrijednosti nema. Tjelesna je ljepota prolazna; — koju godinicu — i nema je više. Pa i u domu — na što ti je? S lišćem kao od krvi i mlijeka ne ćeš načiniti bolje pečenke, s golubinjim očima ne ćeš djecu ni bolje oprati ni bolje počešljati – jer brakovi se ne vode na mjesecu, već na zemlji. *M. Claudius.*

Čini dobro, jer time hraniš bogoliko bilje. Stvaraj lijepo, pa si posijao klice božanstva samoga. *Schiller.*

Što je lijepa duša lijepim našla — to mora da je vrsno i savršeno. *Schiller.*

Ljepota treba da je rijetka, inače prestaje biti ljepotom. *Molière.*

Tjelesna ljepota bez duševne naliči na krivi dragulj, koji poznavalac to odurnije od sebe baca, što je veća bila prijevara. *Jakobs.*

Za što toliko ljubimo ljepotu? Za što nas ona tako privlači? . . . Za što nas diže iznad sebe samih? . . . — Jer smo ljudi. Mi nijesmo vrsni, da se sasvijem otmemo zemaljštini, ali nas ona samo onda potpuno zadovoljava, ako je proćišćena krasotom uzvišene koje umjetnosti. No opet ljepote ne bi bilo, kad se ne bi ono, što je nebesko, u plemenitom skladu stopilo s vidljivom stvari; jer nam je i najprikladnija stvar hladna i mrtva, dok je ne nadahne živa duša, živi trak nekog višega svijeta, koji mu tek podaje pravu vrijednost. *Jakobs.*

Ljepota je najdražesnija onda, kad i sama ne zna, kako je dražesna. *Baccini.*

U svakoj grudi poštena čovjeka neprestano vojuje jedan neprijatelj protiv drugoga neprijatelja ljepote. *Grillparzer.*

Svaka se stvar mora dobro sa sviju strana promotriti, prije nego se pruži narodu za hranu. Ne smije nas smesti veliko ime, a ni umjetnička forma, pa bila ona i savršena *Dr. Turić.*

Ljudi srednje ruke sačinjavaju veliku većinu u svjema zvanjima, i mogu biti srećni i korisni; ali u umjetnosti je osrednost smiješna, kobna, nemoguća, a da te ne strovali u nesreću. *Pavao Mantegazza.*

Kao službenica kulturnoga napretka dolazi umjetnost često u takove prilike, gdje mora da čiste estetske svoje motive žrtvuje višim kulturnim cijeljima. Ovakva je ona njena vrsta, koja prikazuje rugobu, prijezir i pokvarenost u najživljim bojama, da u gledaocu probudi ogadu, ljutinu, i snebivanje. — Takovu umjetnost morao bih nazvati retoričkom — a slična je nekud onomu, što se u poeziji naturalizmom zove. Ona je na mjestu, jer prava umjetnost ne smije da bude samo nasladom za estetske gurmane, već mora da bude i podvigom za više cijelji. *Kurt Adelfels.*

Umjetnik srednje ruke jest prosjak, koji zaodjeven zlatnim papirom moli milostinju, svojatalac je prijestolja, a nema vojske; živa je slika groznoga h o ć u, a n e m o g u, možda najveće muke, kojoj može da bude podvržen Adamov sin. *Pavao Mantegazza.*

Umjetnost treba da je i onda veličajna, kad nam prikazuje crne strane života. Ne velim time, da bi nam ona morala prikazivati lažne bajke, — o ne — neka nam samo prikaže ljude, kakvi bi m o g l i i m o r a l i da budu, i kakvi će možda jednom u naprednije doba u istinu biti. Umjetno djelo neka objema nogama stoji na realnom tlu, samo vršKom treba da seže u plavetno nebo idejala *Kurt Adelfels.*

Misao je svećenik, a umjetnost levita kulture.
Longfellow.

O! na krilih ti se digni
Nad zemaljske neravnosti,
Puža, koj po zemlji puzi,
Mora svaki trn ubosti.
Preradović.

Skepticizam je zavladao u umjetnosti kao i u religiji . . . Moderni umjetnik — rijetkim i časnim izuzecima — nije više duša svojim djelima, nego prosti vršilac narudžbina svojih mušterija, pokorni sluga vladalice mode; — s toga u njega rijetko kad nalazimo originalne inspiracije i naivnoga poleta slobodne fantazije. Nakon fanatičnoga podražavanja starinskim uzorima, kao u vrijeme renesanse zavladala je, sada najgora od sviju tiranija — tiranija mode. *Marko Car.*

Umjetnost treba da nam stvori rajsko raspoloženje time, da nam duh prenese u ljepši svijet, kud ne dopire mizerija sitničarskog, tjesnogrudnog, svakidašnjega života. *Hackländer.*

Pravo umjetničko djelo mora da nam ushiti estetsko čuvstvo, mora da nam dirne i najćutljivije duševne žice, mora da nas otme utjecaju svakidašnjosti, mora da u nama probudi nasladu ili sladak bol. *Kurt Adelfels.*

Umjetnost je kao šarena duga u priči — most između neba i zemlje. Kao vilinskom rukom diže nas ona iznad zagušljive pare zemaljštine u one božanske krajeve, gdje stanuju čisti oblici, gdje je i sama tuga slatka i umiljata. *Quidam.*

IV. Poezija. — Glazba.

Oj pjesmice, mila drugo moja,
Vjerenice od Boga mi data,
Koje glasom za jadom udata
Odiše mi duša iza boja,
Ti jedina, a druga nikoja,
Utjeha si duši obilata!

Preradović.

Tko živo osjeća (a to se upravo mora osjećati, jer drugojačije ne može ni da bude) što je poezija, tomu je ne trebaš tumačiti, a u koga za nju nema osjećanja, tomu je svako tumačenje badava. *W. Humboldt.*

Oj pjesmo, prvo svih nebeskih čeda;
Plašt kraljevski Ti Bog od zv'jezda otko,
Tvrdinu neba dao Ti za pr'jestô,
Bezmjerno ljubavi, slobode mjesto.

Franjo Markovic.

Poezija obuhvaća cio svijet Sada slika krasotu jutarnju, sada tajanstvene miline tople večeri ili crne noći. Ovdje slavi dražest ruže, ondje hrabrost i junaštvo prolivene krvi. Tu se ushićuje nad veličinom duše ljudske — a tamo uzvisuje tjelesne krasote lijepoga stvora; čas pjeva o bijesu bure, čas opet melodije čarobnice ljubavi. Nekada veliča slobodu i domovinu, a nekada plače nad ropstvom i teškom kobi. S nama se smije u radosti, i tuži u žalosti — za svaki ljudski osjećaj u njoj ima sućuti i samilosti.

Baccini.

Nabožno pjevanje može i kameno srce u suze rastopiti; nabožno je pjevanje posao anđela poezije.

Ephräm.

Tko ne shvati, pjesma šta je,
Što li može,
Za njega si za zaman kćerku
Poslô, Bože!
Dok o rajskoj sreći sniva
Duša življa,
On će, kletnik, da se sledi,
Il' podivlja.

Zmaj Jovan Jovanović.

Svaki duhovit čovjek morao bi biti začinjen stanovitom dozom poezije. To bi bio najčasniji način, kako da steče najdražesnije vrline i najvrlije dražesti — mà bio u kojoj prilici života.

Goethe.

Poezija se taji u posmjehu majke, u cjelovu dragih, u molitvi pobožnika, u suzi nevoljnika, ona diže slobodu na prijestol i obara ropstvo, po njezinim ustima po njezinim stvorovima postaje slavan junak besmrtnim, ona nas zanosi i uznosi do prijestola vječne ljepote, do idejala, ona prostire svoje zlatno svjetlo čitavim svijetom i prodire do dna duše naše, ona nas uveličava i razblažuje.

Šenoa.

Gdje je bola, gdje je jada,
Pjesma blaži;
Gdje se klone, gdje se pada,
Pjesma snaži;
Gdje su ljudi dobre ćudi,
Pjesma s' ori;
Što ne možeš drukče reći,
Pjesma zbori;
Gdje utjehe nema druge,
Pjesma stiže;
A gdje sumnja sve obara,
Pjesma diže.

Zmaj Jovan Jovanović.

Poezija plemeni i čisti radosti naše, liječi bolove naše. Ona uzrujane talase srca stišava i svodi na pravilno ljupko lelijanje; blaži nam žestinu čuvstvovanja, podiže potištenu ćud i krijepi klonulo srce naše. Da, i na harfi tuge, obavijenoj u crni veo, umije ona da izmami zamamljive, utješne, slatke zvuke.

Longfellow.

Umna će žena rado naći vremena, da se šeta po rajskom perivoju poezije, da okrijepi dušu cvijećem i plodom lijepe ove umjetnosti, a da pri tom ipak kuća ne strada.

Mme de Sevigné.

Opojmo se duhom poezije
Da ljubavlju srce višom plane
Preostatak to je ambrozije.
Od bogova ljudma darovane.

Béranger.

Koji se čovjek života ljudskoga samo razumom, a bez poezije užije, tomu će se on vazda pričinjati mršav, nevoljan, i hladan, koliko god mu ga sudbina iz vana i pozlatila i uljepšala . . . Takov je život sličan plodnoj jeseni bez pjesme ptičica ili šumama Sjeverne Amerike, koje su mrtve i mutne bez života i pjesmice. Imaš li poezije u srcu, — o tada ti cvate vječno pramaljeće u svijetu, jer ti slušaš sa svakoga drveta slađanu pjesmicu; pa makar i opadalo žuto lišće s njega, — u tebi je neka medena toplina, da i sam ne znaš, otkuda te grije . . . Bit će da je od onoga pijeva korova anđeoskih, što se jedva čuje . . .

Jean Paul.

Darova d'jeli svim po redu:
Kom sladak plod, kom šaren cv'jet
Mladiću kô i starcu s'jedu,
Ponese nešto svak u kl'jet.

Schiller.

Pjesme su među bijedama života kao cvijeće među korovom, kao voda živa, koja izvire zemlji iz srca među stijenama golim, kao glas nebeski, koji dolazi, ne zna se od kud i svuda raznosi miris skladnosti. Hljeb iz zemlje, a pjesma iz naroda; narod nam je otac, a zemlja majka naša.

Tommaseo.

Oj pjesmo naša, roda tješilice,
Vilinski daru, kićena škrinjice,
U tebi vila svijet smjesti boži:
Tu sunce, zv'jezde, mjesec, zoru složi,
I ružu, što no nevenući miri,
I slavija, poj nedopjevni što širi,
Tu biser-niz se draži ljubovnijeh
Ni ikad prosut ni potamnjen vije
Od pređih k poznim uv'jek prelazeći;
Tu v'jenac suzâ mučeničkih titra, —
Oj, kad će jednom prestat suze teći?

Franjo Marković.

Poezija je često tek kukavni pustinjak (éremite) usred velikih gradova.

Andersen.

Ništa nije stalno osim mijene, ništa trajno osim smrti. Svaki nam kucaj srca duši zadaje ranu; a život bi bio neprestano krvarenje, kad ne bi bilo poezije. Ona nam daje sve, što nam narav uskraćuje: zlatno doba, koje ne rđa, proljeće, koje ne vene, vedru sreću i vječnu mladost!

Börne.

Poezija običnih i priprostih ljudi zove se sujevjerje, pa zato i nije s gorega, ako je pjesnik malko sujevjeran.

Goethe.

Pjesnik jak je razigrati
Žive želje, l'jepe nade,
Pjesnik um'je carovati,
Drugi dvorit gdje ne znade.

Ivan Trnski.

Čista nam poezija stvara raj na zemlji. Cvijeće su anđeli toga raja, zvjezdice svjećice njegove — a čitava priroda je Madonna poezije.

Vörösmarty.

Čarobita si, pjesmo, k tebi duša
Kô suncu čezne ruža razvijuša;
O daj, da s tebe duša bude čista,
Kristalom bistrim da se sv'jetom blista,
Da pravda vječna dušu mi probija,
U svjetlo dúge da se razvija.

Šenoa.

Čovjek naviknut na ritam glazbe i poezije ne će nikada govoriti neskladan govor, ni počiniti neskladan čin, već će se svagdje i u svačem svladati pristojno i umjereno u boljak svoj i domovine svoje.

Plutarch.

Pjesnici su kao najčistiji kremen, na koji udara samo nebo, lijepa zemlja, i sveta vjera, da iz njega varnice skaču.

M. Claudius.

Kad mi srce šta god milo kaže,
Od veselja kako da ne pjevam?
Ako li mi što god tužno kaže
Ja procvilim, te i tako pjevam.

Luka Botić.

Tko ne čuje glasa poezije — taj je bez srca, pa bio on tko mu drago.

Goethe.

Oj, pjesmo naša, s neba poslanice,
U kosi ti je jagoda i pelen,
Za pojasom ti viri zimozelen,
A trnovim si opasana pasom;
Gdje trnanijem poljem našeg roda
Krv s noge tvoje ubodene kane,
Bar niče cv'jet pod trnjem s divnim krasom.

Franjo Marković.

Pjesmo moja draga,
Drugarice mila!
Uv'jek si mi vjerna
Posestrima bila.

Iz jedne si kupe
Radost sa mnom pila
U nesreći sa mnom,
Gorke suze lila.

Mickiewicz.

Gledajte ljude, kako se jagme u lovu za srećom, za slastima! Oh, kako se muče za ostvarenjem želja svojih, za sjajem, za užitkom! A čemu sve to? Gle pjesnik je od naravi dobio divne darove u bogatu dušu svoju, koja umije ljubiti život i zagonetne ove ljude. Obični se ljudi jede, što ne mogu da postignu slatki sklad razuma i srca, što im varalica sreća porugljivo odbjegava, što im ispunjene želje obično prekasno dolaze, i što se srce nikad u konačnom posjedu ne užije čeznućem obećane slasti O ljudi, ljudi! Vidite, pjesnik je među vama kano Bog, koji sam svojom rukom upravlja sudbinom svojom.

Goethe.

Ah, brzo ostari ljubav, vjera nada,
Cigla poezija vječito je mlada.

Nenadović.

Najveće i neosporno pravo pjesnika jest, da onda govori, kad većina — šuti.

Körner.

U pjesmi tražim l'jek
I njom si sladim v'jek
Ta cio život cio sv'jet
Sanak je samo, sanak l'jep!

Narodna.

Mladost je živa poezija.

Čelakovsky.

Veliko, neizmjerno veliko je carstvo poezije. Ona zlaćanim zrakama pozlaćuje cijelu vasionu — sve, što se kreće na nebu i na zemlji. Njene se muze zanimaju za svaku stvar, za svaku imaju prispodobe i slatke, milozvučne riječi. Blago onomu, tko je ljubi, koga se doima!

Petöfi.

A šta bi bio taj sv'jet bez poezije? Mrtav plamen bez svjetlosti, ruža bez mirisa, gora bez zelenila, srce bez ljubavi.

Šenoa.

Uz glasove pjevanja poezija je najpopularnija umjetnost. Ona je čovjeku neiscrpljivo vrelo unutarnje sreće, slatke pouke i plemenita zanosa. Ona nosi duh naš iz sparne niskoće svakidašnjosti u čiste, svete eterske visine lijepih misli. Ona nam nuđa zlatno voće znanja u srebrnim posudama zanosa. Tko da je ne ljubi, ne cijeni?

Vörösmarty.

Poezija je leptir na cvijetu života.

Vrchlicky.

Novi pjesnici imaju mnogo vode u svome mastilu.

Goethe.

Glazba je glasna pobožnost. Ona je kao duševna nebeska kupka, u kojoj se bolesna duša kupa i gubi — dok se svježa i okrijepljena, ne podigne iz valovlja čarobnih njenih zvukova. *Zschokke.*

Pô što bulbulići najvole biglisati tamo, gdje ima kakova krasna odjeka, tako i srce naše najglasnije progovara uz bajne glasove glazbe. *Jean Paul.*

Ima ljudi, — ali ih je Bogu hvala malo, — koji su neprijatelji glazbe; ja takima ne vjerujem, jer vazda mislim, da su i meni neprijatelji. *Niccolini.*

Glazbo, ti koja nam dovodiš u srce naše prošlost i budućnost s njihovim poletnim plamenovima, jesi li ti večernje zefirće iz ovoga života, ili si jutarnje povjetarce iz onoga! O ta ti si jeka, koju anđeli odmamljuju iz blaženih glasova raja nebeskoga, da je prenose u plačnu dolinu našu! *Jean Paul.*

Tko ljubi cvijeće, glazbu i pjesmu, taj ne može da bude — zao čovjek. *Vrhlicky.*

Glazba je poezija uzduha.

Jean Paul.

Glazba je ukristaljena bol i radost duševna, produkt najsjajnije strane karaktera naroda jednoga, jer je u iskrenim njezinim akordima iskalio sve svoje duševno raspoloženje, vesele poklike, a i žalosne suze, potekle iz dna srca njegova. *Milan Ivančević.*

Glazba je molitva. I ako je dijete pobožno tepa, i ako je divljak čovjek u surovom svom jeziku kazuje, i ako je umnik čovjek u zanosne duboke riječi odijeva, — nebo je od svakoga s jednakom ljubavi prima i svakomu vraća odjeku s njegovih osjećaja u slatkoj utjehi.

Börne.

Glazba je kao duševno nebesko kupanje; bolna duša zaboravlja na samu sebe i roni, roni u slatkim valovima divnih zvukova, dok se prekaljena i zdrava opet ne povrati na novi život. *Zschokle.*

Ako je glazba najumnija od sviju umjetnosti, onda je pjevanje još na višem stupnju, ono upravo ukrasuje glazbu; jer su u njemu spojene dvije umjetnosti: glazbena i pjesnička, koje izviru njihovim majstorima iz srca duševnoga im života. *Frant Zelinsky.*

Glazba leži po srijedi između prijelaza od duševne naslade k tjelesnoj, a upravo u tom leži ona njezina velika tajna, kojom ugađa svjema narodima i svjema ćudima. *Dostojevski.*

Učitelji treba da se bave proučavanjem umjetnosti, navlastito njegovanjem narodne glazbe. Smisao za pravu i čistu ljepotu čuva učitelja od svake surovosti i podaje mu moćno sredstvo u ruke, kojim može oplemenjivati dušu povjerene mu mladeži i cijeloga naroda.

Basariček.

Jest, glazba triumfuje, božanstvena carica današnjega vijeka. Ona gospoduje u duši uzvišenoga mislitelja, kao i u srcu skromna težaka; zanosi stara i mlada, bogata i siromaha. Za nju je vazda gotova publika, koja je svuda veselo pozdravlja, na sokaku kao i na pozorištu, u salonu kao i u bogomolji. Ona u svačijoj duši budi onaj estetski trepet, kojemu nitko ne može da odoli.

Marko Car.

Glazba zanosi dušu u više sfere, otima je nesmiljenoj realnosti, bodri je kad klone, blaži strast, a upitomi divlju ćud.

Ljuboje Dlustuš.

Oj ti nebeska glazbo, zar nam iz zanesena srca ne navireš u usta poput tajanstvenog rajskoga čara; zar nam se uz tebe ne vidi, kano da su slađani tvoji valovi cijeli naš duševni život ustalasali i opet kano da je granulo toplo sunašce na obzorju duše naše i kano da nam se odjedared sve mrke pojave našega čeznuća milo smješkaju, kano da zori čista proljetna zora u srcu našem, zora puna slasti, krasota, dobrota i duboke harnosti napram predobromu Stvoritelju.

J. Voss.

Slušajući kratke narodne pjesme osjećaš neku otmenu jednostavnost, pa bila radost, pa bila žalost — ti pozireš u kristalizovanu vedrinu, sjećaš se posrebrene nebeske modrine tih pokrajina, gdje počinje Orijent.

Tissot.

Glazba je jedna od najkrasnijih, najuzvišenijih i najmoćnijih uzgojnih sredstava za školu i za život, ona je krasna poljana, vilinski vrt, pun dražesti, milinja i zanosa, koja po svojim svojstvima najsilnije djeluje, da najplemenitije biljke duševnoga nutarnjega života procvatu i uzrode plemenitim plodom.

Vaclav Kredba.

Glazba slabi ljudski duh. Čini ga pohotnim i prenježnim. Oni preslatki i strastveni glasovi razbluđenih melodija zato su ugodni, što se duša ća dotle podaje čuvstvima, dok se i sama ne opoji.

Fénelon.

Harmonija pjevanja i harmonija sviranja pripada ženskoj duši, ona je orfejski zvuk, koji je umiljato odvraća, da ne slijedi mnogi sirenski glas, — koji je jekom mladosti prati sve do u kasnu jesen zrelijega života.

Jean Paul.

Narodna je pjesma neumrlost glazbe.

Marks.

Glazba je Prometejeva iskra donesena sa samoga Olympa bogova, da usreći umrle smrtne ljude.

Baccini.

Naš narod ne će glazbu nikada zlorabiti za ludorije; on je goji i uživa s plemenitim čuvstvom. Šta više, on i ne obožava glazbu, već je smatra kao čisto ljudsku pojavu, kao sredstvo, da se Boga hvali i život sladi.

Kuhač.

Glazba je u nekim momentima jedini drug, koji nas ne smeta, jedina tješiteljka koja nas ne buni, jedina prijateljica, koja nam ne zavidi. *Vrhlicky.*

Jedina umjetnost, koja je zbilja popularna i u kojoj svatko uživa, to je muzika. Za nju je svagda gotova publika, koja, ako je vazda i ne shvaća, a ono se jednako za nju zanima, za njom zanosi, pa je izdašno nagrađuje, i traži svaki dan novo i modernije.

Carducci.

Glazba je najpodesnija umjetnost, da iskazuje neodređene misli, apstraktne sanjarije, nedomašne želje i sve one jalove čežnje, koje nam dušu tište, a koje se ne mogu da ispune. *Hipolit Faine.*

VII. Srce. — Radost. — Žalost.

O srce je ljudsko kao sunce,
Ma ga siva magla potamnjela,
Ma ga mrki prekrili oblaci.
O, srce je tajna nedohitna,
Kano što je Bog sam tajna sveta!

Luka Botić.

Kao što golubica privine svoja krila uz prsa, te prikrva i pritajiva strjelicu, koja joj je probila srce: tako i žena po naravi krije pred svijetom rane svoga nesretnog srca. Ljubav u ženske nježnog ćućenja vazda je bojažljiva i tiha. I kad je sretna, jedva da to sama sebi priznaje; ako nije, onda bol zakopa u dnu svoje duše i tu je ostavlja, neka kutri i kunja pod razvalinama mira njezina. *Washington Irving.*

Majčino srce najviše oprašta — to je upravo ono, što je bogolika u majčinoj ljubavi. *Jules Mary.*

O, kako li je čudno — ljudsko srce! Kad te zebe od mraza teške tuge ili pečalnoga ogorčenja, treba često samo jedna zlatna, topla riječca, pa se na novo rascvjetaju rosni pupoljci povjerenja, nade i slatkoga saobraćaja . . . Pa zar da škrtarimo? . . .

Marietta pl. Markovic.

Kaži r'jeci, da više ne teče,
Kaži vatri, da više ne peče,
Kaži duhu, da misli ne hrani,
Kaži srcu, da ljubit s' okani,
Pa kaž' onda i pjesniku namah,
Da on više ne pjeva pjesama! . .

Preradović.

Znate li, tko je ona furija, koja je pandže svoje zabola u srce vaše, a spava? To vam je pokajanje. Hoćete li da sagriješite — tada se ona stane gibati u snu, a vi kažete: Eto savjest me opominje. Jeste li već sagriješili, tada se furija probudi i razdire oštrim pandžama srce vaše.

Carlo Montano.

O zašto mora da su težnje i želje srca našega u tako očitoj opreci s pravima i dužnostima, što nam ih nalažu socijalne uredbe?

Dostojevski.

Tvoja mudrost neka je mudrost sijedih vlasi, ali tvoje srce neka je srce nevina djetinjstva! *Schiller.*

Glava i srce to je kano zvono i kazalica na tornju od čovjeka. Kod luđaka je srce kazalica, a glava zvono, koje zvoni po zapovijedi kazalice. Kod mudrih je ljudi baš protivno.

Saphir.

Svako srce našlo je makar jedan put samo u životu drugo srce, koje ga je poznavalo, koje bi se bilo i onda na njega zaklelo, kad bi ga sav svijet ostavio bio.

Gutzkow.

Svijet ne shvaća srca našega. — Hiljadu puta te odbacuje, i nogama gazi prije, nego što će se jedan put na te obazrijeti. A čuvstva?! Ej — a zar ljudi na njih pitaju?

Leopardi.

Ne! Svijet nije vrijedan, da mu otkriješ srce svoje sa svim njegovim nadama i željama. Zar nijesu ljudi već od maloće naučeni, da otvrdnu na suze i da se samo sa sjajem naslađuju? Zar nije njima ljubav bližnjega pustom ruševinom, iz koje se blago ne iskapa, a vlastita im grud, zar nije palača prividnog sjaja, gdje se kukavci kukavno šepire?

Sologub.

Najbogatiji je onaj, koji drži do svoga dostojanstva, najjači je onaj, u koga je srce pravo, savjest čista, a najbolji je onaj, koji i drugima čini dobro.

Hadisi-šerif.

Tko svjetlost nosi u vlastitim grudima, taj će se naužívati žarkoga dana, pa makar i čamio u samom središtu zemlje. U koga je crna duša i mrko srce, taj bijednik u tami luta sred bijeloga dana — sam sebi — tamnicom

Milton

Što li se bolnije i dugotrajnije traži nego srce? Kad se čovjek nađe pred sinjim morem ili pred vrletnim gorama, ili pred drevnim piramidama, ili pred srećom ili nesrećom, za čim vazda pruža ruke? — Za srcem, koje ga razumije. I kad mu dušu nadimlju slasti poezije ili umjetnosti, kad mu slatka mjesečina ili bajno pramaljeće grudi opčiniše, za čime mu čezne uznesena duša? Za srcem, — za ljubavlju. Tko oboje traži, hiljadu je puta siromašniji od onoga, tko je oboje izgubio.

Jean Paul.

Jedino srce i vjerno životno prikazivanje dat će svakoj knjizi besmrtnost.

Pièrre Loti.

Svako je ljudsko srce more bez obala. U njemu se ogleda čitavo nebo s crnim oblačinama, žarkim suncem i pitomim zvjezdama. Treba da imamo i kompas, da stalno umijemo broditi morem, a taj se kompas zove — ljubav. Samo nas ona može vjerno i nepogrješno dovesti do pola — do cijelji. Ako to ona ne može, onda to ne bijaše ljubav, već zabluda — fantazija — sve drugo samo ne ljubav.

Guarini.

Radost, veselje i životna snaga nahode se samo u duši čovjeka radljiva. Gdje nema posla, tamo je sve klonulo i navorano, — i duša i tijelo. *Walter Scott.*

Šala je vrlo zgodna vrsta radosti. Njoj se utječemo u izvjesnim časovima, ali tomu treba duševne spretnosti, inače izlazimo pedantni ili lukavi u svjema onim mučnim situacijama, iz kojih nam jedina šala pokazuje izlazak.

Chamfort.

Zapjevajmo, radujmo se!
Oj neka nas naše želje
S cv'jeta na cv'jet puste nose,
Pa s veselja na veselje
Lud vjeruje budućnosti.
Kraj svog kratkog tko zna v'jeka?
Pojmo danas u radosti,
Bog zna sjutra tko dočeka!

Racine pr. *Lj. D.*

Najumiljatija je ona radost, što je ćute bake uživajući u unučicama svojim.

Béranger.

Radost bi morala da bude glavnicom ljudstva, pa je na žalost prečesto samo kukavnom milostinjom čovjeku. Blago onomu, tko je od nje uštedio neznani neodvisni novčić.

Venzel-Sternau.

Filozof pruža običnomu čovjeku blago ulje razuma, neka njime vida rane nedaće svoje, a ono djeluje poput čarobnoga melema puštajući, da pod njegovim utjecajem niče i uspijeva cvijeće radosti i na samome trnju ljudske bijede. *Spinozza.*

Čista — nepomiješana radost nije zapala još nijednoga smrtnika. *Schiller.*

Jedna jedina kaplja mržnje, što zaostaje u kaležu radosti, pretvara i najbolje piće u otrov. *Schiller.*

Nema zime, dok ne pane inje,
Ni proljeća, dok sunce ne sine,
Ni radosti, dok ne dijeliš s kime.

Kalić.

Na svijetu ne može da bude veće radosti, nego kad vidiš, gdje ti se velika duša iskreno otvora.

Goethe.

Ima ljudi, kojima sudbina neprestance pokazuje ružični vijenac radosti. Čim mu se približe, a ona im utisne trnovu krunu na vruće srce. Za to treba, da si jak i hrabar — ta hrabrost je toliko, koliko — sreća.

Lafontaine.

Kad smo na blizu slatkomu plamenu radosti, tada obično bježimo od ljudi, jer se bojimo, da se ne bi oni postavili med nas i med žuđenu toplinu veselja. No događa se, da su nam ljudi i tada mili. Srdačan prijatelj sreća i želja je naša, jer on slatke sanje naše nevidljivim načinom dalje vodi — čuvajući ih, da se ne bi rasplinule u gorkoj javi. *Jean Paul.*

Ne boj se, ako zavitla oko tebe bura života! Iz nereda klije red i ljepota. Kako ćeš da pravo ocijeniš onaj veseli, razbluđeni, nježni glasak majske sreće, što ga zefirić cvijeću šapuće, nijesi li prije toga slušao grozna glasa ljute zime?... Radost je kćerka tuge, vjeruješ li? *E. Wagner.*

Zar je nevin s'mjeh?
Svaka — r'ječ zar — gr'jeh?
Ako nam se ne prosti
Po kraljevskoj milosti!

Béranger.

Boj se manje od smrti i brodolomlja, nego od radostî, koje škode kreposti tvojoj! *Fénelon.*

Bolovi su nužna bolest, koja nam podržaje ravnovjesje na oceanu života — kad nam lađica ne nosi više slatki teret — sreće. *Börne.*

O budi hrabar! Nemoj bezutješno suze ljevati? Često je padanje u žalost samo put, da se sretniji opet podigneš. *Shakespeare.*

Neka se nitko ne boji b'jede,
Jer uz nju često dobra nam sl'jede.
Ta vina nema, dok se ne gnječi,
Dok se ne dirne, zvono ne ječi.
Očajnik nije života vr'jedan
Za njega sav je ovaj sv'jet b'jedan.

Nenadović.

Bolovi su za dobre ljude trnova živica, koju je ljubav načinila, da joj se ljubimci ne bi razbjegli iz majčina meka krila. A tko je tako jak, da mu na tom svijetu napasti ne bi trebalo ovakove živice? *Sailer.*

Eto ti praktična mjerila za nesreću! Čim ti se desi kakva neprilika, a ti se upitaj: Hoću li ja i na godinu radi toga još plakati? Odgovoriš li sa »da« — e onda kaži, da ti se dogodila zbiljska nesreća. U protivnom događaju nije vrijedno, da se žalostiš ma ni jedan časak. *Kotzebue.*

Bolovi su lijepoj duši svibanjski mraz, koji pripravlja toplije doba; no bolovi tvrda, pokvarena srca jesenski su mrazovi, koji ne naviještaju ništa drugo već — pustu zimu. *Jean Paul.*

Svaka gorkost postaje slatkim napitkom na usnama mudarca. *Herder.*

Suze jesu rosa duše,
Koja hladi oganj jada,
Kano rosa, koja pada
Na c'vjet prignut od zle suše.

Vraz.

Naše najslađe uspomene nijesu one o radostima, već o slatkim bolovima našim. *Guarini.*

Ako si plašljiv i nježan sa svojim bolima onda te jače peku baš kao i kopriva, kad je polagano diraš. No primiš li je odvažno, bez straha, onda te samo malko vrijeđa i boli. *Jean Paul.*

Nesreća bježi od svake plašivice kao od protivnika, koji je ispod dostojanstva njezina; ali će se zato sa svakim rado takmiti, tko joj pruži junačko čelo na krvavi boj. *Hawthorne.*

Sve se može podnijeti, što ne traje nego kratki časak. A nije li i život naš sastavljen od samih časaka? E, ali ti kažeš: Mnogo časova napokon budu ure — dani. A ja ti velim: Čim nastane drugi časak, mora da je prvi već prošao, a tako biva dalje i sve dalje, pa na taj način ne postane nikada čitav sat.

Jean Paul.

B'jedo! b'jedo!... tko te huli:
Huli samog Boga,
Koji nam te čestokratno
Namjenjuje s toga:

Da okuša — kiti li nam
Dušu vrlost prava;
Jer se zlatu tek u ognju
Čistoća poznava...

Sundečić.

Visoka škola bola i patnje jedina je akademija, koja je mnogo više znakova odlikovanja porazdijelila među žene, nego među muškarce.

Bracco.

Kolika je razlika između bolova grješnika i između bolova pobožnika! Prvi su poput pomrčine mjeseca, kroz koju nam se mrka noć čini još crnja i groznija; a potonji su kao pomrčina sunca, koja dražesnom romantikom ohlađuje vreli danak, pa joj u tajinstvenim sjenama slavulji poželjkuju.

Jean Paul.

Srećom čovjek može da snosi samo neki stanoviti stupanj nevolje. Što je iz višega, porazuje nas ili nas otupljuje u ravnodušju. Ima prilika, kad nada i strah postaju jedno, a kad se te dvije protivne sile izjednače, čovjek je bešćutan.

Goethe.

Grudi su naše jače od najjačega bola.

Lindau.

O ti bijedni čovječe! Kad pane ona nježna, bjeličasta maglica, što je zavila godine djetinjstva tvoga, ni onda se dugo ne sunčaš na jasnom sjaju vedra neba, jer se pala maglica opet polagano uspinje i sastavlja u guste, burne oblake, tako da o podnevu mladosti stojiš sred treska i munja vlastitih strasti, a i u večer života još svejednako kiša pada s obzorja neba tvoga.

Jean Paul.

Bolovi su kano i burni oblaci: iz daleka su crni, a iz bliza jedva — sivi.

Jean Paul.

Ne ostavljaju samo tjelesne rane brazgotina. One ostaju i iza duševnih rana, — još gore pače, jer ne zarastu, već svejednako krvare pri svakom i najmanjem dodiru. Ah, teško je ne dirati u njih u tolikim bolnim prilikama!

Molière.

U duši samoj moram tražiti izvor svakoj boli, a što je njoj do drugoga, nego li da zaboraviš jade i muke, da im se ne podaš, jer tako mora biti, da ljubiš sve, što živi i što se muči. O — za dobrotom duše — za njenim oplemenjenjem valja ići i težiti! Sve drugo je glupo, jer ne vodi ničemu, sve je drugo uzaludno . . .

Gjalski.

Ako ti je želja steći žiće milo,
Ne misli na ono, što je nekad bilo
Pa makar gubitak bio i najjači
Kao preporođen ti se sveđ junači!

Goethe.

Tajne su naslade najslađe, a tajne suze najgorčije.

Zerdini.

Ni u jednoj velerijeci, pa ni u samoj Lethi, nijesu dobre odluke toliko brodolomlja pretrpjele, niti se igdje utopilo toliko muževne snage, kao u — ženskim suzama.

Longfellow.

Ljudska duša nije udešena za vječne patnje . . . U času, koji nam dušu duboko rani, pomišljamo, da nam ta rana više nikada zacijeliti ne će, ali u to prolaze dani, mjeseci i godine, a svako od njih pušta da kane kap po kap melema u ranu, a ona napokon i zacijeli . . .

Huie

Kao što plamen svjetiljke i onda gore teži, kad ga izvrneš — tako će se i dobro srce to više uzdići, što ga sudbina više dolje pritište.

Herder.

Nema većega bola, već sretnih se časova opominjati u nevolji.

Dante.

Oj, ti junaka starog suzo r'jetka
Ne meka srca čedo ti, no jetka! . . .
. . . . Ti kô drag kamen u prstenu budi,
Ti sjaji nama do posljednjeg daha,
Ti gori, suzo, neugaslim žarom,
. . . . . .

Franjo Marković.

Samo u nuždi vidi se otmenost velike duše.

Schiller.

Svaki oblak, što se pomoli na obzorju našega života, baca crne svoje sjene u srce naše, potamnjuje nam radost i otima nam mir duše. Naše je srce tolikim nitima privezano za spoljašnji život, a te su niti tako rijetko kada odmotane s klupčeta sreće, tako slabe i krhke u pogledu stalnosti, da ni razbluđeno mezimče Fortune ne bi moglo da bude sretno bez onoga umijeća: sačuvati mir duše i u teškim prilikama, zaštititi srce tim željeznim štitom, da ne dođu do njega svi oni dušmanski nasrtaji, udarci i navale bijede ljudske.

Spinozza.

Dobro je za rana biti tvrd za udarce žalosti. Lijepo je od ciničkih i stoičkih filozofa, što su učinili svojim principom, da valja biti okaljen protiv svake žalosti i bola.

Kurt Adelfes.

Volio bih borit' se s patnjam' svake vrste,
Nego da mi žića sve naslade dogrste.

Goethe.

Bolje je trpjeti, da se spaseš, nego uživati, da izgubiš poštenu dušu svoju. *Lacordaire.*

Jadna bijeda od sebe se kara,
Kano vatra kad se sobom zgara.

Fra Grga Martić.

Velika je umjetnost zdravo održati dušu svoju u momentima crne žalosti. Ljudsko je srce tada većinom lopta tako zvane sudbine. »Do neba uznosito« ili »do smrti poništeno« između ta dva pola neprestance se koleba srce naše. *Tommasini.*

Dii, tuga je baštinstvo Evinih sinova; ona je savjest nevolja, koje su skopčane s naravi ljudskom, a uz put jako poticalo na odluke i djela.

Cezare Cantú.

O pazi, da ni u kojim prilikama srce tvoje ne bude plijenom preteške tuge — možda ća i gorka očajanja. Ne daj, da ti blistava Fortuna pomrsi ravnotežu duši. Neka na polju, u svijetu bjesni bura, biju valovi, u srcu tvome neka bude onako, kao što je zimi za velike vijavice i snijega u toploj, prijatno rasvijetljenoj odaji.

Kurt Adelfels.

Suze su lijepim dušama kao nebeska rosa, koja poljepšava cvijeće duše. *Krummacher.*

Nije tuga ujed ljute guje,
Što otrovom za čas te ubije;
Već je tuga crv, što srce truje
Polagano, dok ga ne ubije . . .

Šandor Petöfi.

Velike žalosti liječe male. *Shakespeare.*

Bog čovjeku ne bi dao tako lako na tugu uzbudljivo srce, kad baš u to isto uzrujano srce ne bi bio postavio snagu, kojom on vlada nad ovim čuvstvima boli i tuge. *W. Humboldt.*

I divlju pečal može da upitomi naviка.

Shakespeare.

Ako ne ćeš, da te žalost dva puta pohodi, a ti slušaj odmah prvi put, o čem ti govori, o čem te poučava.

Sienkiewicz.

Sva bijeda ljudska samo je tolika, za koliku je držimo. U čem ne vidiš nesreće, ono ti i nije na nesreću.

Zschokke.

Postojano jadikovanje pokazuje više slaboću duha, nego zbiljsku bol.

Gands.

Ne znade za slast, tko ne pozna suza,
I jakim bit ćeš samo sred slaboće,
A slab ćeš ostat plandujući dov'jek.

Šenoa.

Više slave zaslužuje onaj, koji je komu otr'o jednu suzu, nego onaj, koji prolije potoke krvi.

Byron.

Prava tuga oslobađa nas od despotizma umišljene tuge.

Addison.

Tko nikada nije trpio, taj je neznalica.

Ada Negri.

Ljudi ne bi bili tako bijedni, kad bi imali da nose samo onaj teret, što im ga je premudri stvoritelj nametnuo na leđa po zakonu ljudske naravi. Više je bijede s toga na svijetu, što je jedan čovjek ubojica sreće drugome.

Raupach.

Što nevolja grozi jače,
Što se većma b'jeda bani:
Uman čovjek manje plače,
A za poslom boljma kani.

Sundečić.

Ljudi se čovjek uvlači u se poput ptičice, čim mu bijeda samo iz daleka zaprijeti.

Jean Paul.

VIII. Ljubav. — Prijateljstvo.

Ljubav, dušo, na zemlji je tajna,
Božji pečat čovječjih povelja,
Koga stoprv naša smrt otvara.

Ljubav ovdje samo j' duga sjajna,
Koju sunce, milost stvoritelja,
Katkad kišom naših suza stvara!

Preradović.

Po mome sudu treba na prvo mjesto postaviti obrazivanje srca. A temeljni je glas srca l j u b a v. Ona je najplemenitije i najsvetije čuvstvo u ljudskim grudima, jer je ona božanskoga podrijetla, i ona sama trebala bi da pokreće sve naše mišljenje i sav naš rad. Ali kako često zakržljavi taj nježni cvijetak u ljudskom srcu!

Egoizam taj neumitni, zakleti dušmanin svega, što je dobro, poput studenoga mraza u proljetnoj noći padne na tek raspupane ljubavne cvijetke, pa odmah uništi božansku biljku u svetištu srca.

Dr. Turić.

Ah! koja topla duša da nije makar samo jedan put u životu oćutjela vruću želju za ljubavlju? Pa ako je odbijena, je li čudo, da je klonula kano otrovana najljućim otrovom, da se nikad više na ljubav ne gane?! Ali nemoj tako, topla dušo! Ljubi nadalje, poput proljetnoga cvijeća, poput noćnih leptira i tvoja će ustrajna i nježna ljubav na novo proklijati — ta svako ljudsko srce, koje drugo ne traži, već — srce, mora ga napokon naći.

Jean Paul.

Ljubav je vječno mlada, a načini, kako je iskazujemo, veoma su stari.

Alfred de Musset.

Oj ljubavi, života prvi čare!
Ah koga sveta tvoja sila shvati:
Ti uv'jek ćeš mu, i nesretnu, sjati,
I kr'jepit ćeš ga, ma što s tebe pati,
I blagoslivat će te u sve doba
Do groba svoga on, i još iz groba!

Franjo Marković.

Onaj pojam, što ga nazivljemo »ljubav«, uvijek je neizmjeran; nije li raj, onda je pustinja.

Dumas sin.

I staro i mlado ljubavi se klanja,
A blagoslov s neba plod je njenih sanja...

Iz „Onjegina."

Krepost je ono, što je bogoliko u čovjeka, a ljubav ono, što je u njemu ljudsko. Gdje se jedno s drugim podudara, samo tamo je život — pravim životom.

Ehrenberg.

Ljubav je od sviju strasti najjača, jer u isti mah udara u glavu, srce i tijelo. *Voltaire.*

Tvoja ljubav, srce drago!
Bila vazda, kako treba;
Bila vjetrić, sunce blago,
Bila zlatan most do neba.

Vraz.

Tko dobre ljude ljubi, taj ne može da je zao.

Lessing.

Majka je jedino biće, koje se cijelo žrtvuje iz čiste, nesebične ljubavi i požrtvovnosti za vječno pomlađivanje roda ljudskoga. Svojom ljubavlju probuđivala je i u našim srcima ljubav i druga plemenita čuvstva i osjećaje, i prva riječ, koju nam je njena žarka ljubav izmamila na usta, odisala je mirisom njene duše.

Josip Milaković.

Poštujte zakone naravi, — slušajte glas ljubavi, pa vam drugih zakona ne treba.

Iffland.

Oj, ima u ljubavi majke prama sinu neka strpljiva nježnost, koja nadmašuje sva ostala čuvstva srca. Nje ne može ohladnjeti sebičnost, ni ustrašiti opasnost, ni oslabiti nevrijednost, ni zadušiti nezahvalnost! Ona će žrtvovati svaku svoju ugodnost njegovoj lagodici; ona će ustupiti svako svoje veselje njegovoj radosti; ona će se dičiti njegovom slavom, i radovati se njegovoj sreći; i ako ga nesreća zaskoči, on će joj biti to draži, jer je nesretan; i ako sramota stigne njegovo ime, ona će ga ipak ljubiti i njegovati unatoč sramoti; i ako ga sav svijet odrine od sebe, ona će mu biti čitav svijet.

Washington Irwing.

Tak i ljubav, o mladosti!
Dok u čistom srcu biva,
Sveđ u slasti, u radosti,
U razkoši svetoj pliva.

Vladislav Vezić.

O ljubite se među sobom! Ta na čitavom je svijetu samo jedno jedino, što nas u istinu usrećuje, a to su srca naša; samo u njima naći ćete slatku radost vašu! O ljubite se među sobom! *B. Eötvös.*

Ljubavi, ljubavi!
Otkud tvoja sila?
Sad me nosiš nebom,
Paklom sad nemila . . .
Sad činiš, da čeznem
Vas rajskom razbludom,
A sad da u jada
Tonem moru hudom.

Vraz.

O majčina ljubavi, — ljubavi, koje nitko ne zaboravlja. Divni hljebe, koji Bog dijeli i množi. — Stole, koji si uvijek postavljen na domaćem ognjištu, — svakoga dopadne njegov dio, a svakom si čitava svoja!

Viktor Hugo.

Duboka kô more, vjerna kano jeka,
Čvrsta kano zrno, bistra kano r'jeka,
Žarka kano iskra, tiha kano raka
Jest pod svakim nebom prava ljubav svaka.

Dragutin Rakovac.

Samo je onaj pravi čovjek, koji sluša vječiti zakon ljubavi, što ga je sam Bog napisao u srce ljudsko. Ljubav, jedina ljubav, govori iz nas kadgod zamislimo nešta dobra, ona nas i kori, kad mislimo na zlo. Od nje nam je život, od nje sve dobro; ona je poput velikoga oceana svjetlosti, a naše su duše poput malih rijeka, koje odanle izlaze, pa se opet onamo svrate, da se ondje izgube . . .

Fénelon.

Kad mrzim, vazda se nečega lišavam, a kad ljubim, budem za onoliko bogatiji, koliko ljubim.

Schiller.

Majka zameće u dječjim srcima klicu uzajamne najnježnije ljubavi, koja se ne bi bez njezina blagotvornoga utjecaja nikad uzdigla do prave visine.

Josip Milaković.

Što je ljubav u moralnom svijetu, to je toplina s utjecajem svojim u fizičkom; svjetlost pak slika je istine, te proizvodi u prirodi ono, što ljubav u duševnom svijetu, ona oživljava, poljepšava i oplođuje.

Mijat Stojanović.

Žena, koja iskreno ljubi, ne može da bude zla, ni nevjerna.

M. Jokai.

O ljubavi, o diko najveća!
Kćerko božja, koju otac uda
Za sv'jet b'jedan, da po njemu svuda
Srećom rađa i na oca sjeća;
Ti svetice, kojoj svatko dube
Hram u srcu, jer sva srca ljube.

Preradović.

Ljubavi nema bez štovanja. Poštuješ li ljubljeno biće manje od sebe samoga, onda je tvoje čuvstvo samo naklonost, poštuješ li ga kao i sebe, onda je prijateljstvo; poštuješ li ga pak više od sebe onda je — ljubav.

René Descartes.

Povjerenje je najljepši cvijet ljubavi. Nestane li u ljubavi te žive, čvrste i neslomive sile — onda je takva ljubav nalik na lijepo snažno stablo s presječenim korijenjem. I najmanji ga vjetar obara i ubija.

La Fontaine.

Nije li najveća slast čovjeku, kad znade, da je svome bližnjemu pomogao i ljubav njegovu osvojio? Često se čovjek i prevari, ali neka, dosta je, ako se jedan put nije prevario! *Gjalski.*

*

Ti se igraš kô djetešce s lutkom,
S našim srcem, sad u rajska mjesta,
A sad u prah noseć ga trenutkom! . . .

Ti si munja, koja kad usprasne,
Otima nam oči, a kad presta,
Sl'jednji žar nam božanstva ugasne . . .

Vraz.

*

Samo u časovima rastanka ili sastanka uvidaju ljudi, koliku im moć ljubavi jadno srce krije. I samo u tim časovima ne mogu da odole, da im ne bi provalile riječi na vrele usne i da im ne bi pretjecale suzne oči.

Jean Paul.

Rastanak slabi osrednju ljubav, a pojačava jaku, kao što i vjetar utrne plamečak, ali razgara plamenove.

Rochefoucault.

Štovanje nije korijen, iz kojega poraste loza ljubavi; ali ono je ograda, po kojoj se ona penje, i uz koju plemenitim plodom plodi.

Jakobs.

Ljubav je takva sila, da bi se i na suhu drvetu primila. *Iz istočne književnosti.*

*

Kad se oko sretne s okom,
Kad pros'ječe zjena zjenu:
Provru prsa čuvstva tokom,
Dignu slasti svoju pjenu,
Um ujagme misli bajne,
Slete dušu nade rajne;
A dva srca ljubav sjati,
Pa im život sav pozlati.

Sundečić.

*

Kad nas ljubav žurka, nikad sami sebi dosta brzi nijesmo. *Molière.*

Nikad ne ću odat r'ječju,
U srcu što sni duboko,
Dost' je, što u času sreće
Zbori lice, zbori oko.

S divljom jekom prazne školjke
Na obalu vali dižu;
Al' u srcu kô u moru
Biseri se na dnu nižu.

Vrchlický.

Pravo, odano prijateljstvo slično je moćnoj pećini. Nema sile, misliš, koja bi mogla, da potakne ili razori silnoga tog orijaša . . . Elem, samo nešta dinamita i ode sva sila i moć poništena u nepovrat. Dinamit prijateljstva opaka je — kleveta. *Tolstoj.*

Ako pri svakoj prijateljskoj usluzi odmah na zahvalnost misliš, onda nijesi darovao, već prodao.

Dostojevski.

Vjerna uz druga, drug korača
Nerazlučno vjerno i tvrdo
Kô blizanci zv'jezde jasne,
Kad sunčani trag ugasne.

Mažuranić.

Pravi je mudrac, koji zna poslušati dobar savjet iskrena prijatelja. Blago onomu, komu savjetuje iskren prijatelj i on ga posluša, a teško onomu, komu ne koristi savjetovati, jer tomu se ne da ni pomoći.

Mijat Stojanović.

Nemoj nikada upravo očito da pođeš u lov na prijatelje. U ovom ispraznom svijetu na svaku se i najbolju namisao mahom udara potvorom i nuznamjerama. Tko mirno korača putem čestitosti i plemenštine, ne će ostati neopažen. Za malo naći će se srodna duša, bratsko srce, da s tobom pođe putem tvojim. *Knigge.*

Susretneš li druga, koji ti se zadužio zahvalnošću, odmah se toga i spomeneš. A koliko puta sretamo sami takove, kojima se mi na takav način zadužismo, pa da i ne pomislimo na to. *Goethe.*

Po dobročinstvima izgubimo više prijatelja, nego što ih stječemo zahvalnošću. *Tolstoj.*

Prijatelj je ljepša
Srca našeg strana;
Prijatelj je slatki
Melem tužnih rana;
Prijatelj života
I duši je hrana.

Ilija Okrugić.

Ako želiš imati vjerna prijatelja, drži se onoga, koji ima malo prijatelja. *Iz istočne književnosti.*

Najjače su one spone prijateljstva, koje su satkane od požrtvovanja i samozataje. *Leopardi.*

Nježan je cvijetak prijateljstva. Nagrize li ga crv sumnjičenja, onda žalobno spušta glavicu, pa gine i vene.

Madame de Staël.

Povjerljivost u prijateljstvu ne rješava nas obzira učtivosti, i ako bezumnici gdjekad tako sude. Znak je pače neplemenite ćudi, ako učtivost ostavljamo na pragu ulazeći u svetište prijateljske duše. *Byron.*

Tko u prijateljstvo vjeruje, mora du vjeruje i u krepost. Oboje su božanske iskrice u srcu čovjeka; oboje se temelji nesebične, čiste, stalne i spasonosne ljubavi.

Millevois.

Ljudi, koji se vazdan smiješe, ti su prijateljstvo samo najmili; ono nije vlastništvom njihovim. Iz najma vadimo korist, dok ga ne iscrpemo; samo vlasnik radi pošteno s vlasništvom svojim, a da vazda na korist i ne pomišlja. *Kotzebue.*

Budi što uslužniji, a traži usluga što manje: — i ne će ti pomanjkati prijatelja. *I. pl. G.*

Tko ne posmatra svijet u prijateljima svojim, taj nije vrijedan, da se za njega znade. *Goethe.*

Samozataja je uvjet prijateljstvu.

Paul Bourget.

Ima dvojako prijateljstvo. Jedno je iz praha od krilašca leptirovih, a ljudska su lica time samo naličena. Na drugom je svježa boja jesenjega voća, jer mu je jezgra slatka i zrela; pa krijepi žedne. *Feuillet.*

Tko reče: »Ja ljubim Boga«, a mrzi na brata svoga, laža je. Jer koji ne ljubi brata svojega, koga vidi: kako će da ljubi Boga, koga ne vidi?!

Sv. Ivan.

Humanitet rado pruža nevoljniku pomoćnicu ruku; prijateljstvo trpi s patnikom. Prvo je slično savjesnoj dvorkinji bolesnika, a drugo majci, koja nježno ljubi.

Jean Paul.

Dobar te prijatelj vjernije slijedi, nego tvoja sjena, koja te slijedi samo dotle, dok oko tebe sunce sja!

Weber.

Perioda od desete do šenaeste godine jest idejalno doba strastvenoga prijateljstva, dok je duša tako svježa i čista, još tako djevičanska, tako bogata velikim osnovama za budućnost. U dvoje se stvaraju te osnove. Sanja se o gotovo mističnoj udruzi s prijateljem, za kojega nema nikakve tajne, čiji se značaj vidi pod takim svjetlom plemenštine, kojega se štovanje drži najljepšom odštetom, kojemu se naivno želi posve nalik biti.

Paul Bourget.

Družiti se možemo i živjeti složno i sporazumno s mnogima, ali prijateljovati mogu samo srodne duše, koje teže samo za onim, što je dobro, lijepo, opće plemenito, uzvišeno i sveto. Tko u svom životu steče makar samo i jednoga prijatelja, stekao je veliko blago i neka svojski nastoji pokazati se vrijednim iskrena i plemenita prijatelja. I od najboljega prijatelja ne traži, brate, više, nego bi mu i sam mogao dati i učiniti, da si na njegovu mjestu i u njegovim prilikama. Pazi prijatelja kao zenicu oka svoga, pa ga nikad izgubiti ne ćeš.

Mijat Stojanović.

Nijesi mi bio brat po krvi,
Al više mi bijaše tisućkrat,
Tà prijatelj mi bijaše prvi,
Prvi po srcu i duhu brat!

S. Gregorčić.

U prijateljstvu, pa i u najiskrenijem ima momenata, kad je šutnja bolja od najljepših riječi. Nikada ne valja da uhađamo pogrješke prijatelja naših, pa onda, kad su očevidne, dobro je, da stisnemo jedno oko, jer se rijetko naiđe na zgodan način, kojim da ih odstranimo.

Schoppenhauer.

Kad te prijatelji hvale, sjeti se, da prijatelji rado i preko mjere daju. Kad te neprijatelji kude, promišljaj dugo, da li možda nemaju u čem i pravo.

Bosanska rečenica.

Ima ljudi, koji prijateljstvo posmatraju kano žilavu i nerazorivu neku stvar, koja podnosi svakovrsnu zlostavu. No to je velika bludnja. Prijateljstvo pogiba rđavim postupanjem kao svaka nježna biljka; ono pače gdjekada umire radi jedne jedincate gorke riječi.

Washington Irving.

Biraj prijatelja po onom, što jest, ne po onom, što ima. Tada će on biti uza te, ma da ga udes kamogod odvede ili rana smrt ugrabi . . . On živi tada i dalje u blagoj uspomeni našoj . . .

Puškin.

Gori ti je prijatelj,
Kad se s tobom svadi,
Nego onaj dušmanin,
Što t' o glavi radi.

Pr. *Riza beg Kapetanović.*

Nikad ne smijemo tražiti, da nam se prijatelj podigne iznad niveau-a običajne čovječnosti. Ne treba da mu ljubimo i njegujemo pogrješaka; ali ne treba ni to, da ga na njih neprestance podsjećujemo. Ne zahtijevajmo nikad od njega **više**, nego što nam sam daje i dati **može**.

Lermontov.

Pametnu čovjeku više koriste neprijatelji, nego luđaku prijatelji.

Huie.

Vrijeme i odsuće dva su neprijatelja prijateljstvu. Za vrijeme poduljega rastanka gradi se između najboljih prijatelja maglena ograda, kao ona, za kojom se skriva braminski vrač. Za onom maglom pričinjaju nam se one nekoć poznate i mile crte prijateljskoga lica tuđima i nezanimljivima. Pa zar smo mi tomu krivi? O, ne! Krivo je naše nepotpuno pamćenje i mijena, taj neumoljivi zakon sviju vremena!

Racine.

Brak je najsavršenija vrsta prijateljstva. Ono njime usvaja prozu i poeziju života, koju će dvije srodne duše vjerno da podijele.

Huie.

Najviša je ljudska prijateljstvo sreća,
Ono je tek stvara, ono je uveća!

Schiller.

Ne druži se, s kim se ne poznaješ, i ne sprijatelji se sa silnijim od sebe, a naročito ne primaj sebi nikoga za prijatelja, prije nego saznaš, kako je svoj život donle provodio.

Obradović.

U ljubavi je povjerenje dar; a u prijateljstvu je uzdarje.

Madame de Maintenon.

Prijateljstvo se kuša u nevolji, kao zlato u vatri.

Narodna riječ.

Pravo prijateljstvo ne podnosi nepovjerljivosti; ono se ćuti necijenjenim i uvriježenim baš tim, što mu se kriju jadi onoga, koga ljubi. Nepovjerenjem zadiremo u jedini vez, koji može spajati srca, u neograničenu zajednicu misli i čuvstava.

Washington Irving.

Šutljiv, ozbiljan i oprezan prijatelj kud i kamo više vrjedi, nego laskav i tobože požrtvovan egoista.

James Maison.

O, ne trgaj niti, koja prijateljstvo spaja.
Ako se i navezuje, čvor ipak ostaje.

Schiller.

Sve su one sveze nestalne i kratkotrajne, koje je oplela laka sreća. Hir će razvezati, što je zavezao; jedina je priroda čestita, stalna, vjerna; jedina ona nepromjenljivo leži na vječnom sidrištu, kad sve drugo nestašno plovi po burnim valovima života. Srcem biraš prijatelja, interesom druga svoga, šta je meni sve to? Blago onomu, koji ima brata rođenoga, koji ne treba da čeka na pustu sreću! Prirođen je njemu prijatelj; on stoji kao d v o s t r u k protiv cijeloga svijeta, puna boja i varanja.

Schiller.

Nikad još sreća nije toliko uzvisila čovjeka, da ne bi trebao vjernoga prijatelja.

Molière.

Upravo prijateljstvo može da bude i među osobama različnoga spola, kao i među onima istoga spola. Ono je preobražena, i od primjesa Erotike kristalizovana ljubav.

Kurt Adelfels.

Susret vesela druga isto je tako mio na putu života, kao susret praznih kola, kad se pješke kamo otputiš.

Goethe.

Oj! blago ti tomu naraštaju,
Gdje brat brata čuva kano svoga,
A sirota ima smilovanja,
A mučenik muci žalovanja.

Fra Grga Martić.

Ne vjeruj novomu prijatelju, doklegod ne pojedoste zajedno mrvicu soli; vrijeme i jedino vrijeme naučit će te, da li ste jedan za drugoga i da li će vam prijateljstvo potrajati.

Goethe.

Siromaštvo će samo prave i pouzdane prijatelje zadržati: tko nije tražio tebe, već nešto drugo, taj će se izgubiti, kad osiromašiš.

Seneca.

Nektar, kojim nas lažni prijatelji omamljuju, tašta je hvala vrlina naših.

La Fontaine.

Najbolji prijatelji vazda su nam oni, koje lagano i pomnjivo biramo, koje u svakom raspoloženju volimo, i koji nam nikad ne dosađuju.

Jeremy Taylor.

Prijateljstvo je jedina stvar na svijetu, čiju korist cijelo čovječanstvo pripoznaje.

Cicero.

Teško tomu usred luga,
Koji nema mila druga;
Al' je teže, kad kog ljubiš,
I kog ljubiš, da izgubiš.

Šenoa.

Ne kazuj ni najboljemu prijateju svoju tajnu, ako se tiče vjernosti, koju sam održati ne umiješ.

Herder.

Tajnu mogu dobro čuvat dva,
Ako za nju jedan samo zna.

Shakespeare.

Prijateljstva iz djetinjstva su najstalnija, najnježnija, najintimnija, kao što je vruće i ono sunašce, što no se odsijeva u čistoj zjenici mladoga bića.

Giuseppe Giusti.

Prijateljstvo je kao čista i neoskvrnjena mjesečina. Tko ne pozna svetu tišinu noći, tko ne ćuti njenu mirnu i duboku raskoš misli, komu nije lagodno i voljko pri duši pod dojmom čarobnoga njenog svjetla!? No svaki put, kad časomična strast zavlada srcem ljudskim poput plamenoga sunca — svaki put tad prijateljstvo stupi u mlađ; — no pravo prijateljstvo umije čekati, jer zna, da će puna i slatka mjesečina opet skoro izaći.

Octave Feuillet.

Ništa ne podržaje tako iskreno i vjerno prijateljstvo, kao kad se zajedno probavi kakova nesreća.

Racine.

Prijateljstvo pravo, vjerno
Starog kova, vječnog traja
Tiho sjaj u zavičaju!
Ako igda ičim
Ja se tobom dičim!

Ivan Trnski.

Prava sreća nije u velikom broju prijatelja, već u njihovu poštenju i srcu.

Jonsen.

Ne uzdaj se mnogo u smrtna i krhka čovjeka, ako ti i jeste drag i koristan; niti se mnogo nad tim žalosti, ako ti se kadšto protivi. Prijatelji se mijenjaju kao vjetar često.

Tomo Kempenski.

Lažnih prijatelja ima dosta, koji su kao ure sunčanice, što no vrijede samo dotle, dok sunce sja.

Jambrišakova.

Dužnost je prijatelja, da umije opraštati. No isto je tako prijateljska dužnost nastojati, da ne ustreba takova praštanja.

Lessing.

Nema ništa opasnijega od brbljave prijateljice. Oprezna neprijateljica još mi je milija.

Brovne.

Vezak, koji često prividnim prijateljstvom srca spaja, postaje ne rjetko zamkom, koja ugušuje tobožnje to pobratimstvo.

Shakespeare.

Nema ništa opasnijega od glupoga prijatelja. Mudar neprijatelj još mi je miliji.

La Fontaine.

Da prijateljstvo ustraje, treba da se temelji na međusobnom štovanju, a štovanja nema bez kreposti.

Cezar Cantù.

Prijateljstvo je apsolutno nužna mazunica gdjekojih ljudi.

Shakespeare.

Dadeš li prijatelju cijelo srce svoje, budi oprezan. Ako ti nije pravim prijateljem, bježat će od tebe kao voda od brijega, čim spazi i najmanju škuljicu u sreći tvojoj. Takov se više i ne vraća k tebi — osim za to, da te do kraja uništi.

Shakespeare.

Tko nije vjeran Bogu svomu, daleko mu kuća od tebe... Kako će držati vjeru prijatelju, ako je ne drži ni Bogu?!

Giuseppe Riva.

Možemo li štovati takova čovjeka, koji budi u sreći, budi u nesreći samac samuje ne mareći, da podijeli s prijateljem jade svoje, ni radosti svoje.

Goethe.

Prijateljsko je srce kao stručak zimzelena, treba još nekoga, da se uzmože uz njega zeleniti i cvasti... Ne nađe li se takovo biće — onda mora poginuti i propasti.

Goethe.

Povjerenje je cemenat u prijateljstvu.

Puškin.

Čovjek se ne može utješiti, ako je prevaren od svojih prijatelja, a zna često naći zadovoljštinu, ako je prevaren od samoga sebe. Isto je tako lako prevariti samoga sebe, a da to oni ne opaze.

Rochefoucauld.

Mislimo kadšto, da drugima godi, kad se s njima družimo, a mi smo im sve to neugodniji, kad opaze naše zlo vladanje... Ne otkrivaj svakomu srca svoga; no s onim, koji je mudar i Boga se boji, raspravljaj što ti je obaviti.

Tomo Kempenski.

Najveće je blago života — zadovoljstvo, najveće imanje — zdravlje, najbolja utjeha — san, a najbolji lijek — pravi prijatelj.

Scheibe.

Hoćeš li da ti netko načini kakovu uslugu, ne zatraži je — za Boga ne — u prijatelja. On će to za cijelo zanemariti, jer zna, da si mu dobar prijatelj, pa mu ne možeš zamjeriti, ako na to i zaboravi.

Saphir.

Je li išta boljeg od drugara,
Kad ti teška tuga srce shara?

Šenoa.

Neprijatelj, koji nam spočitava naše pogrješke, jest kao besplatni kućni učitelj.

Manzoni.

Jedan neprijatelj mnogo, a hiljadu prijatelja malo.

Edhem Mulabdić.

Ne da se tajiti, da je prijateljstvo moćno sredstvo, koje uzgoj u velike unapređuje. Naročito se djevojke (kojih je nježno srce tomu čuvstvu mnogo otvorenije nego u dječaka) mogu tim sredstvom lako privesti dobru.

Fénelon.

Molitva je najbolji prijatelj, a vjera — najvjernija prijateljica.

Ibsen.

Birajte prijatelje, kojih se nikad ne ćete stidjeti morati. Podlost je prijateljovati jedino radi koristi.

Sv. Jeronim.

Ohrabri se, srcem se razberi,
Bog je tebi prijatelj — u vjeri!

Jesenska.

Ima jedno uzvišeno i plemenito prijateljstvo, kad prijatelj prijatelju rado žrtvuje i život svoj; kad je pripravan za njega sve izgubiti u ozbiljnoj igri života . . . Pa i onda, kad se desi, da proigra, on se ne kaje i ne žalosti, jer se tiče — prijatelja. I gubitak još smatra dobitkom, jer je i sam postao boljim i većim žrtvujući se za drugoga. Pa ako je istina, da je lijepa smrt za svetu stvar zbilja više vrijedna od hladna, sebična života, onda ta istina u prvom redu stoji, kad se radi o svetom prijateljstvu, tom najljepšem cvijetu ljudskoga srca.

Mihajlo Tompa.

Nije dosta da samo čitamo, već treba da se sasvim upoznamo s duhom knjige, koju čitamo. Samo onda uzdići će nas i okrijepiti štivo naše. Kakogod imademo mnogo znanaca, a ipak malo prijatelja, tako ima i mnogo knjiga, koje čitamo; ali malo takovih, koje su vrijedne, da se u njih pouzdamo.

Sailer.

Licemjerni prijatelji u nesreći bježe od onoga, koga su pomagali u danima sreće upropastiti.

Sv. Augustin.

Prijateljstvo izvire iz jednaka čuvstvovanja iz zajedničkoga poslovanja, sličnih osjećaja, nazora, uvjerenja, pak iz sličnih dužnosti; ono je upravo neocjenjiva blagodat božja na ovoj kukavnoj zemlji; ono je tvrdi zadružni vez dobrobiti, reda i ljubavi čovječanstva.

Cezar Cantú.

Na cijelom svijetu nema uzvišenijih i blaženijih časova od onih, kad se teškom kušnjom potišteno ljudsko srce opet krepošću prekaljeno na novi život podigne i pravomu prijatelju otkrije.

Jean Paul.

Lažni su prijatelji vampiri, koji ti krv do zadnje kapljice isišu, pa te onda osamljena ostave na putu života, jer im više koristi od tebe nema.

Schiller.

Lažno prijateljstvo slično je zimzelenu, koji troši i kvari zid, uz koji je prionuo; dok pravo prijateljsvo podaje novi život svjema, koji oko njega živu.

Lermontov.

Ljubav domovine i prijateljstvo treba da su svetinje i onomu, koji ih ne okusi, a kamo li više mora ih cijeniti onaj, koji ih je jednoć uživao. *Losponosov.*

Vjerni nas prijatelji pohađaju u sreći samo onda, kad ih zovemo, a u nesreći dolaze i nepozvani.

Theophrastus.

Pravo je prijateljstvo samo od dobra i plemenita srca; temelj mu je krepost, a plod međusobna pomoć i prijazan. Život životu je prijateljstvo, i blago je našao, tko je prijatelja našao to jest onakova prijatelja, koji je i vlastitom štetom prijatelju na pomoć, koji nas jači, savjetuje, brani i istinu nam kaže, koji će nas lijepo savjetovati i primjerom nam prednjačiti, da se iz mrtvila probudimo i na svako dobro ojunačimo.

Cezar Cantù.

Mržnja je naravna posljedica izdajničkomu prijateljstvu.

Molière.

IX. Život. — Rad.

Život teče kao r'jeka
Do utoka svog u more,
Ne uv'jeke ravnim poljem,
Korito mu put sijeće
I kroz šume i kroz gore.

Preradović.

U jednoličnom tihom i običnom tijeku života taji se veliko milinje — i čovjek se pušta tome milinju s nasladom Ako ne ište ništa od današnjega dana, ne misli na sutrašnji, i ne spominje ništa od jučerašnjeg.

Turgenjev.

Znate li tko je ona lijepa, oličena i nakićena dama, što na tako često susreće na putu života ljudskoga? To vam je licemjernost, a teško onomu, tko joj vjeruje, tko njoj za volju izgubi snagu svoga uvjerenja, tko njenu krinku navlači na pošten obraz svoj! *Kurt Adelfels.*

Premda morskom lađom upravlja kormilar i mornari, ipak joj sretan put zavisi o vjetru, valovima, suncu, magli i oblacima, pak o sakritim rtovima, pješčanim naslagama i o drugim nepogodama, a isto je tako i s barkom ljudskoga života na oceanu bitisanja. I tu je kormilar — duh, koji teži za lukom sreće, i tu su mornari — ljudska snaga, koja neprestano posluje i radi, a ipak ti nikada ne će dospjeti životna barka u luku sreće, budu li ti nepogodne ine prilike naravi i društva ljudskoga, u koje i nehotice zapaneš!

Vrchlicky.

O prijatelju moj, ne srdi se zato na me,
Što ti trijeznom riječi mutim vedre dane:
Nije praznik, dragi moj, života kratki san
Već je to ozbiljni djelatnik-dan!

S. Gregorčić.

Ponajprije treba da usavršimo dušu našu, ako želimo, da postignemo sretan život. Svestrano obrazovan čovjek zadovoljan je i onda, kad mu se neumitne prilike nemilice protive, on nalazi ljepote života u samom sebi, u vlastitom srcu, u znanju svom, u značaju svom.

Spinozza.

Nek ti je život učena knjiga prâva,
Krepost što pisa, složi, u pero kaza.
A na — posljednjoj strani nek sja se slava!

Béranger.

Od shvaćanja poziva životu ljudskom kao nečega velikoga, znamenitog i dragocjenog potječe ona ozbiljnost duha i srca ljudskoga, ono svetačko čuvstvo, koje mudraca prati pače i u momentima najljepše dokolice. Taj uzvišeni osjećaj moralni je genije ljudskoga roda, kerubin s ognjenim mačem, koji niskim težnjama sprečava put do srca.

Kurt Adelfels.

Strogi princip istine vazda je najbolji kompas na moru života ljudskoga.

Aranyi.

Svi smo ljudi u životu taki,
Nij' nam pravo ono što imamo,
U nebesa molbe šalje svaki,
Bez prestanka novih želja znamo.
Da Jupiter svakom dade pravu
I sam svoju razbio bi glavu.

La Fontaine.

Evo, za što je vrijedno živjeti! Je li ti pošlo za rukom, da učiniš ono, što si poželio, a osobito, da uspiješ u onom, što ti se isprva činilo nemogućim, a ti se onda nauživaj dušo — do samoga dna užitka!

Turgenjev.

S fizijološke je strane život ljudski neprestani proces izgaranja, u kojem jedni dijelovi propadaju, da se drugima naknade.

Kurt Adelfels.

Htjeti i nastojati — evo to znači živjeti. Temelj je svemu htijenju potreba, nužda, a neprestano nastojanje slično je neugasivoj žeđi. Kad nemamo više nikakvih težnja — spopane nas praznina -- dosada . . . . Ona je strašna . . . Najposlije nam na licu crta grozno očajanje. Dosada je gora od gladi, jer je i duh naš nezasitniji od želuca našega.

Schopenhauer.

Život sam po sebi nije nikakvo zlo; nego je zlo, zao život.

Diogenes.

Ah, nije život ljudski drugo,
Neg' smućeno jedno more,
Neg' plav jedna, koju dugo
Biju vali kano gore! . . .

Gundulić.

Ako mi želimo uzgajati mladež za život, koji je čeka, valja nam u njoj prije svega ukrijepiti sposobnost za trud, za rad, potaknuti i njegovati u njoj energiju. Pesimistička predrasuda proti slobodne volje znači upravo organički zla volja. Nemogućnost zlo činiti uzima čovjeku mogućnost da dobro čini.

Prof. Lavisse.

Cijeli je naš život kao nikad nepovraćeni rođendan vječnosti, koji za to treba to svečanije i radosnije proslaviti.

Jean Paul.

Kad gorkosti našega života ne bi imale veliku, svetu svrhu, mi ne bismo znali, kako da utješimo jadno svoje srce. Svuda trn do trna, i u magli uzburkana vijeka jedva da nam kad sine sunce radosti, da nam rasplamti svetu nadu blažena života. Nego ma kako nam bilo u ovoj suznoj dolini, život nam je drag i mio.

Cesare Cantù.

Pune trnja nać' ćeš pute,
A kraj puta vrebaju ti
Zasjednice zmije ljute.

Šenoa.

Život ljudski i fama vazda su u zavadi. Kako i ne bi? Ova društvena sablazan najviše napada na one, koji se je najviše boje. Pusti je da ćereta, da naklapa, pa je susretaj s osmjehom na ustima, i bit će ti život dvostruko ugodan.

Mackalay.

Nužda i dosada dvije su Laokoonove zmije, koje neprestance napadaju na ljudski život. Ne dajmo se, da nas u borbi uguše.

Tommasini.

Život ljudski obilježen je znakom krsta; njegova bitnost nije van tajni bol, a slasti su tako rijetke, da srećom zovemo samo ono, kad nema bolova.

Tolstoj.

Samo onoga nije život prevario, tko o njemu mnogo ne razmišlja, tko ne ištući ništa od njega rado prima njegove darove. Koračajte naprijed, dokle možete, a kad vam stanu koljena klecati, stanite i gledajte mirno na one, koji prolaze bez prijezira bez zavisti. Ne će ni oni dugo, ni daleko. *Lermontov.*

Niti je život san, niti je snivanje život; jer život i san, pak san i život, to su su samo pólovi bitisanja.

Leop. Moltke.

Život je ljudski spavanje, ljubav je u tom spavanju san, a samo je onaj živio, koji je ljubio.

Alfred de Musset.

Na putu našega života ima s obje strane toliko klupica za odmor, da se zaista čudim, ako se tko umori.

Jean Paul.

Škola života ne poznaje praznika. *Woodstock.*

Jedna generacija umire za drugom u životu našem, ali vrijedna i štedna domaćica, majka priroda, vazda kroji nove haljine za pomladak svoj od haljina istrošenih od starije djece svoje. U domu, gdje ima mnogo djece, vazda je tako. *Ed. Stern.*

U željezničkom vozu života baš je tako kao u pravoj željeznici. Što ravnije teče, to brža vožnja; uzvisitosti tla i bregovi to su poteškoće. I u ljudskom životu ima mnogo Semeringa, preko kojih se mučno prelazi, i tu ima mnogo tamnih tunela i prodora, i tu mnogi krivi put zaklanja pravu stazu. *Saphir.*

Život, umiranje, neizmjernost — evo to je trozvuk ljudske prolaznosti. *Jean Paul.*

Život je planina s dva obronka. Kad se uspneš na prvi u samom cvijetu, i suncem obasjan, onda s vrha vidiš drugi, koji vodi uvalama. O mladići, uživajte vedrinu, ali nastojte, da se uspnete na vrh zadovoljni sami sobom s tvrdom vjerom u grudima, da je tamo iza onoga maglovitog obronka carstvo besmrtnih nada.

Cesare Cantù.

Usnuh i snilo mi se, da je život ljepota — naslada; no probudih se i opazih, da život nije nego dužnost. *Kant.*

Vrijeme je život. Tko pametno umije upotrebiti vrijeme, proživi svaki dan mali život . . . Čovjek se smije, veseli, plače i žalosti, misli i ljubi; — eto to ti je život. *Dostojevski.*

Ima ljudi, koji svu nepostojanost i sve neprilike života ljudskoga ne pripisuju općemu uređenju ljudske naravi, već Bog zna kakovim slabostima pojedinca, pa o njima onda kojekako mudruju: jedne oplakuju, drugima se rugaju, a treće ća preziru, a što najčešće biva, proklinju sebe i udes svoj. Samo je onaj pravo shvatio život ljudski, koji umije sam sobom da vlada.

Spinozza.

Šta ćete? Takov je život ljudski! Zla nas djela obično prežive, dok dobra budu često s nama pokopana.

Shakespeare.

Ovaj svijet vasioni
Tvornica je božjeg čuda,
Gdje strojeve m'jena goni
Bez napora i bez truda

Mirza Safvet.

Život je ljudski smjesa od suza i posmjeha. Blaženi oni, koji siju smiješak, a jadnik svak, koji suzama poljeva putove bližnjih svojih.

Guidi.

Radujte se životu! Uživajte, koliko god možete u svakom času svoga života; ali ne zaboravite, da bez umjerenosti i najnaravnije težnje naše budu vrelom bola i napitkom smrtonosna otrova.

Wieland.

Kao što nam se na glatkoj površini vode sve ono, što je okružuje, stalnim čini, tako i u životu našem, dok ga ništa ne uzburka; ali neka pane u njega samo jedna kapljica tuge, onda već mislimo, da se sve giblje.

Josip br. Eötvös.

Imaj povjerenje u samoga sebe, pa ćeš umjeti živjeti.

Goethe.

Pazi ponos, — pazi
Svoje vedro čelo:
Al' dok živiš — živi
Slobodno i smjelo!

Živi! . . . jer jedan put
Živimo ovamo,
A brzo ka' lišće
S gore opadamo.

Sundečić.

Život je vesela igra onima, koji misle, a tragedija, onima, koji ćute.

Tennyson.

Lakomišljenost je plivaći pâs za velerijeku života.

Börne.

Život je sladak; ali prolazan kao kratkotrajni proljetni cvijetak. On krije mnogu radost, ali je ova nalik na šare jutarnjega neba, kojih isto tako hitro nestaje, kako su hitro sinule pred ushićenim okom našim. Samo ono, što stvaramo, što radimo za druge, ima trajnu vrijednost, te nas usrećuje.

Dr. Tihamer.

Ako hoćeš, da zbilja budeš koristan ljudma i da im produžiš život, a ti nađi način, kako bi brojem i snagom umnožao njihove osjećaje i njihov rad. Tako ćeš u istinu povećati život ljudski ispunivši one silne praznine vremena, u kojima naše biće traje, a ne živi, i moći ćeš s ponosom reći, da si ga produžio.

Leopardi.

Život ima dvostruku vrijednost za čovjeka, koji štuje dužnosti svoje. Ne samo, da smo neopisivo sretni poslije ovršena lijepa djela, već smo za to još i nagrađeni uživajući u mislima, da smo ga ovršili vjerno i s anatomičnom savjesnošću.

Thiers.

Nije naš život kratak, već ga mi skraćujemo; mi nijesmo njime sirotinjski nadareni, već ga naprotiv raskošno trošimo. Onomu, koji svoj život korisno upotrebljava, ne može on da bude, nego dug.

Seneca.

Naš život na ovome svijetu sličan je radnomu danu nadničarevu. Kako je kratak taj dan života za pojedinca, a mi smo ipak često tako lijeni radnici. Međutim rad je života zlatan, plaća je velika, a gospodar je oštar.

Jarphon.

Što je rad? Ogromni lanac ustrajnosti i mukotrpnosti, cjepidlačenja, neuspjeha, razočaranja i muke. Samo onaj radi, koji ustraje do kraja.

Baccini.

Rad je divan začin života. On nam rastjera dosadu, koja čovjeka često više muči od bijede.

Kurt Adelfels.

Rad je melem ljudske krvi,
Rad je izvor kreposti.

Herder.

U današnji dan još je posao pepeljuga ljudskoga društva; ali se nadajmo, da će mu budućnost pripoznati onu vrijednost, koja mu po pravici i po razumu pripada.

Kurt Adelfels.

Hoćeš li, da očuvaš zdravlje, vježbaj prije svega radom sile tjelesne. Ljenčina nikad nije zdrav i sretan. Rad jača mišice i unapređuje tijelo. Kao što besposlena mašina za'rđa i sva se pokvari, tako se pokvari mašina tjelesnoga organizma besposlena čovjeka.

Reclam.

Rad čini čovjeka dobroćudnim, on ga moralno pripitomi.

Zola.

Rad je nužda, bez koje čovjek strada, ali nikad rad sam po sebi nije krepost.

Tolstoj.

Ozbiljan nas posao najposlije ipak opet izmiri sa životom.

Jean Paul.

Radit hoću, radit hoću,
Da me očaj taj ne svlada!

Tennyson.

Glavno je, da radimo. Posao nam ne daje samo sredstva za život, on nam daje i jedinu njegovu vrijednost.

Saphir.

Ljudi i bogovi srde na čovjeka onog se l'jenog.
Što u neradu provodi žiće nalik na trute,
Koji ljenčareći žive o muci marljivih pčela!

Hesiod.

Tko radi, taj slatko spava, makar i uz kratku večericu.

Salomo.

Najveća je tjelesna naslada počinak poslije rada. To je jedino tjelesno uživanje, koje u nas ne ostavlja taloga ogavnosti.

Kant.

Što je viša kultura, to časniji biva rad, dok ga surovi puci kao robovanje preziru.

Roscher.

Rad nam povisuje slasti počinka i uživanje dokolice slatke.

Kurt Adelfels.

Što se trudom svladat ne da? . . .
Što se skladom ne da stići? . . .
Trudom, skladom — i planinu
Moć je svladat, moć je dići . . .
Tko za posa' ne prianja,
I Bog slabo pomaže mu;
A bez sklada — kraj rada
Napredak je spor u svemu . . .

Sundečić.

Imanje je blago, a rad je ključ, koji vodi do toga blaga.

Silvio Pellico.

Slatko li spava umor — pa i na granitu
Dok je ljenčini tvrdo i na perinama

Shakespeare.

Po tom, što tko radi, a ne po tome, što tko znade, treba da se cijeni.

Dr. Arnold.

Produktivni — cijelomu čovječanstvu korisni rad napunjuje čovjeka uzvišenim čuvstvom modernoga zadovoljstva. Nije li dužnost svjema nama, koji uživamo plodove rada naših bližnjih od prijašnjih generacija, da mi s naše strane pomažemo društvu ljudskom pri gradnji goleme zgrade — kulture?!

Kurt Adelfels.

Treba nam se nadimit dimova,
Dok se ognja ogrijemo sjajna.

Fra Grga Martić.

Svaki stalež ima neizmjernih daljina i nepoznatih rudnika.

Svaki udarac motikom, svaki dan radnje, otkriva nam sakriveno blago.

Pavao Mantegazza.

Pa čekali te jadi,
Pa rasto putem trn,
Moj brajne, radi, radi,
Bud sv'jetal dan ili crn.

Ti dodaj zrno svoje
Za velik ljudski rod,
I dat će djelo tvoje
Blagotvor, sretan rod.

Šenoa

X. Sreća. — Sudbina.

Vele ljudi: nema ovdje sreće,
Ako ima, ne dostiže svima.
Ima sreće, al ne iste svima!
A svi ljudi jednovrsno traže,
Svaki želi bogatstvo i časti!
Ima sreće u radnji i trudu,
Ima sreće svuda, kudgod gledaš,
Samo nema, gdje je naći ne znaš.

Preradović.

Čista, idejalna sreća ima još i tu prednost, da djeluje trajno u slatkim uspomenama, da smo je uživali, da bijasmo sretni.

Aleksander Dumas.

Tko odviše i vazdan misli na svoju sreću, postat će sebičan, a ujedno i nesretan. Djeca su sretna, jer ne misle na sreću, a starci su nesretni, jer na nju odviše misle.

Dostojevski.

Ne gradi sreće svoje na materijalnom dobru svijeta. Nije baš ni ono na odmet, ama ne daj mu, da te zaplijeni; neka ti ono ima dekorativnu, nipošto pak arhitektonsku vrijednost, kad gradiš doživotnu sreću svoju.

Kurt Adelfels.

Osjećaji najveće sreće potraju samo na časove. Takovih je časova u životu ljudskom veoma — malo.

V. Hugo.

Nije sreća tam u sv'jetu.
Tu je traže samo lude.
U tebi je ona samom,
Vazda ćeš je naći tude.

Schiller.

Mala je to zasluga biti dobar i krepostan među dobrima. Teško je pak ostati na pravom putu među ljudima, koji udaraju krivim putem i nastoje, da i tebe onamo povuku; a tko ga se ipak drži, taj je veliku zaslugu stekao pred Bogom! S toga valja više srećom, nego li nesrećom smatrati onu priliku, koju nam Bog daje, da mu vanrednim načinom ugodimo. *De Amicis.*

Staro je i neoborivo prokletstvo, da često one najlakše unesrećujemo, koje najviše ljubimo.

Ouida.

Zvijezde su simboli sreće ljudske. Sve, što je nebesko, odaljeno nam je, a što je zemaljsko, sve je tek prividno.

Huie.

Sreća je magično ličilo. Ništa toliko ne pomlađuje i ne poljepšava lice naše kao ta čarobnica.

Dumas.

Ah sretan li je! al što će glupaku sreća?
Ako i s neba gotova kaša curi,
On žlice naći ne će,
Da pojest je se žuri.

Goethe.

I mir je neka vrsta sreće, ako je to mir odmora, koji teško čekamo, koji s veseljem nađemo; ali mir nije sreća, ako je on jedini naš posao. *Börne.*

Može l' ta sreća, što se tako zove,
Iz ljudi stvoriti ljude nove?
Njihove gadne podčiniti strasti
Pod uma oblasti?

Ako to sreći u oblasti nije,
Onda pravo ima što s' od ljudi krije,
I što se nigda podignuti ne da
Onom, tko je gleda.

Ljubomir Nenadović.

Srce je naše slabo. Je li sretno, onda čezne za drugim srcem, da s njime podijeli sreću svoju; je li nesretno, traži opet kod drugih uporište, kako ne bi klonulo i propalo. *Chateaubriand.*

Mnogo sreće za čovjeka nije.
Nit je može čovjek uživati,
Nit je može jadan podnositi;
Već il' mora sreća da popusti;
Ili mora čovjek da poludi.

Luka Botić.

U sreći nema sjutrašnjega dana, u nje nema jučerašnjega; ona ne spominje prošlosti, ne misli na budućnost; njezino je ono, što je sada, i to ne u dnevu, već u — trenutku. *Turgenjev.*

Vjeruj, brate! Bog sreće najviše
Određuje za onog čovjeka,
Koj pred pragom najstrpljivije čeka.

Vraz.

Ova zemlja nije zato, da na njoj uživamo nepomućenu sreću. Mi je ne bismo ni podnijeti mogli. Sunce nikad krasnije ne sjaji, nikad mu se punije ne radujemo, već poslije tamne, oblačine i burne noći. Tako i duša ljudska, koja na oko prosijeva, nikad ne odaje takovo blaženstvo kao onda, kad je orošena suzama. *Börne.*

Koliko ćeš puta čuti, da je nemoguće sretnim biti na tom svijetu. To je jedna od onih mnogih gluposti, koje ljudi prenose od naraštaja do naraštaja, a da nikad o njoj ne razmišljaju. Sreća je češće plod naših zasluga, našega rada, nego li čedo slučaja; nju valja izvojštiti kao što i svako drugo dobro i ljepotu svjetsku.

Mantegazza.

Sreća rado dolazi,
Kad najvećma stradaš,
Sreća ume doći,
Kad joj se ne nadaš.
Ne treba je moliti,
Ni za skute vući,
Onda se baš omakne,
A čovjek se pruči.

Zmaj Jovan Jovanović.

Ljudi su nesretni po tom, što ne umiju mirno uživati ono, što imaju, nego sveđ žele više od onoga, što im je dano. *Tolstoj.*

Kad te sreća hoće da nadari; pogleda te najprije prijetećim okom. *Shakespeare.*

Pravi put k sreći kazuje plemenita dobrotvornost, ne gledajući na zahvalnost, i uzvišena nauka, ne gledajući na korist. *Mme de Staël.*

Struja ljudskih prilika neprestance se mijenja. Uhvatiš li zgodnu struju, odvest će te k sreći, ne uhvatiš li je, onda se diljem svega života jadan vereš kroz grebene, rtove i pećine različnih nepogoda; tad se bijednik zaman mučiš, da dospiješ na površinu sreće, jer te val za valom potiskuje u dubine očaja. *Shakespeare.*

Gore mu je, tko je u nesreći sam!
A i sretan nije, tko sreću uživa sam!
Imaš li brate mnogo od neba,
Od brata ti se odvratit ne treba,
Plemenita duša sama boli svoje taži,
Ali u sreći vazda si druga traži . . .

S. Gregorčić.

Prava sreća iznenada dođe! *Preradović.*

Dugo izgledana malo ne izgubljena sreća, tim je onda slađa, dublja, trajnija i čišća. *Spielhagen.*

Nesreća je najskuplje plaćeni učitelj. *Weber.*

Ljudska volja, ljudska sreća! *Schiller.*

O sreći ima toliko različnih nazora, koliko ima različnih ljudi. Ni dva nijesu istovijetna; kao što ni dva listića ni dva zrna pijeska nijesu jednaka.

Shakespeare.

Brzo i lako možeš sretnim postati; — ako preduzmeš sebi, da učiniš druge sretnima. *Guarini.*

Kolo od sreće u okoli
Vrteći se ne prestaje.
Tko bi gori, eto je doli,
A tko doli, gori ustaje.

Gundulić.

U sreći je kao i na moru: plima i osjeka.

V. Hugo.

Svjet razuma počitujte,
Da poznate sreće cv'jet.
Tek je ondje prava sreća,
Gdje s' gluposti ruši splet.

J. S. Popović.

Sreća nije laka stvar; jer je sami rijetko kad nalazimo u nama, a još rjeđe izvan nas. *Byron.*

Nitko nije zadovoljan sa srećom svojom, ali ni nezadovoljan sa svojim »esprit-om.« *Desbrouilières.*

Sreća je nestalna, prevrće s' i skače;
Fortuna i oluj jedno isto znače.

Lj. P. Nenadović.

Sreća je maćuha kreposti. *Dostojevski.*

Polako, polako, ljubimče sreće,
Jer na svijetu mijena vlada;
Ni tvoja dugo trajati ne će,
Svijet je zgrada šarenih nada.

Mirza Safvet.

Od junačke glave nije sreća daleko.

Narodna riječ.

Tko je ljubimac sreće, taj je i ljubimac ljudi.

Wengerhof.

Nikad čovjek nije sretniji, već u izvršivanju darova od Boga mu darovanih. *Brodzinski.*

Svakomu je smrtniku dosudio Bog čas, kad će se sastati sa srećom svojom. Treba samo čekati.

Gjalski.

Tko je najsretniji? Onaj, koji umije da cijeni tuđe zasluge i koji se veseli tuđoj sreći kao vlastitoj. *Bracco.*

Jer za srećom pravom istom onaj vene,
Tko joj suzu vidje, kad ga j' ostavila!

Silvije Str. Kranjčević.

Sreća je elastično brisalo, koje nam štokakve predsude uništuje. *Madame de Sevigné.*

Ako ćeš da sretno živiš, uzmi za uzor dvoje: pametnijega u vladanju, a siromašnijega u življenju.

Hadisi-šerif.

Što su više i sjajnije sfere, na koje sudbina čovjeka postavlja, to više bude osamljen, to je ledeniji uzduh, koji oko njega struji . . . I vršike visokih bregova sjaje se i svjetlucaju prekrasno iz daleka, no popneš li se na njih, tada je oko tebe sam snijeg i led, komu tek jutarnje ili večernje rumenilo daje varavi neki ružični sjaj. Poželiš li zelenila ruža i mirte, valja ti sići u mirnu dolinu, bez sjaja.

Byron.

Bez borbe i samozataje nema života, pa ni najsretnijega. Upravo time sebi gradimo pravu i jedinu sreću, što nas borba i prijegor čine neodvisnima od naše sudbine.

W. v. Humboldt.

U koga ima dosta snage, da se uhvati u koštac sa sudbinom svojom, taj je kao kralj među običnim ljudma. Sa sudbinom? Da, sa svim onim protivštinama u ljudskom životu, gdje treba strogo vladati sam nad sobom, dok ih pobijediš, da protiv njih podigneš barikade čvrstih načela, da svim neprilikama junački prkosiš — odlučnom samozatajom i čeličnom voljom. Eto to ti je ta sudbina i ništa drugo.

Venzel Sternau.

Sudbina nam zastire život ljudski tamnim zatvorom noći. Tek za dva tri najbliža koraka dade nam baklju u ruke, da se ne bismo prepali od jazova i od mučna daleka puta budućnosti.

Jean Paul.

Kano da je aveti bičem gone, kasaju konji vremena pred lakim kolima sudbine naše kroz život ljudski. A što mi? Na nama je da držimo uzde, da skrećemo brza kolica sad na desno preko kamenja, sad na lijevo preko ponora. Kuda nas vozi? A tko bi znao? — Tà jedva znamo, otkle su došla.

Goethe.

Tko rad nije da podlegne
Zla udesa zlosti:
Taj s pameti nek ne skida
Nikad čovječnosti . . .
Čovjek j' rođen, da se s b'jedam'
U životu bori.

Bori li se? . . . najsvetiju
Ljudsku dužnost tvori;
I što više odol'jeva,
Kad ga udes davi:
Tijem više iznosi se
Kao čovjek pravi.

Sundečić.

Sudbina može čovjeka posaditi i u zlatna kola, ali ako ih ne umije goniti, ne će ih ni s mjesta maknuti.

Hadisi-šerif.

Tko se tužaka, da ga je sudbina poput lopte amo tamo bacala, taj ujedno priznaje, da je vrlo laka roba.

Sienkiewicz.

Razum nam je oklopom, koji nas brani od dušmanskih udaraca sudbine. Njime joj pomažemo, ako ne vazda, ali bar često parirati. Dakako da često biva, te nam okrutna kob trgne iz ruke štit razuma, te nam zvono duha pukne, pa ne zvuči više čisto i zvonko, i potamni nam sunce misli. Snažan duh ne smije da sve to dopusti, pa ako ga i nesreća savije, ali ga nikada ne smije sasvim oboriti. *Kurt Adelfels.*

Sudba u svačem čovjeka svlada,
Ona svačime na zemlji vlada;
Od nje se nitko ne može skriti,
Štogoder biva, to mora biti.

Nenadović.

Ono, što praznovjerje pripisuje utjecanju demona, a polufilozof pripisuje sudbini, jedno je isto. Samo pravi čovjek ne vjeruje ni u jedno ni u drugo, već krivi sebe samoga, kad se tomu razlog desi. *Venzel Sternau.*

Čovjek vidi samo kolo od sudbine-preslice, a preslice same ne vidi; za to i kaže: Zar ne vidite vječni isprazni tijek života?

Jean Paul.

Ono što ljudi obično sudbinom zovu, nije drugo, već gluposti, što ih sami porade. *Shakespeare.*

Kada drugi klonu pod pritiskom teške sudbine, onda se mi čudimo, kako u njih nema veće snage, da joj se junački opru. A kad nas stigne sličan udarac — e, onda dakako i mi malodušno padamo.

Mavro Jókai.

Sudbino, svi smo u tvojoj vlasti,
A ti po vječnom zakonu vladaš;
Imena razna daju ti ljudi,
I uz njih razne daju ti ćudi.

Nenadović.

Oh, ubogi čovjek! On vazda zavezanim očima stoji pred tvojim mačem, neponjatna sudbino! Kada ti trgneš mač iz korica, i njime zamahneš, bijednik se čovjek onda još naslađuje mahanjem tvojim, što je tik pred udarcem. *Jean Paul.*

Život ljudski igra je na šahu sa sudbinom. Često smišljamo i promišljamo najumnije osnove, a one se raspanu u ništa, dok drugiput vrlo plitke operacije sjajno uspiju. To je za to tako, jer čovjek o faktorima sreće svoje ne može da vodi računa, barem ne vazda i ne potpuno. *S. Radhakrishnan.*

Nikoja kob, koja čovjeka stigne, nije sama po sebi zla; samo je čovjek često odviše zao za sudbinu svoju. *Zschokke.*

Evo vam kipa sudbine! Dvoglavi orijaš, u jednoj nu ruci kalež radosti ovjenčan ružama, u drugoj zmiama ovijen otrovni vijenac ljudske bijede sa žalcem mrti u otrovu.

Ibni Jemin.

Znamo, ljudi, što nam knjige kažu,
Da sudbina, štono sv'jetom kreće,
Svakom suče konce na klubašce,
I kad kon se namota klubašce,
Tada mu se konci dokončaju.

Fra Grga Martić.

XI. Znanje.

Od sviju nauka, vještina i znanja,
Samo jedno ima ispod ovog neba,
Što učit i radit' sve površno treba:
A ta je nauka vještina plivanja.

Lj. P. Nenadović.

Umnik odgoneta zavijenu stazu povjesti, a i duh vremena — duh sadašnjosti prišaptava mu svoje ispovijesti. O kako je njemu lako prepoznati tajne nutarnje pobude ljudskih djela, kako mu je lako pogledati u srce ljudsko!

Strafforello.

Znanje nam plemeni, uzvisuje i pročišćuje srce naše, volju našu. Istina je: plemenito, čisto srce i jaka volja mogu da se nađu i u surova divljaka; ali je još veća istina, da samo znanje, umna obrazovanost može da dovede čovjeka do najviših stepenica moralnoga savršenstva.

Dostojevski.

Ugled i poštovanje čovjeka najviše odvisi od stupnja njegove obrazovanosti, a ne od zanimanja njegova, od službe ili časti, i što je koji više obrazovan, to će više u svijetu i cijenjen i gledan biti, a po tome je i napredniji u vršenju svojih zvaničnih poslova, a to mu većinom i put krči do dostojnije i samostalnije eksistencije, bio on u kojem mu drago staležu.

Ivan Filipović.

Znanje nije vazda pouzdana firma za bogatstvo duha. Čudnovato je, koliko znanja gdjekoji čovjek iznosi, da pokaže, kako je bedast. *Hamerling.*

Znanje nas čuva od velike neprijateljice — dosade, koja bi nas vodila do opačina, strasti i inih neurednosti. Život pun znanja — život je pun harmonije, pun niza blaženstva; jer stoji na visini, odakle se vidi na daleko i kuda ne dopire profana običnost ljudskih stvorova. *Kurt Adelfels.*

Znanje je ogroman kup ključeva, koji međutim još ni iz daleka ne otvora sve ključanice. Samo je veleum onaj, koji pristaje u sve *W. Menzel.*

Nije sirota, tko je bez roditelja, nego tko znanja nema. *Hadisi-šerif.*

Neukost škodi u dvojakom smjeru. Prvo, što se neuk čovjek ne može dovinuti čistih moralnih načela, ne može jasno shvatiti uzvišeni poziv žića ljudskoga. Nadalje se neukost škodljivo doima duha ljudskoga, jer ona čini, te ljudstvo ne napreduje, ne povodi se za novovjekim izumima, za načinom života u svijetu, kakav se desi u drugojačijim prilikama, nego kako no prirječje kaže: «gradi kotac, kao što i otac.« *Ljuboje Dlustuš.*

Dižite škole,
Djeca vas mole!
Jer ima l' gorega srama i stida.
Neg svomu čedu ne dati vida?
Jer evo svjetlost sv'jetu se sprema,
A vaš da porod očiju nema!

Zmaj Jovanović.

Koji je čovjek obrazovan? Pravo je obrazovan onaj, u koga je solidno znanje o svijetu i životu u njemu, o naravi, povjesti, literaturi i o pitanjima sadašnjosti, za tim u koga je dobar ukus za sve, što je lijepo u prirodi i umjetnosti, u koga su dobra načela, čelik-značaj uz čovjekoljubivu ćut i krasno srce; nadalje u koga ima svakojakih vještina, kao n. pr. crtanje, slikanje, i najposlije, tko se umije otmeno ponašati.

Kurt Adelfels.

Nema boljega druga od znanja, a gorega od neznanja. *Iz perzijske književnosti.*

Najveću pak moć osigurat će nauka, osigurat će nam znanje. Bez temeljita i opsežna znanja nijesmo vrsni pravo ni razumjeti svoje uzgojne struke, dakle ni svojoj dužnosti zadovoljiti; bez solidne, temeljite obrazovanosti ne možemo steći poštovanja, nijesmo svoji, neodvisni, već ćemo vazda biti igračkom i oruđem u tuđim rukama, neuka masa, gomila ništica, kojima vrijednost određuje znamenka, kakva im se na čelo stavi.

Ljuboje Dlustuš.

❋

»Nagni se, kad hoćeš visoko da skočiš!«
Junak ti se smije, kad mu tako zboriš.

Lj. P. Nenadović.

Kad čovjek u zabavi živi, pa je sad ovdje, sad ondje, onda ne može do temeljita znanja; onda mnoga misao ostane u svom zametku i slaba kao sunčani trak u zimnje doba. S mislima je kao i s valovima. Kod silne poplave misli dobivamo samo sliku općenoga gibanja, a pojedini valovi i njihova individualnost za nas su izgubljeni; no pogledamo li na mirno jezero, naslađivat ćemo se ljepotom svakog i najmanjega vala, radovat ćemo se njegovoj pojavi i nestanju, a slika će nam se njihova ucijepiti u maštu kao pojedina valjano razmišljena misao, što se slegne u pamet.

Neruda.

Čovjek može mudar biti bez gizde, a da mu nitko ne zavidi.

Sen. Epist. 103.

Poslije kreposti i zdravlja najdragocjenije što imamo na svijetu, jest znanje. A opet ništa lakše nego doći do njega: treba samo hotjeti i gospodariti znati s vremenom, koje i onako neumoljivo naprijed hrli ne čekajući nikoga.

Goethe.

❋

Kao što se magnetska sila pojačava sve težim vješanjem predmeta, tako je i duhu našemu teret znanja to lakši, što ga više ima.

M. Meizel.

Škola se u istinu pričinja djetetu uredbom, gdje ga uče onomu, čega nitko ne pojmi, gdje ga ponajviše sile, da govori ne u svom narječju, nego u tuđem jeziku, gdje učitelj ponajviše vidi u učenicima prirođene svoje neprijatelje, po svojoj i po zlobi njihovih roditelja, koji ne će da nauče ono, što je on sam naučio, i gdje učenici obratno gledaju na učitelja kao na neprijatelja, koji ih samo po svojoj zlobi sili, da uče tako teške stvari.

Tolstoj.

Više vrijedi znanje, nego imanje, jer imanje treba čuvati, a znanje čuva čovjeka.

Hadisi-šerif.

❋

Napredak je neprekidno poboljšanje, usavršivanje, povećavanje i umnožavanje svega znanja, što ga ima.

Ada Negri.

Tko svojim znanjem samo drugima, a sebi samomu nikada ne koristi, taj poput slijepca svojom bakljom drugima svjetlost nosi; dok sam u vječnom mraku koraca.

Herder.

Ne kaži sve, što znaš;
Al znaj, sve što kazuješ.

Nar. riječ.

Čovjek samo dotle ostaje mudar, dok ispituje mudrost. Čim misli, da ju je našao, postaje — neznalicom.

Talmud.

S knjigama valja postupati kao i s ljudima. Izbor je najteži. Izaberi samo najbolje, ispituj ih, proučavaj ih pomno i marljivo . . . Bolje neka ih je manje na broju, ali neka su vrijedne.

Rochefoucauld.

Nije dosta stjecati znanje, već ga valja i upotrebljavati.

Cic. Finibus I. 1.

Na putu obrazovanosti ne lomi se vrat.

Bustija.

Pametan je čovjek pola prijatelja.

Bustija.

Velika je istina, da mnoge zablude u znanostima dolaze od toga, što se u mišljenju služimo medijem jezika. Jezik ne priliči samo kolima za saobraćaj, on je reći bi papirnat novac, koji nam u mišljenju služi mjesto pravih predočaba, da tako olakšamo taj proces. Riječi i pojmovi često se ne podudaraju, a odatle tolike zablude u kombinacijama.

Spinozza.

Slavno je steći znanje umrlo,
No to znanje koliko je?
Jer još, da se svud prostrlo,
Ne bi znalo ni sv'jet što je.
A sv'jet što je najposlije?
Stvar, ka svak čas jest i nije.

Ignjatije Gjorgjić.

Neukost učini repom onoga, čiji su preći bili glava, a nauka učini glavom svakoga, čiji su preći bili rep.

Ebu-l-esved.

Najoštrija je sablja pero u ruci vrijedna pisca.

Harzemija.

Nauk je za me najradikalniji lijek proti svjema bolima života. Nikad ne očutih jada muka, koju jedna ura uz dobru knjigu ne bi razpršila. Dobre knjige najbolji su nam prijatelji, najmudriji savjetnici.

Montesquieu.

Onom čarobnom šipkom, što se zove znanje, pretvaramo kamenje u zlato, izbijamo iz kamena živi napitak izvor-vode; jer svaka stvar, kad je gledamo pri vidjelici spoznaje, postaje dragim kamenom, kao što se pod sjajnim tracima jutarnjega sunca i sive rosne kapljice pretvaraju u blistave rubine. *Kurt Adelfels.*

Veličinu u znanju, prijateljstvo u istini, spas u strpljivosti, bogatstvo u štednji, zadovoljstvo u nenavidnosti, blagodat u darežljivosti, mir i spokoj u pobožnosti — nalazim. *Hadisi-šerif.*

Civilizacija je kao i novac: ako ga u dobro potrošiš, dobro će ti i biti, ako u zlo, zlo i jest po te.

Bracco.

Najzgodnije bi bilo, kad bi mudrost bila neka tekućina, koju možeš preljevati iz jedne glave u drugu, kao što se voda preljeva iz pune posude u praznu.

Sokrat.

Znanje i lijepo vladanje jesu duša i tijelo.

Iz istočne književnosti.

Primi znanje ma od koga bilo, — ne će ti škoditi.

Hadisi-šerif.

Znanje nam daje slobodu. Ono nas oslobađa od veriga, koje obične ljude sapinju u vidu prolaznih stvari. Samo je neznalica rob; ta u njega ništa nema do one kukavne sirotinje prolaznih dobara. On je rob svomu blagu, jer misli, da blago drži, dok u istinu blago njega drži. U neprestanoj brizi, da ga sačuva i umnoži, robuje on u ropstvu najpodlijem. Samo blago umnika, blago je trajno, koje ništa ne razori, nitko ne otimlje.

Tommasini.

Glava bez pamćenja jest tvrđava bez vojske.

Car Napoleon.

Svakog inoga vještaka prepoznat ćeš po onom, što govori; samo vještaka perom poznaš po onom, što će ti mudro da prešuti. *Schiller.*

Traži znanje, kao da ćeš uvijek živjeti, a krepost, kao da ćeš sjutra umrijeti. *Herder.*

Tko znanjem svoju glavu prenatrpa, taj vlastito srce odnemaruje. *Giovani Prati.*

Knjigoveža misli, da je obrazovan, a ipak on nije drugo nego nadničar, koji obrazivanju podaje građu.

Huie.

S uzvišenoga Olimpa jasnog filozofskog spoznavanja otvora nam se pogled na vasionu, u cijelosti i u pojedinosti — pogled najviše naslade; jer se u tome pogledu sve neskladnosti duše naše rasplinu, a blaženi nam se mir useli u srce. *Strafforello.*

Vazda se događa, da u stvarima lukavštine glupak nadmudruje umnika. *Tolstoj.*

Među darovima, milostima i prednostima, kojima je svevišnji i svemogući Bog obdario i uresio ljudsku narav pri njezinu stvaranju, čini mi se, da je najosobitija i najizvrsnija ona blagodat, da može čovjek i onda, kad se nalazi u stanju smrtnosti postići neku vrstu besmrtnosti i još za prolazna života ovjekovječiti svoje ime. Put k toj meti je znanje. *Rabelais.*

Mudarcu ne koristi ni mrve njegova mudrost, ako se ne zna njome okoristiti. *Cic. de Offic. L. III. c. 15.*

nanje i umijeće nemaju drugih neprijatelja do neznalice. *Weber.*

Najpouzdanije je učiti od onoga, koji je činom pokazao, da zna ono, što ti hoćeš da naučiš. *Sladek.*

Umniku i sama se nebesa otvoraju pripovijedajući mu o krasotama svojim, a i more mu izdaje sve svoje tajne. Njegovo oko prodire u sve prilike i sva skrovišta prirode; zato se on ne boji tajinstvenih pogibli, onih utvara, kojima je ljudska mašta naselila prirodu. *Vasari.*

Znanje bez savjesti nije drugo van propast duše. *Rabelais.*

Duša, u kojoj se udomila filozofija, dat će svojim zdravljem i tijelu zdravlje. Od nje će odsijevati pokoj i sreća; tijelo mora po njoj dobiti ubavu vanjštinu, pa se oboružati milovidnim ponosom, živahnim i veselim držanjem, zadovoljstvom i nježnošću. Najočevidniji dokaz mudrosti je stalno zadovoljstvo; ona je vazda puna božanske radosti. *Montaigne.*

Znanje nas čuva od zamamljive moći strasti, od niskih težnja, dok im je neznalica većinom vazal. *Dickens.*

Čovjeka obrazovana nikad ne satru neprilike života; on nikada ne očajava. Znanje ga hrabri u opasnosti i pospješuje mu korake preko kamenja smutnje. Ono mu ponosno diže glavu pod udarcima sudbine; ono mu štiti srce pregorijevanjem onoga, što se promijeniti ne može. *Spinozza.*

Za cijelo će uzgajanik biti ropske i plašljive ćudi, ne dopustiš li mu, da štogod sam sobom učini. Utuvljuju im pravila u glavu posve cijela, kao kakove riječi proročišta. Znati na pamet, ne znači znati. To znači, samo da držimo ono, što nam je netko dao. Ja mislim, da takovo znanje može biti samo uresom, nipošto temeljem.

Montaigne.

Skupo znanje ne možeš da kupiš ni čistim zlatom, ni sjajnim srebrom. Ne možeš ga prevagnuti ni zlatom iz Ofira, ni berilom ni safirom; ni topazom iz Kuša, ni koralima, ni biserjem.

Job.

Kako je velik onaj, koji ima znanja! *Sirah.*

Blago čovjeku, koji je mudrost našao, jer je ta tekovina bolja od srebra i zlata. Dragocjenija je od bisera i od svega blaga, jer u desnici drži dug život, a u ljevici bogatstvo i slavu. Njeni su putovi prijazni, a njena staza mirna. Ona je drvo života onima, koji je primaju, a koji je drže — sretnici su.

Iz sv. pisma.

Znanje je jedina hrana, koja čovjeka nikada ne zasiti; makar koliko od nje uživao, vazda još gladuje, još žeđa.

Slowacki.

Čovjek umnik bistrim, sjajnim pogledom gleda u životne prilike. Blago njemu! Ne smućuju ga svaki čas nejasne utvore, ni neodgonetane zagonetke kao onoga neznalicu. Oči mu se raje podobama prirode, jer ih razumije, poznajući im uzroki snagu. *Tigri.*

Mi čuvamo misli i znanje drugih, pa to je sav naš posao. Valja ih usvojiti. Čini se, da smo nalik na onoga, koji, kad mu treba ognja, pođe da ga traži u svoga susjeda, pa našav tuj lijep i velik ogorak, sjedne, da se pri njemu grije, i nemisleći na to da mu ga valja kući odnijeti. Koja nam korist imati pun želudac hrane, ako je ne prekuhamo, ako se ne pretvori, ako nas ne nahrani i ne okrijepi? Mi se tako upiremo o tuđe ruke, da tim oslabe naše. Nije mi draga ta nesamostalna i izmoljakana vrsnoća; kad bismo i mogli učenima biti tuđim znanjem, mudrilje ne možemo biti van samo svojim.

Montaigne.

Znanje, mudrost i upoznavanje svega što opstoji, najviše je blago na svijetu. *Spinozza.*

Znanost je dobra mirodija, no nijedna se mirodija ne obrani od promjene i pokvarenosti, ako je loša posuda, koja je drži. Imade ih, koji imadu oštar vid, ali ne ravan, s toga vide, što je dobro, ali ne idu za njim, vide znanost, al je ne upotrebljavaju. *Komensky.*

Daleko bila od nas svaka, svađa, svaka srdžba. Po njima nikad ne ćemo do kakove mete stići. Tâ nalik smo na radnike oko Babelova tornja, koji su se uzalud mučili, da razumiju jedni druge, i da tako dograde posao svoj upravo do u nebo. O pustite, da napokon spoznamo, da je znanje jedini jezik, koji je zajednički za sve nas. Pa kako u najuzvišenijim alegorijama pokazasmo, da je krepost jedini put do časti, tako pustite, da spoznamo i uzvjerujemo, da je znanje jedini put do kreposti.

E. L. Bulwer.

Mudrost ne dolazi u zlobnu dušu. *Salamun.*

Ne učimo se za život, već za školu.

Seneca Epist.

XII. Čovjek. — Žena.

Bože mili! kakovih sve ljudi
Na tvom b'jelom tuj imade sv'jetu;
Ima dobrih a ima i hudih,
Brzih na mrz i na ljubav svetu,
Razboritih imade i ludih,
Mnogoličnih po cv'jetu i sv'jetu,
Kako komu tog sjemena zrnu
Okolnosti uzrast drugud svrnu.

Preradović.

Čovjek treba da vazda pred sobom gleda ili u velike ljude, ili u velike ciljeve, inače mu oslabi snaga kao i magnetu njegova, kad ga ne hranimo prama prirodnoj mu odredbi.

Jean Paul.

Ne mjeri čovjeka nikad na zlatnu, već vazda na kramarsku tezulju . . . Mogao bi se inače vrlo razočarati!

Goethe.

Obično je to slabost ljudska, da se sve, što sada opstoji, osuđuje, a sve što je negda bilo, hvali i uzvisuje. Zašto stari prošlost hvale, a sadašnjost kude i osuđuju, možemo lako razumjeti: naša prošlost bila je njima doba mladosti, a to doba odrazuje im mašta u zrcalu puno ljepšom nego je doista bila. *Puškin.*

Dobroga čovjeka upoznat ćeš po njegovoj miljenici-knjizi i po načinu, kako je čita. *Sailer.*

Obrazivanje čovjeka, koje je prema njegovoj potrebi i svrsi, ima svoje zakone u samoj prirodi; tu se također taje sile, koje vrše razvitak sposobnosti. — Čovjek, koji se razvija po zakonima svoje prirode, doista je na putu k sreći. *Pestalozzi.*

Čovjek nije nikada tako lijep, kao onda, kad za oproštenje moli, ili kad sam prašta. *Jean Paul.*

Čovjek podnosi mnogo lakše, nego što obično mislimo, da mu se usprotiviš i da ga ukoriš, samo žestokih riječi ne podnosi, makar one još tako opravdane bile. Srce je ljudsko kano cvijeće: tihoj, laganoj rosici ostaje otvoreno, ali se zatvori pred kišom pljuštavicom. *Jean Paul.*

Poznavanje ljudi jest znanje nad znanjem, umjetnost nad umjetnostima. Mnogim ljudima pošlo je za rukom, da su postali veliki i upisali svoje ime na mjedi ili ga uklesali u samom mramoru, jer su imali tu krepost nad krepostima; a u drugu ruku nijedan knez, nijedan junak, nijedan vladalac puka nije se nimalo podigao, ako nije poznavao ljude. Pa i najveći velikani, koji su besmrtni u povjesti, pali su onda, kad su s nesmotrenosti, ili s prevelike obijesti zanemarili poznavanje ljudi. *Mantegazza.*

Sasvim rđavih ljudi nema na svijetu. *A. Delpit.*

Mnogi su ljudi nalik na staklo: glatki su izbrušeni su, tupi su; sve dok ih ne razbiješ, ali onda, jao, svaki bi te krnjadak porezao, svaki trunak ljuto ubô. *Jean Paul.*

Ima ljudi, koji nas posvećuju već samom njihovom blizinom. *Jean Paul*

Posmatraj čovjeka kao biće besmrtno, pa ćeš opaziti, kako ti je sve veliko, razumljivo i uzvišeno na čitavom svijetu, čitava ljudska sfera postaje jasan, proziran kristal! Posmatraj ga kano biće umrlo — o jao — zar ne, kako je onda sav svijet crn i kukavan; isti razum suze lije pri takovu pogledu . . . *Young.*

Obrazovanost trebala bi da bude svetinjom svakomu čovjeku; no mnogima je ona samo neko kućno sredstvo za udobnost neki recept za bogatstvo i sreću.

Goethe.

Duša je čovječja kao oganj, koji utrne, ako ga ne raspiruješ.

Voltaire.

Hoćeš li da znadeš, je li ovaj ili onaj čovjek dobra srca? — Samo pazi ima li u njega žive vjere u dobrotu srca drugih ljudi; to ti je najbolji znak.

Zschokke.

Čovjek postaje bogom, kad sniva, a prosjakom, kad prione razmišljati bez zanosa, bez poleta. Dâ on je onda prosjak, koga je otac iz doma protjerao, pa sada jadnik stoji i promatra sirotinjske novčiće, štono mu ih sućut ljudska u kapu baca.

Hölderlin.

Tko hoće da pozna dobre ljude, taj neka pazi, u koga nesretnici utjehe traže.

Tolstoj

Ja sam kroz sav svoj život opažao, da se ni po čem značaj čovjeka tako lijepo ne može upoznati, kano po tom, kakva ga šala vrijeđa.

Lichtenberg.

Velik je onaj čovjek, koji nadvlada ono, što se običnim ljudima čini nemoguće. Uzvišen je onaj, koji se ni onda ne boji, kad mora podleći. Velik se možeš najbolje da pokažeš u sreći, a uzvišen u nesreći.

Schiller.

Zlatno je pravilo, da se ljudi ne smiju prosuđivati po njihovim nazorima, već po onom, što su ti nazori od njih načinili.

Lichtenberg.

Na svijetu tako ima malo ljudi, u kojih je dosta junaštva, da budu veliki u dobru, ali i u zlu. Malo prevrtljivosti s nešto malo religije, nešto poštenja i nešto lakoumlja, isto toliko pakosti, koliko dobrote: to je po prilici recept, po kom je izmiješana većina ljudskih značajeva.

Jakobs.

Savjest je ljudska kao brijeg, na kojem grmljavina sinajskoga glasa božjeg u milijun jeka odjekuje. Što se od njega više udaljimo, to se slabije čuje taj glas.

Zerdini.

Ni u čem nijesmo tako nagli, kao u prosuđivanju ljudi. Ni pri kojoj stvari ne čekamo manje, dok upoznamo cijelost, bez koje se u istinu čovjek pravo prosuditi — ne može. Zato vazda tako i biva: zli se ljudi bolje sude, nego dobri.

Lichtenberg.

Na izmjenično djelovanju duše i tijela osniva se i to, što se obično već i po vanjštini čovjeka može barem ponešto upoznati njegovu unutarnjost. Dobrota i blagost duše razvedri naime tijelo, navlastito lice; a zloba, glupost, nenavist i strast nagrdi ga i izopači. Oči su najvjerniji tumač duše. Oštroumlje ili glupost iskrenost ili podlost vire obično iz očiju. S toga i naša narodna poslovica zgodno veli: »Oči su najbolji svjedok«.

Basariček.

Putovanje čovječanstva u sveti grad božji mnogo je nalik na putovanje nekih jeruzalimskih hodočasnika. Poslije svaka tri koraka, što napreduju, za jedan korak opet nazaduju.

Jean Paul.

Nikoji čovjek nije tako oduran, kao onaj, koji svaki dan psuje i ruži svoj stalež, a prisiljen je da u njemu živi ili s potrebe ili s nemogućnosti da krene drugim putem. Nikoji nije tako ljubazan i mio, kao onaj čovjek, koji se priljubi svomu staležu, kao da je u mekušnu, baršunastu, toplu gnijezdašcu, baš za njega savijenu.

Filipović.

Ljudi su kao svilene bube, sami sebi pletu mrežu, gdje napokon i uginu

Iz istočne književnosti.

Najbliži je put do moralne pokvarenosti nepoštovanje ljudske naravi.

M. Mendelssohn.

Ljude i zimske rotkve treba da razdaleko posiješ, ako hoćeš da ti veliki porastu. Ljudi koji su na tijesno zajedno, imadu doduše vitkiju i prikladniju spoljašnost, ali nijesu čelični, niti je u njih tako bogata krošnja, niti su tako široke grane, kao u onih, koji slobodni stoje na ovećem prostoru.

Jean Paul.

Životopis čovjeka jedna je knjiga, a svaki njegov čin jedna stranica te knjige: jedna stranica može pokvariti cijelu knjigu.

Hadisi-šerif.

Pusti me, da potražim u čovjeku smisao života, tà on je neiscrpljiv, nikad dosta nečitana knjiga — stvorenja!

Tiedge.

Svaki zasebni čovjek nosi po cilju i darovima svojim još jednoga čisto idejalnog čovjeka u sebi. Najuzvišenija zadaća života stoji u divnom i plemenitom skladu obaju ovih bića u jednom čovjeku.

Schiller.

Ne možeš ljude poznati, dokle oni tebe polaze, već treba da i ti njih polaziš, hoćeš li, da vidiš kakvi su.

Goethe.

Ljudi su misli — zemlje.

Börne.

Oj čovječe! Ti bijedni robe krvi svoje, kako se samo možeš uzoholiti? Ti kukavna, dobra barčice, na crvenom moru, — zar ne vidiš, kako te bacaju hiroviti talasi sad na jednu, sad na drugu stranu? *Börne.*

Obično ljude smatramo opasnijima, nego što su u istinu. *Goethe.*

U prirode velom hramu,
I na kopnu i na vodi,
Čovjeku je dano samu
Silnom moći da gospodi,
Pa gle svuda
Divnog čuda;
Vatra, zemlja, zrak i more
Gospodara vjerno dvore.

Ilijašević.

Zar mi ljudi ne nalikujemo na plodnu kišu? Svaki je pojedinac kapljica kiše. Nikoja zasebna kapljica, makar ona još tolika bila, ne može da oplodi polje; ali svaka i najmanja doprinosi tomu oplođenju. *La Fontaine.*

Mnogo je bolje, da te makar i deset puta prevare, nego da jedan jedini put izgubiš vjeru u čovječanstvo. *Zschokke.*

U svijetu su po vrsti življenja za pravo dvojaki ljudi. Jedni žive razumno: njima je do plemenštine srca i svjetlosti uma. Drugi žive po strasti, njima je samo do naslade. *Silvio Pellico.*

Drži se ove vjere o ljudima, pa ćeš vazda dobro proći: Niti su tako dobri, kao što ih prijatelji uzvisuju, niti su tako zli, kao što ih neprijatelji okrivljuju. *Knigge.*

Ima časaka, kad se i najprevijaniji čovjek lako prepozna. Biva, te ga shrva strah ili radost ili tuga, a mudri ga promatralac baš u taj čas digne i providi. *Tolstoj.*

Čovjek je jedini stvor nadaren sa sposobnošću smijeha, ali možda i jedini, koji je vrijedan, da ga ismijemo. *Gand.*

Nikad čovjek onoga čovjeka visoko ne cijeni, koji mu je dopustio, da mu progleda svu dušu i sve prilike njegova života. *Herder.*

Čovjek je nalik na alem, jer se samo tako najbolje usavršava, ako jedan drugoga brusi, t. j. uzgaja. *Gana.*

Gdje je žena ograničena na sam kućni posao; ondje između suprugâ nema nikakove duševne, nikakove plemenite zajednice. U takovu braku nema mužu najslađe utjehe, kojom bi se krijepio protiv napasti svijeta — u takovu braku postradaju obije strane, pa se najposlije slaba sveza mora raspasti. *Perkovac.*

Znate li, zašto je Bog žene stvorio? Za to da pripitome muškarce. *Voltaire.*

Čim muškarcu mine prva mladost, očuti potrebu postojana društva ženskoga bića. Društvene prilike s njihovim teretom olakšava utješna i blaga blizina ljubazne žene. *Voltaire.*

Svijet nije nipošto puka utvara. On je skup sviju obitelji. A tko bi ga i mogao rediti točnijom brigom, nego žene. Osim toga što već od naravi ima u njih radinosti; one su kao stvorene za skrb sa sitnicama i za štedljivost, pak za blagu riječitost. A mogu li se muškarci nadati ikakovoj slasti života, kad im je ogorčena najtjesnija sveza, bračna sveza? . . . *Fénélon.*

Žena, ako je poštena, lijepa, obrazovana, nježna i duhovita po mome je sudu najdivniji stvor na svijetu! *Timoty Titcomb.*

Naše matere vode — s veoma rijetkom iznimkom — uzgojnu svoju praksu samo inštinktivno, bez ikakove svijesti stanovitih načela i ciljeva. S toga i nalazimo u nas veoma rijetko skladno uzgojenih djevojaka, rijetko lijepoga obiteljskog duha, malo obiteljske sreće i blagostanja i snošljivosti prama bližnjemu, malo poštenja i značajnosti u privatnom i javnom životu; dakle upravo malo svega onoga, na čem se razvija lijep socijalan život, na čem se temelji sreća i napredak općina i cijeloga naroda. A u tom nikad ne će bolje ni biti, dok nam naše matere ne budu razumnije i svjesnije uzgajale našu djecu, naš budući narodni naraštaj. Badava je o svem drugom sanjati, dok se tu ne položi temelj boljoj i ljepšoj budućnosti. *Ivan Filipović.*

Satirična žena nalikuje na Meduzu i na Scilu, dvije ljepotice pretvorene u nepodobe. *Voltaire.*

Nesreća je za djevojku, ako sebi utuvi u glavu, da joj je poglavit cilj udaja, i da odgoj nije nego priprava za udaju, a duševne sposobnosti da nijesu nego udica, na koju treba uloviti muževe. *Timoty Titcomb.*

Hiri često stvaraju, a još češće razaraju ljudsku sreću, osobito kod žena, koje rade više po nagnuću; dok su muževi ipak pokorniji sudovima i savjetima uma njihova, nego hirima svojim. *Huie.*

Ženin je poziv, da ljubi. O, ne osuđujte je, ako u tom pravcu prevršuje, ama nije ona tomu sama kriva. Pogledajte ružin bus, kad ga je oštri jesenji vjetar opustošio . . . Ima li osim trnja još i koja proljetna dražest na njemu? A ipak još u suhim granama njegovim živi snaga, koja će cvijeće izbijati, čim ga ogrije toplo ljetno sunašce; a zar ćete odsuditi ženu, ako je postala sebičnom u tom sebičnom svijetu, ako se pričinja, da ljubi, pošto ne može više da ćuti, jer je stoput prevarena, i jer u nje nema vjere u ljude?!

I. Eötvös.

Dopuštam, da koketerija u svojim zakonitim granicama spada donekle među ženske dražesti. Kad ima pristojan način, neka je slobodno upotrebljava, i to s toga, jer izuzmeš li rijetke iznimke, koketerija je sasvim prirodna ženskomu spolu.

Timoty Titcomb.

Žena je junak, jer ona umije da trpi. Mi muškarci kukavni smo borci, jer mi naše boli tek bjesnilom umijemo da utišamo. Mi se rvamo u borbi života, kao da smo na kukavnom mostu, s kojega sve, što nam se usprotivi hladnokrvno strovaljujemo u crni ponor, a u najgorem događaju uzimljemo grob za štit proti udarcima života.

Tolstoj.

Žene imadu veće boli od onih, porad kojih plaču.

Jean Paul.

Žena iz ljubavi crpe svu plemenštinu svoga srca. Za one, koje ljubi, blaga je poput golubice i pobožna poput svetice. Ako se udesi u pogibli, onda će njezina nježna ćud za drage svoje izmudriti pomoć s oštroumljem zmije, a njezino slabo srce branit će je s junaštvom lavice.

Bulwer.

Žena vidi duboko, a muž daleko. Muškarcu je svijet — srce, a ženi srce — svijet.

Grabbe.

Ručni rad u djevojkama ublažuje strasti, zabavlja duh, te mu ne da vremena, da na zlo misli . . . Bez ugodnosti ne može nitko živjeti; ako je ne nalazimo u korisnu radu, morat ćemo je drugdje tražiti. Iskusni ljudi kažu, da djevojka mora biti — ili radilja, ili namiguša.

Madame de Maintenon.

Onaj crv, što bez prestanka nagriza pravu ženskoću, zove se taština. To je onaj crni demon, koji izgoni dobroga genija iz srca ženina. To je ona zavodljiva zamka, u koju zapada dragocjena svetinja prave ženskoće iznajprije besvijesno i zavedena mladenačkim nagonom za nakitom, a kasnije u hladnoj i oholoj strasti za sveopćim sviđanjem. O, da znadu, kako ta zamka ugušuje onaj nježni i mirišljivi vijenac od divnoga cvijeća čednosti, srdačnosti i djetinje odanosti! A taj vijenac vazda cvate u svakom ženskom srcu, gdje nema taštine . . .

Grof Loeben.

Upotrebljavajte djevojke u kućnim poslovima bez bojazni. Neka budu dobre i radljive kućanice, to će najviše doprinijeti da budu razborite i zdrave.

Madame de Maintenon.

Ženska ti je glava zastava na krovu;
Na prvi ti vjetar ona se okrene.
Čika Aristotel rad te ćudi njene
Poredi je s morem, o kom riječ glasi:
Ništa tako stalno, ko morski talasi!
Der samo pogledi, gospodine mili,
Pogleđ ono more, kako se osili,
Kad vjetrovi bjesne bura pomahnita:
Val o vale krši, lađu u vis hita,
Pa opet u ždr'jelo užasne bezdane —
Zalud se mornari očajnički brane.
Tako baš u žene jogunastoj glavi
Vidiš buru bjesnit, baš da se prestravi.
Tek ponuda neka buru tu ublaži,
Izvjesni je vjetar može da ublaži,
Nekim da zanese valom glavu ludu,
Dok zajedno s njome nasjedne na prudu.
To rekoh i tako vjerujem do groba:
Ne vr'jede ti žene ni pišljiva boba!

Molière. Pr. Lj. D.

Žene obično još strastvenije prianjaju za duševnim nakitom, nego li za tjelesnim. One žene, što su nadarene višim duševnim darovima, nadaju se time odlikovati, pa još su popašnije na knjige, nego na odijelo. *Fenelon.*

Žena i kad izravno ne proizvodi ništa velika, nadahnjuje na velika djela. Ona može upropastiti, kao što je upropašćivala Kleopatra; ali ona je opet najuzvišenija nadahniteljica, i to ne možda onda, kad je čuvstva slasti i veselja, koliko onda, kad je uzrokom čuvstva ljubavi i boli. *Dinko Politeo.*

Ona žena najviše vrijedi, koja umije da djeci nadoknadi oca, kad ga više nemaju. *Goethe.*

Ako je žena dobra, onda je rećamo između čovjeka i anđela; ako je zla, onda između čovjeka i vraga.

Kotzebue.

Ženina je snaga, da osjeća nježno kao dijete i da bude ustrajna i jaka kao muškarac. *Müllner.*

Ništa nije zamamnije, ništa čarobnije, ništa divnije — nego zanos ženin! *Mantegazza.*

Žene su složne, kaže se. To je doduše istina; no one su složne ne samo, kad treba, da obrane onu, koja je zbilja kriva, već i onda, kad napanu posve nevinu.

Tolstoj.

Uzgoj i obrazivanje ženskoga spola predmet je za svako društvo od prevelike znamenitosti, jedno, jer je žena tako znamenit faktor u životu, jer su u njene ruke predani preznameniti interesi čovječanstva; a drugo, jer se razilaze mnijenja o opsegu i sadržaju ženske obrazovanosti.

Blaž Lorković.

Ima žena, koje moraš najprije ljubiti, ako ih hoćeš upoznati; što je inače upravo protivno. *Jean Paul.*

Kakogod bio dugačak list napisan od ženske ruke, najmilija misao je na kraju. *Goethe.*

Eva i Magdalena! Tim dvjema riječima izražen je cio mukotrpni značaj ženske duše, cijela patološka strana ženskoga bića, sve ono krzmanje, htijenje i borba, svi oni trzaji od krivice do pokajanja, pak od napasti do skrušenja, od požude i prijegora do sreće, slasti i milinja, ili opet do suza, vaja i prevarenih nada, a sve je to na usko poslagano u srcu svake žene, šetala se ona pod bajnim drvećem zemaljskoga raja, ili u svili i kadifi po najmodernijim salonima današnjega vijeka prosvjete.

Horn.

Ljubav može ženi kadšto da dade one kreposti, koje joj nalaže vjera i moral. *Mme. Staël.*

U želji djevojke, da se okiti i uljepša, nalazimo samo vječiti zakon prirode, koja svojoj glavnoj poluzi — ženi imperativno nalaže, da teži za pobjedom, za osvajanjem muškaraca, pa joj baš za to stavlja u dušu toliki smisao i toliku potrebu za nakitom i uresom. *Gjalski.*

Jakost tražim od muža — i zakone vazda nek brani. Ali po umiljatosti jedino vlada i treba da vlada — žena. *Schiller.*

Ženska nevinost i čistoća nešto je najvišega i najsvetijeg na zemlji. To je stepenica, po kojoj je samo božanstvo sašlo do čovjeka. *Herder.*

Nijedna evropska tvrđava ne može se pohvaliti, da je vazda odoljela neprijateljskim nasrtajima, bilo radi ustrajnih navala, bilo radi glada ili izdaje; dok ima mnogo žena, koje su kadre bile odoljeti najvećim napastima ne bojeći se ni osvetničke smrtnice ruke. *Mantegazza.*

Čud je nervozne žene poput toploga ljetnog dana, kad se okolo naokolo obzorja prikupe teški burni oblaci . . . Nikada ne možeš stalno i pouzdano da prorekneš ni jednu jedinu uru mirnoga vremena, nikad se ne možeš, — da govorim slikovito, — šetati pokraj lijepe gospođe bez duševnoga kišobrana. *F. N. Hackländer.*

Žene su u opće tako mekane, tako blage, tako samilosne, tako nježne i ljubazne, tako na ljubav čeznutljive, da nikako ne mogu pojmiti, zašto se one međusobno baš najbolje ne vole; ako to možebit ne biva tek zato jer su one međusubno odviše oprezne a da bi se ikad mogle od srca izmiriti ili sasvim u neprijateljstvu rastati . . .

Jean Paul.

Providnost je stvorila žensko srce za to, da čovjek ima bar jedno mjesto, gdje će vazda naći utjehe i zaštite, kad ga već sve na svijetu ostavi. *Bracco.*

Često sam imao prilike vidjeti, s kolikom postojanošću podnosi žena najubojitije strijele udesa. Nezgode, koje duh muškaraca slome i u prah obore, reći bi da uzbuđuju svu snagu slabijega spola i podaju ženskomu značaju takovu neustrašivost i uznositost, koja se kadšto podiže do uzvišenosti. Ništa te ne može jače dirati, no kad ogledaš nježno i meko žensko biće, koje je bilo sama slabost i zavisnost, i koje je bilo ćutljivo za svaku nesjetnu običnu tvrdinu, dokle stupaše po sretnoj stazi života, a koje se na jednoć uzdiže duševnom snagom, da bude utjeha i potpora mužu svomu usred stradanja, te podnosi s neuskolebivom postojanošću najljuću buru nesreće.

Washington Irving.

Dva su sretna bića na tom svijetu, jer su vazda Bogu blizu, a ta su: žena i dijete. *Mickiewicz.*

Što je više obrazovanih žena u kojem narodu, to je i više nade, da će rasti i sam narod kako u intelektualnom, tako i u materijalnom pogledu. Toga osobito treba u našem narodu, u kome na žalost vladaju premnoge predsude o uzgoju ženskoga spola.

Ivan Filipović.

Muškarci gledaju na to, što se o njima misli, a žene na to, što se o njima govori. *Hippel.*

Oženjen čovjek, ako pane u nevolju, vrsniji je opet da osvoji prijašnji položaj u svijetu, nego što je neoženjen; nešto već za to, što njega potječe na rad potreba nemoćnih i dragih bića, kojima život stoji na njegovu trudu, ali najviše za to, što njegovo srce blaži i podržaje živa nada videći, da ako i jest vani u svijetu sve mrak i poniženje; ipak još ima maleni svijet ljubavi u kući, komu je vladar on sam. A čovjek samac lako zapane u rastrošnost, zanemari se, ćuti se samotan i ostavljen, te se njegovo srce raspada u ruševine, kao i pusta kuća, u kojoj nema stanovnika.

Washington Irving.

I ženski spol treba da se isto tako obrazuje kao i muški. Nipošto ne smije da ostane na najnižim stepenicama znanja, već mu se mora dati prilike i svaka sprema za to, da se i on uspne na više i najviše stepenice duševne obrazovanosti. *Komensky.*

U svakom pravom ženskom srcu ima iskra nebeskoga ognja, koja za vedroga danjeg svjetla sreće leži spavajući, ali se razbudi i uzbudi, i uspali i zaplamti u muklom času nesreće. Nijedan čovjek ne zna, što je žena njegova srca; nijedan čovjek ne zna, kakov je ona anđeo čuvar, dok ne prođe s njom kroz ognjene kušnje toga života.

Washington Irving.

Hoćeš li da proučiš čitavoga čovjeka, to ti se valja prije svega obazrijeti na ženski spol: jer gdje ima manje snage, tu je i oruđe tim umjetnije. Zato je narav ženski spol nadmudrila prirođeni darovima za umjetnost. Muž je stvoren da gospodari nad prirodom, a žena da vlada mužem svojim. Za prvo se hoće mnogo snage, a za drugo mnogo vještine.

Kant.

Nitko muža žarkim rodoljubljem
Mimo ženu ne može zapaliti:
Srećan narod, koji s takim majkam
Podučit se može i pohvalit!

J. Sundečić.

Zlo je i naopako, kad žena svomu mužu u kući i izvan nje mir pometa što kakvim sitnim petljanijama sitnih strasti, i ako su joj drage spletke običnoga života. Gdje nema mira u kući, gdje nema kreposne žene, tu se rijetko kad očuva ona vedrina i prijatnost, ona umiljata blagost, pod kojom najljepše cvate obiteljsko cvijeće — djeca.

L. Kellner.

Kao što loza, koja je na široko ovila svoje nježno lišće oko duba i po njemu se digla k suncu, hoće onda, kad grom razdere čvrsto drvo, da se oko njega savije i da ga ogrli svojim vriježjem, i da slomljene mu grane uspoveže: tako po krasnoj uredbi providnosti, žena koja nije no privjesa i ures mužu u sretnim njegovim časovima, ima da njemu oborenu prijekom nepogodom, bude potpora i utjeha ovijajući se duboko u rastrgano skrovište njegova bića i nježno pridižući mu klonulu glavu i uzdrmano srce mu uznoseći.

Washington Irving.

Oj djevojačko srce zagonetno,
Ko samo nebo, ti si neba slika.
Sad puno sjaja, božjeg sv'jeta dika,
Raj sâmo, svakog ljudskog izvor raja,
Sad mraka puno, puno gorkog vaja!!!

Franjo Markovic.

Današnje vrijeme zahtijeva: dajte ženskinji isto onakve prilike, kao i muškarcu, da se može obrazivati, pak onda prepustite vremenu i društvu, kako će posljedice u sklad dovesti s budućim vremenom i s budućim potrebama.

Ljuboje Dlustuš.

Muževa je sreća u ženinoj ruci. Bolja je dobrota jedne žene, nego zlato i biser sviju žena. Koji muž ne valja ženi, može valjati djeci; ali koja žena ne valja mužu, ne valja ni djeci.

Mehmed beg Kapetanović.

Zar žena nije stvor, koji radi i misli kao i muž? Zar od nje kao majke, žene i djevojke ne načinismo najsvetije biće? Zar je u isto vrijeme ne opterećujemo s isto toliko dužnosti, a u izvjesnim prigodama većom odgovornošću, nego muža? . . E, pa proglasimo i učinimo je i građanski i politički slikom i prilikom muževom! Ono su budale, što traže slobodu za muža, a ne predviđaju, da će je morati dati i ženi.

Aleksander Dumas sin.

Krasna je Gorenka,
Kad kućom upravlja:
Krasna u kol'jevci
Kad čedo uspavlja;
Krasna je kraj vatre
I kraj kolovrata,
Krasnija i draža
Od srebra i zlata.

Vraz.

Žena je za dugo bila isključena od svakoga zvanja i očuvala je tako svoju narav čišću i izvorniju. Ona nije tako izvježbana kao muž, da se prilagodi zahtjevima javne uloge. Ali će baš ona za to općeno tim življe pregnuti, da svoje zvanje izvrši potpuno i valjano; ona će se u određenoj joj ulozi zatrti, dok se muž ne rijetko time zadovoljava, da tu ulogu jednostavno i što dostojnije odglumi. U kratko rekavši: žene su u opće savjesnije od muškaraca . . .

Dr. Sittenberger.

Dobra je žena svomu mužu kao zlatna kruna na glavi.

Mehmed beg Kapetanović.

Žena je odavna pripoznata kao konzervativni elemenat u ljudskom društvu! I to muškarcu dobro dolazi. Kad mu se potrese vjera u idejale, vjera u ono, što je dobro, žena će ga dozvati. Ta tko je glavni faktor i čuvar moralnoga života, nego žena, kojoj ništa ni pred oči ne smije da izlazi, što je nelijepo i nesveto!

Ljuboje Dlustuš.

Ni more ne krije toliko blago,
Ko muža srce, ljubljena od žene.
Blagosloven se ćutim već, čim kući
Na domaku sam svojoj. Kakvim čarom
Ne odiše i miljem bračna sreća!

Middleton.

Kazali su veliki ljudi, da u svakom ženskom srcu, pa i u najprimitivnijem, ima neka strana, koja zanosi na poeziju, koja se otima svakidašnjosti. To je ono, ženskoj naročito prirođeno prianjanje uza sve, što je prikladno i lijepo, a vrhunac je toj poeziji vjera u Boga i ljubav prama tomu praliku svakoga savršenstva, svake ljepote. To je ona ljubav, koja ženu osvaja bez pomisli na ikakvu korist i sebičnost, zaslađena samozatajom, jer ugađaš i svomu srcu time, što tješiš druga srca svoga . . .

J. B. B.

Žena, koja se ne ponosi time, što je žena, jest kao kraljica, koja ne zaslužuje svoje krune.

Sir Henry Lavrence.

Učiteljski je poziv nada sve lijep i svet, pa ako je za muškarca, kako da ne bude još kud i kamo više za ženu? Taj poziv daje učiteljicama poštovan, nezavisan položaj; on im pomaže do takova rada, koji zadovoljava i dušu i srce, on ih čuva od osamljenosti i neljubljenosti, jer onoj učiteljici — bila ona mlada ili stara, koja je svoj poziv shvatila u njegovoj svetosti, pa ga prema tomu vrši, vraćaju dječja srca žrtvovanu im ljubav s lihvarskim kamatama.

Ada Negri.

Do žene je najviše,
Kakva su joj djeca;
Ona goji đavola,
A goji i sveca.

I. Sundečić.

Ženi nipošto ne pripada n i ž a sfera nego muškarcu, ali joj pripada d r u g a sfera. Pa dokle ide ta sfera ženina? — pitate. Dotle, dok je u skladu s njezinim pozivom i njezinim duševnim svojstvima.

Ljuboje Dlustuš.

Bila ljepša nego raj,
Bila slađa nego med:
Žena gubi ženski sjaj,
Kad je njeno srce led.

I. Sundečic.

Sadržaj.

	Strana.
Predgovor	7
I. Djeca i uzgoj	10
II. Vjera	44
III. Jezik	60
IV. Idejal. — Veleum	67
V. Ljepota. — Umjetnost	78
VI. Poezija. — Glazba	85
VII. Srce. — Radost. — Žalost	99
VIII. Ljubav. — Prijateljstvo	116
IX. Život. — Rad	141
X. Sreća. — Sudbina	155
XI. Znanje	169
XII. Čovjek. — Žena	183